Иң соңкы вариант! Дашогуз театры үчин!

Нобатгулы РЕҖЕБОВ

«Гарашсыз Түркменистаның гудратындан дөрән Алтын асыр көли, узынлыгы 2500 км. болан шор сув акабалар улгамы экеранчылык ерлеримизи шорлашма дердинден халас эдип, тутуш Гарагумуң флорасыны, фаунасыны дүйпгөтер өзгердер. Өри мейданлары сувлуландырып малдарчылыгың, экеранчылыгың өсмегине гиң ёл ачар. Гарагум чөлүниң ичиндәки дүзлүклерде такырларда баг-бакҗа бүренип отуран обалар, шәхерчелер дөрәр.»

Түркменистаның Президенти
Гурбангулы Бердимухамедов

Сахават дерясы

(романтики томаша)

Ашгабат – 2011 й.

Гатнашянлар:

1. Семендер –
2. Овадан –
3. Гайгысыз –
4. Хумай –
5. Мәтер –
6. Зүлейха –
7. Атдан – Семендериң какасы – ферма мүдири
8. Маман – Семендериң эҗеси –
9. Шахым – Оваданың какасы – механизатор
10. Гытҗа – Оваданың эҗеси –
11. Башлык – Гайгысызың какасы –
12. Мейдан ага—чарва
13. Гарабай ага--чарва

Семендер, Гайгысыз, Мәтер дүрли вагтларда Алтын асыр дерясының гурлушыгының биринҗи тапгырында ишлән яшлар.

Көпчүлик: Бекге, дызмач, муртлак, көселеч яшулы…

Вака бизиң шу гүнлеримизде Җәчдепе обасында болуп гечйәр.

Биринҗи перде

Биринҗи гөрнүш.

Дияр хакда, Гарагум хакда гөчгүнли айдым билен сахна ачыляр. Гөзетиме ченли шыр-такыр. Сагда үмезләп Шырлаңгыр белентлиги гөрүнйәр. Эллери капасалы Семендер, Мәтер, Гайгысыз айдым айдып сахна гелйәрлер.

Гарагумум,
гөз-гуванҗым,
буйсанҗым,
Түркмениң рысгалдан долы сачагы!
Вах, сен бизиң сөйгимизи дуйсаңдың!
Берекедиң, сахаватың сакасы!

Шаглап гел-эй ак җаласы язларың,
Эйләп гел-эй Гарагумум лəлезар!
Ватан, сенден эзиз,
Сенден мукаддес
Аршың-күрсүң арасында нәме бар?!

Семендер *(буйсанчлы, небсевүр сынлап)*. Ынха, достлар муңа Шырлаңгыр дүзлүги диерлер! Анха агдарылып-дүңдерилип акып ятан болса Алтын асыр дерясы! Гайрадакы үмезләп гөрүнйән Шырлаңгыр белентлиги! Шырлаңгыр, сен бизиң месген-меканымыз борсуң!

Мәтер. Пах-пах, йөне көңүл гушуңы гойберип, гөвүн йүвүрдип отурмалы дүзлүк экен-ов!

Семендер. Шырлаңгыр яйласы арзув-хыялыңа перваз урдурып, хыҗувыңы, хыруҗыңы хейҗана гетирйән ердир!

Гыйгысыз. Огланлар, айдалы, шу йыл багтымыз чүвүп, окува гирдигем-дә, ене бәш йылдан бизиң дипломымыз болар, эмма Шырлаңгырда экин экип башласак, бәш йылдан бол хасыл берип дуран бәш гектар үзүм багымыз, бәш гектар говачамыз, чарбаглыгымыз болар! Йигрими-отуз дүе, йигрими-отуз сыгыр, доварларымыз агар-дөнер йөрер!

Семендер. Ене бәш-он йылдан гөзетиме ченли дүзлүк үзүмдарчылыга өврүлер! Селеңләп отуран Шырлаңгыр белентлигинде писсе, хоз, инҗир, нар токайы үмүрсин атар!

Гайгысыз. Бизиң байлыгымыз, бейиклигимиз,багтыярлыгымыз Шырлаңгыр яйласындан башланар!

Мәтер. Эй-хо, ханха үзүмчилигиң ичинден салланып сейкин басып Зүлейха перим гелйәр!
(Йылдырым чакып гөк гүрлейәр)

Гайгысыз *(Мәтере дегсинип).Эй,х*анха чынарлыкда Хумайым танс ойнап айдым айдяр!

Мәтер. Бәй-бә, о дүегушлара, токлытайлара, тавус гушлара серетсеңизләң!

Семендер билен Гайгысыз гөз үмлешип Мәтере дегсинйәрлер.

Семендер. Бәй-бә, Шырлаңгырдан инип гелйән пиллере, керклере, шахбурунлара бакың-эй!

Гайгысыз. Илерки оҗарлыкдан чыкып гелйән гапланлара, ёлбарслара бакың-эй!

Мәтер. Эй, эй, эййәм хыяллар дүнйәсинден чыкып, фантастикада көрүңиз бармай?!

Гайгысыз *(гахарланяр)*. Мениң ёлбарсларым фантастика болдумы саңа?

Мәтер. Эгер шол ёлбарсларың Зүлейха перими горкузайса…

Гайгысыз. Эгер Зүлейха мениң ёлбарсларымы горкузайса нәме…

Мәтер. Мен сизиң үзүмчилигиңизе бир сүри бенижан билен керкгердан гойберйән!

Гайгысыз. Бенижан билен керкгерданың нәмай?

Мәтер *(хашлаяр)*. Хезрети Магтымгулы атам, би пекгәңе бенижаның динозавр, керкгерданың крокодилдигини айдып гойбер!

Семендер. Достлар, гөвүн йүвүрдип, арзув-хыяллар дүнйәсине гарк болсаңызлаң! Датлыжа, сүйжүже, хесерлиже арзув-хыяллар ышкымы түвелейледип, дүнйәми хейжана саляр!

Гайгысыз. Арзув-хыяллар нәхили датлы, ничик леззетли! Шол арзув-хыяллары дурмуша гечирмегиң ненеңси ажайып болжакдыгыны, хей гөз өңүне гетирип билйәңизми?!

Семендер. Шу овадан яйлада учмах ялы ләлезар, багзарлык дөредип билмесек…

Гайгысыз. Шу овадан яйлада арзув-хыялларымызы гөгердип гүлгүзарлык дөредип билмесек…

Мәтер. Шу овадан яйлада ялканып Хыдыр ата душмасак, бизиң адам болмадыгымыздыр! Эхе-хей, Хыдыр атам, эхе-хей…

Йылдырым чакып, гөк гүммүрдейәр, ызлы-ызына.

Гайгысыз. Гөрйәңизми, бизе буйсанып гөгем гүрләберендир!

Мотоциклиң эйменч жырылдысы үчүсиниңем хыял дүнйәсини йыртышдырып гидйәр. Огланлар серпмеден гайдан ялы. Гайгысыз ылгап сахнадан чыкяр, онуң моторының сеси.

Семендер. Эй! Эй! Дерядан гөтерлен гушлара середе-эй! бәй-бә! Алтын асыр дерясы асыл дүнйәниң гуш базары болупдыр-а!

Мәтер. Эй, Алла, шулар ялы овадан дүнйәни ярадып, шейле вагшы харамзаданы нәме дийип дүнйәңе гетирйәң!

Семендер. Энеси яламадык, овадан, жадылы хыял дүнйәмизи вейран эдип гит-дов!

Мәтер. Шейле эйжежик кейижеги ажал ялы болуп нәдип ковалап билйәкә?

Моторың сеси голайлаяр. Гайгысыз сыртына депен болмалы, Бекге түвдүрилип, томаланып, оларың өңүнде ятыр. Гайгысыз оны гаты урупдыр, эндам-жаны гара ган. Ол гыпжын-гыпжын, йөне аглап эллерини далдалап дур.

Бекге. Жан агалар, полисия бериң, басдырың, йөне урмаң!

Мәтер. Ахав, бедиян чөлде биз полицияны нирден тапалы!

Гайгысыз Бекгәниң еңсесинден пенҗе уруп гөтерйәр.

Гайгысыз. Хол кейиклери, сүлгүнлери, боз мараллары гөрйәмиң?!

Бекге *(горкуп башыны ыраяр).* Ё-о-о-ок агалар!

Гайгысыз. Сениң ялы харамзаданың бардыгы үчин о җанаверлер ёк! Ханы бейләңе бак! Хол сүри-сүри җеренлери, дүегушлары, тавуслары, токлытайлары, сайгаклары гөрйәмиң?

Бекге *(аглап).* Ё-о-ок агалар.

Гайгысыз. Олары Семендер гөрйәр, Мәтер гөрйәр, сен нәме дийип гөрмейәрсиң? Себәби инди сен ёк!!!

Бекге. Вәх, мен ниреде?

Мәтер *(чыны билен).* Сен ёк, сен Худайдан нәме үчин дүнйә гетирилениңи сорамага гитдиң!

Гөк гүммүрдәп, йылдырым ызына йылдырым чакып чабга гелйәр, олар хейҗана гелип ягша эзилйәрлер.

Гайгысыз билиндәки эсгер кемерини алып, элине долаяр.

Гайгысыз. Ынха, сен яңкыҗа кейиҗек, менем авчы сайят! Гутулсаң, гүнәңи гечйән! *(шарпылдадяр).* Гач, көпей оглы! *(Бекге мөлерип дуряр, ахыры гачяр).* Гач, ганҗык оглы!

Олар ковалашып гидйәрлер.

Семендер. Огланлар Шырлаңгыра аягымыз дүшди! Шаглап гел-эй ак җаласы гүйзлериң! Ынсың-җынсың, җанлы-җандарың, отуң-чөпүң багтына гүвләп гел-эй ак җала!

Мәтер. Пайрап яг-эй аршдан Аллаң рахмеди!

Сахна тамамланып, ортадакы халка айлананда Гайгысыз Бекгәни ковалап ене бир өврүм эдйәр. Йылдырым, гөк гүммүрдиси, шовхун, чыра сөнйәр.

Икинҗи гөрнүш

Оба медениет өйүнде Овадан, Хумай, Зүлейха. Семендер баряр.

Семендер. Гызлар, салам.

Гызлар. Салам.

Зүлейха гөзлерини мөлерден болуп, хенеге тайынланяр.

Семендер. Нәме мөлерен боляң? Гуллукдан гелен йигит гөрмедиңми?

Хумай. А гыз, би дагларың гаясы ялы габарылып дуран ким?

Зүлейха. Ва-ей, обадашың Семендери танаман гөзүңе не дөв чалды сениң?!

Хумай. Вай, күлембике ялы Семендер йылярымда нәдип пил ялы пыяда болдыка?

Зүлейха. Семендер, гөзүң айдың! Саг-аман гуллук борҗуңам битирип гелипсиң! *(Хумая)* Маман эҗе бир хепде бәри «Семендерҗан Көйтендаг ялы даш ерден саг-аман өйүмизи тапып геләйипдир» дийип, бегенҗине сыргын-сыргын сырып пишме пайлап йөр

Хумай *(хайран галан боляр).* Вай, Амыдерядан аңырдакы Көйтендагдан обамызы тапып геләйдиңми? Магеллан бол-а!

Зүлейха. Семендерҗан сержант болупдыр дийип Маман эҗе той тутҗак болуп йөр!

Хумай *(аамлыга салан боляр).* Сержант боланда нәм боля гыз?

Зүлейха. Сержант - генералдан улурак, капитандан кичирәк серкерде-дә!

Хумай. Пәх-пәх, Исгендер Зүлкарнайын бол-а!

Зүлейха. Гөрха, гуллукда гиже-гүндиз түргенлешип, машк эдип, Семендериң эгинлери чыкын-чыкындыр! Семендер, (*гөркезйәр*) ханы шейт-де кепҗебаш болуп мускулларыңы гөркез!(Семендер отургыҗа чөкйәр.)

Хумай. Вай, о нерессе аягының үстүнде дуруп билмән гөрен еринде чөкйәр!

(Семендер утанып,атылып туряр!)

Зүлейха.Семендер,ханы элиң үстүнде башшак йөрәп гөркезсене шулара!

Овадан. Гызлар алланәме йигиди ойнап дурмага утанмаяңызмы?

Зүлейха *(өр-гөкден гелйәр).* Хай, хай Маман эҗемиң оглы өзүни ойнатдырмы? …Ханы Семендер башыңдан айланып салто гөркезсене!

Хумай. А гыз Семендериң киквандодан гызыл гушагы, теквандодан гара гушагы, вәгей-вәгей вәквандодан гөк гушагы бармыш! Ханы Семендер «кийялап» шулара бир томаша гөркезсене!

Зүлейха. Бей, Семендер би кадды-каматы билен обамызың гызларыны ода салар-ов!

Хумай. Ынха, гөрерсиңиз, Семендер окува гирип Ашгабатдакы дайысының гызына өйленип, гелниниң садык гулы болар!

Семендер. Овадан, сынла, шу гызларың бир-ә мени сөййә. Я икиңизем мени сөййәңизми?

Зүлейха. Тоба, тоба!

Семендер гызларың эллериндәки китаплары гөрйәр.

Семендер *(лахлах гүлйәр).* Овадан, булара окар дийиб-ә китап бермегин! Зүлейха билен Хумай мекдебем такал окап тамамландыр! Ынха, дурмуша чыкыбам не гөзел ики йигидиң тепбедини окарлар! Зүлейха, бейдип геп ясап отураныңдан, гит-де эҗеңе чөрек ясаш! Гөргүли алтмыш яшап чөреги өзи япяр! *(Гызлар йылгырып уграяр)* Зүлейха, чөреклериң аркасыны газаныңдан соң бир салым серип гоймалыдыр… *(гүлйәр)* Хумай, сенем тикин-чатын өврен!... Гыйв, иңңә сапак дакаңсоң узын тарапыны дүвмелидир!

Зүлейха. Пах-пах, полкуң нахар-чайыны, тикин-чатыныны эдени бес-беллидә!

Семендер лахлахлап гүлйәр, гызларам гүлүшип гидйәр.

Семендер. Овадан, сен обамызың иң асыллы, иң акыллы, иң аҗайып гызы! Сен маңа чының билен гулак гой! Мен сен хакдакы, өзүм хакдакы психологики, физиологики, анатомики маглуматлары җемләп, иң гүйчли компютере салдым. Икимизиң әхли параметрлеримиз бирек-бирегиңкә шаплашып дур. Ондан дашгарам серет: мен икиндиниң көлегеси ялы узын хем агаҗет, сен орта бойлы, этли-ганлы; мен кесеви ялы гара, сен кырк чилләниң гары ялы акҗа; мен гулҗумак, сен иг; мен тархандөкер, сен йыгҗамҗа, мен даргурсак гызма, сен деря ялы гиң, икимиз…

Овадан. Вай, сен нәмелери самахыллап дурсуң?

Семендер. Овадан, яшлык адам оглуның өмрүниң иң җогапкәрли мөвсүми! Биз новҗуван чагымыз ылым-билим йүкүмизи тутмалы! Бир! Бүтин өмрүңе леззет берҗек сөйгүли кәриңи сайламалы! Ики! Бүтин өмрүңе багтыяр

этҗек сөйгүли ярыңы сайламалы! Үч!... *(Оводаны сынлаяр)* Овадан, мен сени сайлаян!

Овадан *(гахарланяр).* Ёк бол ханы нежис!

Семендер. Овадан, еди гүн пурыжа: ойлан, пикир кыл, өлчер-дөк! Эгер багтлы болайын дийсең, эгер бай болайын дийсең, эгер яшайшың леззетини алайын дийсең… мени сайла!

Овадан. Вай масгара! Гүм бол!

Семендер. Овадан, менем иллер ялы назарымы чархлап огрын-огрын гарап, сөййәними дуйдурып билердим. Менем сениң ёлуңы гаравуллап лак атып билердим… Йөне бейтсем, дессине гепчи хелейлериң дилине дүшерис. Мен болса хатда «Семендер билен Овадан халашямыш» диен гепиң яйрамагына-да гаршы, себәби сен асылзада машгала! Сен асыллы, акыллы, мая-маңызлы хакыкы түркмен гызы! Сен сөйгүден бейик, багтдан овадан! Мен шейдип акыл-пайхас эсасында идеал дурмуш гурмак ислейән!

Овадан. Оварра бол-а ерчекен!

Семендер. Овадан, гуш дили дийип бир аҗайып дил бар! Ынха, айдалы, икимиз төтәнден душяс, мен сениң хумарала гөзлериңе майыл болян, сен болса шол пурсат җабҗын, гыгыр, сөг! Җораларың Овадан билен Семендер сөгүшйәр диерлер, а биз болса илден огрынча… сөйшерис!

Овадан. Ай, езит, сен нәме йөне дийҗегиңи дийип дурсуң! Йигренҗи! Нежис!

Семендер. Берекелла, гөрдүңми, гуш дилиңде утанман сөййәниңи айдып дурмалыдыр!

Овадан. Мен сени сөеринми, нежис! Мен сени йигренйән!

Семендер. Эгер мени йигренйән болсаң, «Семендер, мен сени говы гөрйән, сен мениң эзизим!» дий, мен шу пурсатда еңсәми эл ялы эдип Шырлаңгырдан чыкян!

Овадан. Мен сени йүрегимден йигренйән!

Семендер. Анха, гуш дилине сувара болдуң, Овадан! *(эзизләп)* Менем сени түйс йүрекден йигренйән-дә!

Овадан билен Семендериң назарлары душяр.

Овадан *(ййданып).* Гуш дилинде айдян: Мен сени хакыкатданам говы гөрйән!

Семендер *(гуҗагыны ачып гыгыряр).* Вах мени говы гөрйәниңи билйәдим Овадан! Ики ашык-магшук душанында гуш дилиниңем, адам дилиниңем гереги ёк. Эй-хо, хумарала гөзлериң овадандыгыны! Ашыкларың дили ышк дилидир! Ышк дили болса гара гөзлердедир Овадан!

Овадан. Чык ханы, мен җайы япҗак!

Семендер. Яп Овадан! Багтың гапысыны ачмалы дөврүмиз гелди!

Оларың назарлары душяр, овадан саз, чыра сөнйәр.

Үчүнҗи гөрнүш

Кашаң җай. Атдан Түркменистаның улы картасының янында. Төвереги китапдан долы. Атдан алым ялы картаның бир ерини беллейәр, депдере бир затлар язяр. Маман эҗе билен Гытҗа чай башында, Семендер чөрек ийййәр.

Маман. Оглум, ынха, урлуп-чапылып кырк йылда топлан байлыгымызың ачары! *(Ачары берйәр)* Атдан байың, Маман байың бар газананы сеңки. Сен бизиң көрпәмиз! Хала Ашгабатда ока, хала гайры юртда! Ёгсам галың хелейлер «оглум Лондонда, гызым Пекинде окаяр» - дийип, бизи дагы кепледенокларам инди.

Гытҗа аңырдан гелшине окувчы ялы саг элини гөтерип гелйәр.

Гытҗа . Менем бир сөз айдайын-да…

Маман. Ханха, Гытҗа эҗеңем «Оглум Токиода, гызым Ашгабатда окаяр» - дийип, түвелей болуп түвелейләр!

Гытҗа. Ене бир оглум Ыссамбылда-да окаяр.

Семендер. Кака, сен хепделәп-айлап чөл-бееванда! Өе гелдигиңем элиңде китап!

Атдан. Чүшш!.. Мен эҗеңден гачып китапларың ичинде букулян!

Маман. Вай, какаңдыр-да. Өмрүни бейхуда еле совуряр! Окувы сен ока, оглум!

Семендер. Эҗе, мен окаҗак дәл!

Маман (*алланичигси*). Нә-ме? Нә-ме дийдиң?

Семендер. Мен окаҗак дәл!

Маман (*оны ичгин сынлаяр*). О нәхили окамарсың сен? Нәме дийип окаҗак дәл сен?! Мен мунча байлыгы атаңың ак гоюн тоюны берейин дийип топланмыдырын? Олар ялы хепбесиз кепи оюн эдибем айдаймагын!

Семендер. Мен чынымы айдян эҗе!

Маман. Вай, Худайым берипдир саңа берип билен зехинини! Худайым берипдир саңа Эфлатуныңкы ялы келләни! *(глобусың дашында айланып йөрен Атдана)* Гыйв, би хепбесизиң айдып дуран кепини эшидйәмиң?

Атдан *(үнсүни бөлмән).* Оглум, тә эҗемоглы болянчаң эҗең айданыны эдибер! Эҗеңиң аңырсы хинди болмалы! Ол хәли-шинди бу дүнйә гелип гидип, дүнйәниң дүзүнем-чөвресинем, терсинем, дүрсинем ягшы билйәр.

Семендер. Эҗе, сен мени окадып нәме этҗек боляң?

Маман. Алым этҗек болян! Академик этҗек болян! Ылымы халамасаң диплом алып ишде өзүңи гөркезип башлык бол, хәким бол, министр бол! Сен Маманың оглы болуп министр болмасаң ил нәме диер?! Оглум,окап ылым алсаң говы яшарсың…

Семендер. Мен окаман говы яшасам болмазмы? Эҗеҗан! Мен өйленҗек!

Маман атылып туряр, якасына түйкүрйәр.

Маман. Вай, эҗесиз галҗак хепбесиз! *(чекмеден валидол алып дилиниң астына гойяр)* Хей олар ялы болгусыз кепем морта айдаймак бормы?!

Семендер. Эҗе, мениң чыным.

Маман. Хай эргенексиз экленип, эдеп-экрамсыз сакланан дийсе!

Семендер. Эҗеҗан, *(йылгыряр)* хеммесине сен гүнәкәр! Сен какамы адам этҗек болуп, маңа эдеп-тербие бермәни унудайдың-да!... Эҗеҗан, инди менем өзүме бир тербиечи гара сачлы молла алҗак!

Маман ики яна ыраң атяр.

Маман. Тоба! Тоба!

Гытҗа. Дур, менем саңа тобалашайын! Тоба, тоба, тоба, тоба!

Маман *(Семендериң маңлайына аясыны гоюп гызгыныны гөрйәр)*. Гыйв, оглуң аталап отуран кепини эшидйәмиң?... Онсоң сен киме өйленҗек?

Семендер. Энтек киме өйленҗегими билемок. Йөне отуз биринҗи декабрда тоюм болар! Өйленйән, өйденем гидйән!

Маман. Вай, Гайтармыш ата, оглумың аклыны ызына гайтаравер! *(Семендериң алкымына гечйәр)* Оглум дагларың арсланы ялы дайыларың барка, гел-гел какаңа чекәймелими сен?!

Атдан. Хах-хах-ха. Маман бай, оглуң өйленип, гелнинем алып сенден гачҗак боляр! Дана гөрдүм сени Семендер! Оглум өйлен, гелниңем, эҗеңем ал-да халан ериңе гит! Гелниңе гайын эне, чагаларыңа энеке герек бор!

Маман. Вай, мен гидәйсем алты айда ябаны махлуга өврүлерсиң… йыла етмәнем өлерсиң!

Атдан *(гүлйәр)*. Өлсемем, өз аҗалыма өлерин!

Өз ишине гүмра боляр. Маман яңадан от алып башлаяр, онуң гаты чыны.

Маман. Бол түвәм дий! Бол оюн этдим дий! Ёгсам җаҗаҗайлап бир увларын вели, Шырлангырың шагалларының зәхреси ярылар! *(янына барып ялбаряр)*. Оглум, җан оглум, деми билен дүнйәни айлап отуран дайыларың бар! Окува гирдигиң… *(Семендериң гулагына пышырдаяр)* өйәрин! *(гаты)* Худайым саңа ибалы ата бермәндир, мен сени бай гайынаталы бир эдейин-дә! *(гыгырып башлаяр)*.

Атдан оглуна хайпы гелиҗи бакяр, Семендере гөз гыпяр, ясама шатланяр.

Атдан. Тапдым! Эв-ри-ка! Хах-хах-ха! Ынха, гоҗа Архимед, тапаңда шейдип тапмалыдыр!

Маман *(оны сынлаяр)*. Хә, Архимет, нәмеҗик тапдың?

Атдан *(чына беримсиз)*. Гарагум чөлүниң астындан деря тапдым!

Маман. Вай, деряң нәме, Гарагумың астында газ океаны бар! Небит умманы бар!...

Атдан аамлыга саляр, Шахым гелйәр. Ол Шахыма гөз гыпяр.

Атдан. Мен Гарагумуң астындан сүйҗи сувлы дәли деря тапдым! Ол деря сениң адыңы дакян, Маман! *(хиңленйәр)* Маман деря, амман-амман!

Маман. Бол тапан задыңы йитир! Дерхал дәли деряңы йитир!

Шахым. Эркек, Архимет!

Гытҗа. *(мөлерйәр)* Архимәт диййәниң Атамәдиң агасымы-инисими?

Шахым. Китап ызына китап окап йөршүңе, ахыры бир беланың үстүнден барҗагыңы билйәдим!

Атдан. *(аялына ичякгынч йылгырып)*. Тапдым! тапдым!

Маман. Вай, хепбесиз, бейле тапакгар болсаң өтен йылкы йитен өкүзимизи тап!

Гытҗа. Бейле, тапакгар болсаң Маманҗаның җыгыллыкда йитирен гапҗыгыны тап!

Шахым. Хелей, Маман билен дессине хошлаш! Атдан Маманам янына алып тарыха гирйәр! Тарыха!

Маман. Вах, сенем янына алып дәлихана гирсе болмаямы? *(дикан бакяр)* Сен зыян тапындыңмы я оюн эдйәмиң?!

Гытҗа *(зала)*. Ынха, саңа алланәме дәли! Аялы Маман болса бай дәлирәр-ә! *(Мамана)* Маманҗан, багтың бар экен! Атдан тапып дәлирәпдир! Барҗа йыгнан пулларыңы йитирип дәлирән болса нәдердиң!

Атдан. Маман бай, той бер! Адамзат тарыхында энтек менден улы ачыш эден ёкдур! *(оглуна юваш)* Бар инди өйлен-де халан ериңе гидибер! Эҗең саңа эли дегмез!

Шахым *(чына беримсиз)*. Маман, адамың ериң астындан деря тапяр! Сен болса бегенмәниң ерине гаргынып йөрсиң-ле!

Маман *(адамсына найынҗар ялбаряр)*. Вай, зыян тапынайдыңмы? *(гахарланяр)* Дерхал тапан задыңы йитир! *(гөге эл гөтерип)* Эй, Алла мунуң аклыны аланыңдан… өзүни… алавер!...

Атдан. Хей! Хей!

Маман. Вай, ахыр яшымда аталы-огул масгара эдендир-ов!

Гытҗа *(юваш)*. Гыйв, сен Атданың деря тапанына-да ынанямың?

Шахым. Хай, хелей, маңа томаша болса боляр!

Маман *(Атдана дикан бакяр)*. Бол тапан задыңы йитир!... Оглум, сени окудайын дийип кырк йылкы топлан байлыгымыза какаңы окатмалы болдык өйдйән ахуна-пире!... Айлап-йыллап чөлде ялңыз каңкап йөршүне… бир бела душар өйдйәдим-ле!... Вай, ишигайдан, Хыдыр ата душаймалы дәлми сен?! Ягшызада душаймалы дәлми сен?! Вай, иллерей, вай, нәдейин-эй!

Семендер. Эҗе…

Маман. Эҗелеме! Сен эйлә ятсаңам окадарын, бейлә ятсаңам! Такга җаның чыкян болса-да Сапа дайымың гызына өйленерсиң! Эгер диеними этмесеңем, увлар-увлар-да өләерин! Вай, иллере-эй…

Маман шейтан агысыны эдйәр, Гытҗа-да гыңаҗыны бүренип увлап башлаяр.

Шахым. Сен нәме увлаяң?

Гытҗа. Мен Маманҗана аглашян!

Атдан. Ичиңизден увлашың!

Маман дессине ичинден аглап башлаяр.

Гытҗа. Ваей, элли яшап энтегем әриңден горкуп йөрмиң гыз?

Маман. Хей, мен әриңден горкҗак хелеймидирин! Мен Атдандан горкан болян! Ол горкузан боляр! Соңам ярашҗак болуп помбарх алып берйәр!... Он бәш помбархым бар!...

Атдан. Ай, айяр хатын! Сен мени масгара эдип дурмуң?!

Аялыны урмага зат гөзлән боляр.

Гытҗа. Вай, Атдан, аялыңы урар ялы вагшымы сен?!

Маман. Гытҗа, дегме, гой какыш-кукуш этсин! Соң ярашҗак болуп поссун алып берйәр!... Еди поссуным бар!

Атдан. Мен саңа поссун гөркезейин-ле! *(Маман гачяр)* Дур, поссун алып берейин!

Гытҗа *(аңк болуп адамсына бакып)*. Вай, вай мен акмагы! Шунча йыллап мугт урлуп йөрүпдирин! Вай, вай!Мен мура-мугт урлуп йөрүпдирин!

Атдан Семендериң янына баряр!

Атдан. Инди бир ай ярым ай эҗеңиң саңа эли етмез! Өйленйән болсаң, чынлабер! *(Шахыма)* Йөр гидели!

Дөрдүнҗи гөрнүш.

Овадан саз. Чыра яняр. Гайгысыз танс ойнап, айдым айдып Хумайың дашында первана.

Гайгысыз. Хумайым сен, Хумайым,
Хем Гүнүм сен, хем Айым!
Ничик җадылы ышка
Душ эйләпдир Худайым!

Гөвнүм гөкде пелпелле,
Җебр эйле җаным ал-да!
Ала-ала гөзлере
Гарап дурмак хыллала! Хыллалла! Хыллалла!

Аху гөзлең җадылар,
Дидәңден ышк чабырар.
Ләле-ләле леблериң
Шербетинден дадырай!

Гөвнүм гөкде пелпелле,
Дердим ал бәри гел-де!
Җаналгыҗы гөзлере
Җаның бермек хыллала! Хыллалла! Хыллалла!

Йүрегими ода бер,
Ыкбалымы бада бер,
Неркес гөзлең гүлдүрип,
Ашыгыңа вада бер!

Гайталама.
Гел дердиме довам бол,
Зыбанымда догам бол!
Эй, эйҗеҗик сөвер яр,
Даг башымда җыгам бол!

Хумай *(нәз-керешме билен).* Гыйв оглан, сен сүйҗиҗе сөзлер билен мени сүйҗи кесел эдйәсиң!

Гайгысыз. Сен мени кеселсиз өлдүрйәсиң!

Хумай. Эй, Аллам, биз нәхили багтыяр!

Гайгысыз. Хумайым-сен багт гушы! Сен ышкгушы! сен ышк! сен сөйги! Мен саңа ширин җанымы берйән, себәби сен мениң ширин җанымдан-да эзиз! Эгер сен хем мени сүйҗиҗе җаныңдан эзиз гөрйән болсаң, ышк билен алавлап дуран җаныңы маңа бер!

Хумай *(сүйҗедип).* Гай-гы-сыз!...

Гайгысыз. Хумайым, хәзир икимиз йигрими биринҗи асырың иң гудратлы, иң җадылы трансплантасиясыны гечирйәрис! *(Гайгысыз гөзлерини юмуп, хесер билен гызың бир голундан тутуп, додагыны гызың*

леблерине гоймак ислейәр) Хумайым, ханы ләле-ләле леблере леби гоюп җанымызы алшалы!

Хумай онуң яңагына дөзүмли чаляр. Гайгысызың ялпа гөзлери ачыляр.

Хумай. Утанчсыз!

Гайгысыз *(хашлаяр зала)*. Нәтҗек-дә, эксперимент шовсуз гутарды!

Хумай. Эдеплиҗе болмасаң, хәзир өйүмизе гидйән!

Гайгысыз *(аклы башындан учуп)*Дүнйә бәш гүн – аңямың сен,
Нә леззетден ганямың сен?
Нәзлим маңа вада берәй,
Нәме гарып галямың сен?!

Хумай. Хош!

Ол тасанып ураяр, Гайгысыз өңүне гечип ялбарып, найынҗар бакып саклаяр.

Гайгысыз. Дуравери, Хумайҗан дуравери! Сен бир аршы агланың хесерлиҗе, ширин-шекерлиҗе, җадылы Җейла гүли-дә! Ысгап гөрейин дийдим-дә! Сен бир учмахың гудратлыҗа, сүйҗүҗе мивеси-дә, дадып гөрейин дийдим-дә! Хурмайы ал яңакларыңа, ләле-ләле леблериңе эменип дамак болайдым-да!... Хай, ене Маман эҗеме дамагымы басдырмалы болдум-да!...

Хумай *(йылгыряр)*. Билйәмиң, мен нирде дурун?

Гайгысыз. Сен мениң янымдаҗык дурсуң.

Хумай. Ёк, мен тойдан аңырда дурун! Җейла гүлүң ысы-да, Хумай гушуң саясы-да тойдан аңырда!

Гайгысыз. Бай-бов, диймек икимизиң арамызда ики йүз етмиш еди гүн, ики йүз етмиш алты гиҗе ятыр-да! Хумайым, сен маңа вада бер! Сен мениң өли еримде өли, дири еримде диримиң? *(Хумай овадан йылгырып баш атяр)* Тойдан соң мен нирәк гитсем билеҗе гидермиң?!

Хумай *(нәз билен)*. Сен иңңе, мен сапагыңдырын! Сен ханам, мен сениң гойнуңда чырпынян деряңдырын!...

Гайгысыз гызың яңагына тумшугыны узадяр, гыз дөзүмли уряр.

Хумай. Акыллыҗа бол, ёгсам какама айдарын.

Гайгысыз. Ёк, сен акыллыҗа бол, ёгсам эҗеме айдарын вели, ол сени кеҗебеләп эртириң өзүнде төрүмде гондыр.

Икиси гүлүшип гидйәр. Мәтер билен Зүлейҗа элҗирешип гелйәр.

Мәтер *(зала)*. Шуҗагаз пери-пейкериң гөзүни-башыны айлап бейләме гечиршиме бир бакың! *(гыза дикан йылгыряр)*. Адың нәме?

Зүлейха. -- Җынҗылбике.

Мәтер. -- Яшың нәче?

Зүлейха. -- Алты ярым.

Мәтер. -- Ала-ала гөзлериң
Отлара салды ярым.
Ләле-ләле леблериң
Җанымы алды ярым.

Зүлейха. -- Ышка дүшсе арш аглап,
Гара даглар хесерләр.

Вах, акмаҗык ашыҗак
Җаның нәмәме деркар?

Мәтер. -- Зүлей-зүлей, Зүлейха,
Гүлей-гүлей, гүлейха.
Җанымың яны билен
Той йүзүгнем алейха.

Зүлейха. -- Ай, келесаң, келесаң,
Какма бейдип пелесаң.
Маңа ашык болдугың --
Өврүлерсиң гула сен.

Мәтер. -- Сен бир сахыпҗемал-а,
Сачың ойнар шемала.
Огрын гарап шол гулы
Сөййәмишиң хамала.

Зүлейха. -- Ширин-шекер иймишем,
Алу-яшыл геймишем.
Вах, мен сени йигренйән,
Сенем мени сөймүшең!

Мәтер. -- Ширин-шекер иймиш сен,
Алу-яшыл геймиш сен.
Дилде йигренйән дийип,
Дидәң билен сөймүш сен.

Зүлейха. -- Вах, акмаҗык Мәтер сен,
Сени сөйүп нәдер мен?
Голайыма гелдигиң
Яглы шарпык дадарсың!

Мәтер. -- Ялкасаң-да ярың мен,
Гаргасаң-да ярың мен,
Кырк гызың галңы биле,
Берей дүнйе барым мен!

Зүлейха. -- Мен язларың шейдасы,
Мен гызларың Җейласы.
Ышк дерясы -- Зүлейха,
Саңа ёкдур пейдасы!

Мәтер. -- Галам гашы гара яй,
Йүз мүң Җейла гүле тай.

Мен барыбир ырарын,
Говсы, өзүң ырылай, ы-ры-лай!

Зүлейха. *(элжҗирейәр).* Ырылайынмы?

Мәтер. А-за-җык ырылай. Сенем хезил эдерсиң, менем Җейла гүлүм!

Зүлейха. (хайран). Җейла гүли нирден билер сен?

Мәтер. Вей, ынха, сен Җейла гүл-дә! Сен роваятлардан чыкан Җейла гүлүм-дә! Җейла гүли шейдип *дирилер* ысгаса өлйәр.Җейла гүли өлүлер ысгаса дирилйәр!

Зүлейха. Зүлейха сени йигренсе-де миннетдар борсуң! *(Зүлейха оны башданаяк сынлаяр).*

Мәтер(чаксыз бегенйәр).Ханы,голайыма гел-де,хезиллер эдип йигренсене мени!

Зүлейха.Ханы айнама!

Мәтер *(дессине догумланып).* Зүлейха, гел мен саңа ёкары математиканы өвредейин.

Шейда *(чүрт-кесик).* Билйән!

Мәтер. Онда Маргуш хем Парфия дөвлетиниң тарыхыны өвредейин.

Шейда *(чүрт-кесик).* Билйән!

Мәтер. Онда мен саңа *(юваш)* огшашманың кырк дөрт гөрнүшини өвредейин.

Шейда *(чүрт-кесик).* Билйән!

Мәтер. *(хайран галяр).* О нәхили билйәң?

Зүлейха онуң мекирлигине дүшүнип, сүрүнип уграяр.

Зүлейха. Ай, поссуҗак, ай мыссыҗак сүссеҗик, сен оны нirеден билйәң?

Мәтер *(алҗыраяр).* Ялан сөзлейәнми я чынымы айдайынмы?

Зүлейха. Чыныңы айт!

Мәтер. Ёк-лай, гахарың гелер.

Зүлейха. Гахарым гелсе-де айт!

Мәтер *(бусуп).* Сенден өврендим-ләй…

Зүлейха *(өр-гөкден гелйәр).* Кимден өврендиң?

Мәтер. Сен гиҗәниң гиҗеси дүйшүме гирип маңа зордан өвредәйдиң! *(Зүлейха утаняр, Мәтер җүбүсинден айна чыкарып, оңа Зүлейханың кешбини дүшүрйәр).* Онда Мәтер шейдипҗик… *(Зүлейха утанып, йүзүни совяр).*

Зүлейха. Эй, Алла, Мәтер сен яман самсык-лай.

Мәтер *(хонданбәри гомаляр).* Аллаха шүкүр, мен яман-яман самсыкдырын! Сениң чак эдишиңден дагам самсыкдырын! Себәби бир өйде ики акыллының көри ёк! Сен акылдар, мен самсык! Сен овадан, мен бедрой! Сен шахынша, мен бир гул!.. Зүлейха, Зүлейха, сени бейләме гечиринчәм, дәлиремесем биридир. Бар гүнә-де сенде!

Зүлейха. Сениң самсыклыгыңа инди мен гүнәкәрми?

Мәтер *(чыны билен).* Зүлейхаҗан, сениң ышкың гурсагыма сыгман, махал-махал дәлирәберйән! Ынха, дүйн хакыйт Дәли Мәтер болуп, Гөроглының Гыратына атланып, түвелейләп гитдим шундан Кап дагының

чөвре йүзүне! Гөрсем, бир аждарха ятыр, лап этмәйин вели Җейхун дерядан кичирәк, Мургапдан улурак бир пеләкет! Шундан награ дартып, җанавериң гуйругындан тутуп, айландырып-айландырып урдум асмандакы Айың йүзүне!...

Зүлейха *(ойнаяр).* Бей-бә! Сен бейле зор болсаң Атдан аганың тапан дерясыныңам гуйругындан тутуп, сограга-да чыкар ериң йүзүне!

Мәтер *(гаты чыны билен).* Вай, мен яңыҗа Алтын асыр дерясыны чекип гелдим-ә!

Зүлейха. Вей, онуң сувы шор-да!

Мәтер. Зүлейха, саңа душмазымдан озал мениңем маңлайым шорды, кысматым аҗыды! Сен апбак гува өврүлип кенизлериң билен Гадыр гиҗеси шол шор деря сува дүшерсиң вели, Алтын асыр деря учмахдан акып гелйән абыкөвсер дерясына өврүлер!

Зүлейха. Вай, мен пери халыма хей шор сува дүшеринми?

Мәтер *(чынлакай, алыслара гараяр).* Зүлейха, ханха, Багт бизе албай булаяр! Ханха, аҗайып гележегимиз албай булаяр! Ханха, мениң сенли, сениң менли гүнлерим албай булаяр. Ханха, той-дабара! Сен ак фатаның ичинде уялҗырап, нәз-керешме эдип, сүлмүрейәрсиң. Мен болса сениң сүлүк бармаҗыгаңа *(йүзүги өтүрйәр)* гөвхер гашлыҗа йүзүк өтүрйән.

Зүлейха йүзүги сынлап дурка,Мәтер айна тутуп Зүлейханың айнадакы кешбини огшаҗак боляр.Зүлейха гахарланяр.

Зүлейха.Вах,сен йигренҗи!(ковалап санаҗы билен уряр).

Мәтер(гачып баряка зала).Нәдендирин гөрсеңиз!

Чыра сөнйәр.

Бәшинҗи гөрнүш

Төрде Түркменистаның картасының, гапдалында «Җәчдепе» дайхан бирлишигиниң уллакан картасы асылыпдыр. Башлык, Атдан, Шахым чай башында сөхбет эдйәр.

Башлык. Гарашсызлыгы яңы алан дөврүмиз үч-дөрт саны бай арап шейхи гезеленҗе гелди. Олар дүнйәниң икинҗи улы чөли болан Гарагумы гөрмек иследилер. Мен о вагтлар Магтымгулы яшлар бирлешигинде ишлейәрдим. Олары әкитдик гума! Шейхлер оҗарлы, сазаклы сәхрамызы сынлап «Доганлар, муңа чөл диймәвериң! Бехишт би! Мунда битмейән чөп, яшамаян җандар ёк! Чөл диениң акып ятан үргүн чәгедир! Чөл гөрейин дийсеңиз бизе барың!» дийшип Гарагума хайран галдылар. *(чай овуртлаяр)* Аллаха шүкүр, Гарашсызлыгымызы алып, тутуш Түркменистаны газлашдыранмыздан соң, Гарагум палта сесинден дынды! Үнс берйән болсаңыз, Гарагум оҗар-сазак, черкез-чети токайы болуп гөтерилип, галкынып баряндыр!

Атдан. Гарагумың илерсинден Гарагум дерясы, гайрасындан Амыдеря зоввам гечип гидйәр. Гарашсызлыгың гудраты билен Гарагумың ортасындан Алтын асыр дерясы хем чекилди. Гумда деряның ызгары йүзлерче километре гидйәр. Гөрерсиңиз, Гарагум ене он-онки йылдан сүмме җеңңеллик болар!

Башлык. Гарагум мүңлерче йыллап түркмене хоссарлык этди, инди юрт эеси болуп кувватлы дөвлете өврүлен чагымыз бизиң хем Гарагума хоссарлык этмегимиз герек!

Шахым *(өз-өзүне)*. Шахым, Шахым, ене дөрт айлап мейданда ябан ятмалы сен борсуң-ов! *(Атдана)* Җан ялы достуң дийҗексиң, дулдегшир гоңшың дийҗексиң, шуң ялы агыр иш болса хөкман мени сокяр-а!... Башлык, шу йыл бир мени халас эдиң-ов!

Башлык *(гең галяр)*. Нәмеден? Ат-абрайдан халас этмелими сени? Мертебеден, алкышдан халас этмелими сени? Биз сени ишләп ат-абрай алҗак ериңе ёллаяс ахыры!

Шахым. Гүйз-гыш айлары тракторым билен түйс газанч эдйән дөврүмдә!

Атдан *(хайран)*. Ахав, сен газанҗы, байлыгы башыңа япҗакмы? Барыбир өйүңе бардыгың Гытҗа элиңден гаңрып аляр!

Башлык. Сен этрапда деңсиз-тайсыз салар! Сен хайсы ере серетсең нәме экмелидигини, нәме эксең, нәче хасыл алҗагыңы такык билйәң!

Атдан. Ериң үсти нәме, Шахым ере серетдиги ашагында нәм барынам билйәр. *Башлыга бойнуны сүйндирип, ювашрак, эмма важып әхеңде.* Шахым Гарагумуң астындан сүйҗи сувлы деря тапып, оңа «Гытҗа деря» дийип ат дакып тарыха-да гирип гитди!

Шахым *(гүлйәр)*. Халал саңа! Маман деряны тапанам Шахым диймесең боляр. *(Чыны билен)* Башлык, сен хакыкы башлык болҗак болсаң, маңа гүнде үч вагтына мугт сүйт-гатык бердир! Йылда ики вагтына курорта ибер! Ёгсам мени Атдан халыс алып ятяр!

Атдан. Башлык, сен мунуң Гытҗасының кимдигини билйәмиң?

Башлык. Өз-ә үйтгешик машгала!

Атдан. Гытҗа – башга планетадан гелен аял! Буввв! Шахыма бир томашалар гөркезйәндир! Буввв! *(Шахыма)* Ай, акмак, мен сени Гытҗадан халас этҗек болян, Гытҗадан! (гүлйәр)

Шахым. Башлык, биз үч баҗа. Мен, Атдан, Сократ! Сократа философ болуп, хелейинден өлүп сыпыпдыр!

Атдан. Менем гиҗе-гүндиз пермелик эдип чөлде серменип сыпян, сенем токай экдирип сыпдырҗак болян, акмак!

Гүлүшйәрлер.

Башлык. Сиз түйс яшайшың хөзүрини гөрүп, леззетини алып яшаян адамлар! Сизиң ойнуңыза-чыныңыза дүшҗек гүманың ёк!... Дүнйә кимиңки? Яшайшың эшретини алып, гүлүп-ойнап яшаяныңкы! *(картаның янына баряр)* Середиң-ә, буйсаның-а! Ынха, «Җәчдепе» дайхан бирлешигимизиң экин мейданлары! Ынха, өри мейданлары! Картада сынланыңда-да гөвнүң докунып, рухуң гөтерилйәр! Шунча ерде болса бары-ёгы йигрими сүри доварымыз бар! Нәме дийип бизиң йүз сүри малымыз болмалы дәл!

Атдан. Вах, Репетегиңки, Чашгыныңкы ялы өримиз болайсады…

Башлык. Нәме дийип бизиң өримиз Репетегиңки, Чашгыныңкы ялы болмалы дәлмиш! *(картада гөркезйәр)* Шахым, ынха сениң өтен йылкы,өңңи

йылкы экен сазаклыгың,тутлугың,үзүмчилигиң! Эййәм адам бойы болуп баряр! Гөрсең гөвнүң гөтерилйәр!

Атдан. Бу йыл Шахым йүз гектар дагы экер-ле!

Башлык. Ики йүз гектарлык тохум тапдым: Сен оглан, он-оники йылда өрүлеримизи сүмме токая, җеңңеле өвүрип ташлаяң! Гелҗекки несиллерем саңа хейкел дикер!

Шахым. Башлык сен мамла! Сен мыдама мамла! Йөне сенден башга шейдип йөрен башлык ёк-да!

Башлык. Арада Алтын асыр дерямызың угры билен ёкарлыгына үч йүз километре ченли айланып, аңк боландырын! Голай-голтумдакы гумлулар деряның якасына ковчум-ковчум гөчүп гелипдирлер. Үзүм экип ятаны хайсы, мивели баг экип ятаны хайсы, деря өрдек-газ гойберип гушчулык билен мешгулланяны хайсы, гундуз, нутрий, ондатра гойберип ятаны хайсы! Биз болса алкымымыздакы Шырлаңгыры өзлешдирип билемзок!

Атдан. Хорматлы Президентимиз юрт башына гечен гүнүнден башлап оба хоҗалыгыны, малдарчылыгы өсдүрмәге айратын үнс берйәр!

Башлык. Хорматлы Президентимиз гележеге середйәр, гележеге! Техники прогрес гөрлүп-эшдилмедик дережеде өсйәр, шонуң үчин дүнйә базарында сенагат харытлары йылсайын арзанлары баряр! Адамзат гөрлүп-эшдилмедик дережеде көпелйәр! Оба хоҗалык өнүмлери: пагта, бугдай, миве, гөк-бакҗа өнүмлери болса дүнйә базарында йылсайын гымматлап баряр! Түркменистан якын гелҗекде диңе мавы алтының, гара алтының, ак алтының, ак бугдайың меканы болман, малдарчылык өнүмлериниң хем меканы боляр! Гөрйәңизми, хорматлы Президентимиз нирәни назарлаяр!

Атдан. Худайым бизе ер байлыгыны-ха берип билипдир!

Башлык. Шахым, сен җепакеш адам, Худай саңа узак өмүр берсин! Сенем Җәчдепе обасының өри мейданларыны гүр җеңңеле өвүрип бер!... Атдан, сен ядаманы-ялтанманы билмейән адам! Гаракөли баганасының заманы бир эййәм өтди, сенем бирлешигимизиң гаракөли гоюнларыны сарыҗа гойнуна өвүрип бер! Менем хер эдерин, хесип эдерин, үч-дөрт йылың ичинде Шырлаңгыры өзлешдирип, обамызы бай, мешхур оба өврерин!

Чыра сөнйәр.

Аванссена

Сахнаның өңүнден Маман билен Гытҗа гечип барярка гүрлешйәр.

Маман. Гытҗа, Семендер билен Овадан ер астындан халашып йөрен болмасын?

Гытҗа. Менде ер астындан халашҗак гыз ёкдур!

Маман. Бир бела болмаса, Семендер сизе савчы бар дийип дызап дурмазды.

Гытҗа. Гөкмейни яшлардыр-да!... А гыз икимизиң максадымыз улы ахыры! Биз хер эдип хесип эдип Оваданҗанам, Семендерем багтлы этмели!

Маман. Онда яшлара гөз гөркезип, какаларына-да аңңалак гапдыраялымы?

Олар җакҗаклашып гүлүшип гидйәр

АЛТЫНҖЫ ГӨРНҮШ

Шахымың гурплы өйи.Сахнада Гытжҗа билен Шахым отыр.Саз.Атдан билен Маман гелйәр.Маманың элинде сачак.

Маман. Атдан, башлабер инди.

Атдан *(ардыняр)*. Шахым, көп йыллар бәри гоңшы отырыс! Аллаха шүкүр, шунча йылың ичинде бирек-бирегиң гөвнүне дегип, аңыррак сүйш дийшен дәлдирис… Гытҗа бай, биз-ә йитигимизи агтарып геләендирис.

Маман *(ал петинден аляр)*. Тоба, тоба, айдып отуран гепиң нәтеңет? Оваданҗан йитип-тозып йөрен машгаламыдыр. Булар ялы ерде акыллыҗа кеп айдарлар.

Атдан *(гахарына ювдуняр)*. Шахым бай, биз-ә Оваданҗаны дилəп геләендирис.

Маман *(ал петинден аляр)*. Тоба! Тоба! Оваданҗан дилеге-тиркеге берилҗек машгаламыдыр. Пыгамбер яшыны яшапсың, акыллыҗа кеп айдайсаң болмаямы? *(Атдан гахарына доммарып отуряр, ювдуняр)* Инди нәме доммарылып отырсың?

Атдан. Гахарымы ювудып отырын! Акыллы кепиң болса өзүң айдыбер!

Маман. Вай, гара маңлайым! Илкинҗи сөзи эркек киши айдяндыр…

Атдан. Шахым, адам оглуның гарындашлыгының ичинде гуда гарындашлыгындан бейги болмаз! Ынха, айдалы, догандан эзиз гарындашың ёк! Йөне догандан ким дөрейәр? Доганоглан! Доганогландан ким дөрейәр? Доланан! Долананданн ким дөрейәр? бабадаш! Шейдип сәхелче йылда доганың ил бирине өврүлип гидйәр. Гудачылыкда вели башга! Ынха, Семендер билен Оваданҗаның башыны бирикдирсек сизи баба-мама, бизи эне-ата этҗек перзент дөрәр. Шейдип бизиң неберәмиз бирлешер.

Маман. Гөрдүңизми, бирки гезек йүзүни алдырансоң, дүр сачып отурандыр! Гытҗаҗан, ниҗе йыл җанаҗан гоңшы отурдык, инди гарындаш болайсак дийип гелдик.

Гытҗа. Гаты говы эдипсиңиз. Йөне… йөне иррәк гелипсиңиз-дә… гызымыз яшырак-да…

Шахым билен Атдан хайран галяр.

Атдан. О нәхили гызыңыз яш?

Маман. Вай, эҗеси яш диййән болса гызы яшдыр-да! Сен нәме оны эҗесинден говы билйәмиң?

Атдан. Хей йигримиден гечен гызам яш бормы? Ядыңа сал, мен сени он алты яшыңда алыпдым, оба соведине бир өкүзе яшыңы улалтдырып. Ханха, алланәме элли яшыңда пенсия алып отырсың, үч йүз элли манатдан ашырып…

Маман. Пенсия… пул… Мен гарамаңлай, элли яшаман пенсионер болуп йөрүн!... Гытҗа! Гүлҗемалҗан, Оваданҗан яш болса биз гарашаярыс…

Ички отагың гапысына гелип Овадан гудачылыгы диңлейәр.

Гытҗа. Ёк, доган, сиз гарашмаң! Овадан сизиң диййән машгалаңыз дәл.

Маман. Хә, о нә?

Гытҗа. Вах, Маманҗан, мен эҗеси болуп гызымың айбыны ачып отурсам бир дәл! Айбыны яшырып сизи алдап гойбермәге-де Алладан горкян! Овадан… хәки аласамсыграк-да…

Шахым *(зиңкилдейәр).* О нәхили Овадан аласамсыгракмыш?

Гытҗа. Ваей, эҗеси мен борун-да Овадан нәдип аласамсык болмасын!

Овадан *(йылгыряр).* Эҗемҗан-да! Тапыберйәр-дә!... *(Өз-өзүне)* Овадан, Овадан, эҗемҗан сени Ашгабатлы этҗек-дә!

Шахым. Эй, акмак, аталап отуран гепиңи гулагың эшидйәми?!

Маман. Шахым, Шахым, ики җуваның ыкбалы чөзүлйәркә растыңы айтмалыдыр! Гытҗа дулдегшир гоңшым болуп Оваданың аласамсыкдыгыны букса, менем леллим, лалла, лөллекге Семендериң маковдыгыны буксам, биз Худая душман борус!

Атдан *(өр-гөкден гелйәр).* Эй, хатын, Семендер лалламышмы?

Маман. Ваей, какасы сен борсуң-да Семендер лалла болмазмы!

Шахым *(юваш).* Баҗа, хелейлеримиз бир мелгун пикире-хә мүнди!

Гытҗа. Вай, өмрүмизде бир гезек хакыкаты айдайдык вели, эййәм мелгун болайдыкмы? Какасы, какасы, ери мен нәдип җанаҗан гоңшымы алдап самсык, селки, сөлите гызымы акыллы гыз дийип сокуп гойберейин?!

Шахым *(дергазап).* Эй, хатын! Эй, айырха! Эй, хардеҗҗал, сен самсыкмы?

Гытҗа *(гүлйәр).* Ваей, кырк йыл яшашып мениң самсыкдыгымам билеңокмы? Мен самсык, акмак, йөне оңа дерек Худайым берипдир маңа берип билен гөрк-гөрмегини! *(Мамана гөз эдип овсуняр)* Мен ялта, налаҗедейин, хасы, йөне оңа дерек Худайым берипдир маңа пери-пейкерлериң кадды-каматыны!

Ол яш гелин ялы товланҗырап кадды-каматыны Мамана гүҗеңлейәр.

Маман *(кинесини, гахарыны ювудып).* Гытҗа, сенден гөвнүм битендир! Мени багышла доган, якасыны гарагәз кирледип, эллерини гарганың аягы ялы чорладып йөрен Семендеримиң иңирдисине чыдаман савчы геләйдим…

Атдан. Хей, хей, хелей, Семендериң эллери чорлымыдыр?

Маман. Ваей, сен онуң аякларының чоруны бир гөрсеңдиң! *(Гытҗаның гулагына юваш)* Вах, Семендер билен какасындан яңа ичим… *(Гытҗа үфлейәр)* Үфффф!

Гытҗа. *(сеңригини йыгрып)* Бай-бов, асыл ичиң от билен ялын экен-ов! *(Маманың гулагына юваш)* Овадан билен какасындан яңа мениң ичим… *(Мамана үфлейәр*) Үфффф!

Маман. Бай-бә, сениң ичиң пүфффф!

Атдан. Эй, хатын, сен гудачылыгы бозҗак болуп отырмың?

Маман. Вай, дүңеленип йөрен диндугыңа гызыны берҗек болуп дуран бармы?!

Шахым. Арвахдан болан албассы! Сен гудачылыгы бозҗак болуп дурмуң?

Гытҗа. Ваей, сениң сөлитәңи алҗак болуп дуран бармы?

Атдан.Эй айяр хелей, мениң Семендерим дүңеленип йөрен диндук болдумы инди!

Шахым. Мениң ай ялы гызым сөлите болдумы инди!

Сахна гараңкыраяр, саз гүйчленйәр, Атдан аялына, Шахым аялына топуляр. Гох-галмагал, гык-бак, мебеллериң шакырдысы, гарасай улы гопгун туряр. Чыра сөнйәр.

Сахнаның өңүнден Маман билен Атдан гелйәр.

Атдан *(диш гыҗап)*. Эй, хардеҗҗал! Би нәме этдигиң болды?!

Маман. Вай, мен азнавур ялы оглума, дипломы ёк, байлыгы ёк гызы алып береринми?

Атдан. Сен хөкман Семендери Сапа дайыңа гул этҗек-дә!

Маман. Шырлаңгырда хан боландан, Сапа дайымларда гул болсун!

Олар гечип гидйәр. Сахна ягтыляр. Гытҗа җакҗак гүлйәр, Шахым гахарындан ярылайҗак боляр.

Шахым. Эй, имансыз, өз гызың гудачылыгыны бозуп аклың ниреде сениң?

Гытҗа. Вай, мен Маманың маңкалысына дагы гыз береринми? Хей, мен Шырлаңгырың шагалына гыз береринми?!

Шахым *(дергазап)*. Гызыңы бермеҗек болсаң, башга бахана гытмы? Гүл ялы Оваданҗана селки, сөлите дийип бормы?

Гытҗа. Ваей, йигрими үч яшап, чөрек япып билмесе, палав биширип билмесе сөлите бор-да!

Ички җайда гапының агзында дуран Овадан йүзүни тутуп гидйәр. Шахым аялына голайлаяр.

Гытҗа *(чөвҗейәр)*. Бол ур, бол урҗак болуп бир гөр! Бессир шунча йыл мура-мугт урлуп йөреним!

Шахым *(награ дартяр)*. Эй, Аллам, мен сени депәме гөвхер җыга эдип гөтердим, а сен… сен башыма чыкып товкы болдуң! Уввв!

Чыра сөнйәр.

Икинҗи перде

Единҗи гөрнүш

Сахнада Семендер, Гайгысыз, Мәтер үчүси.Мәтер гаты пешенели гейнипдир.

Семендер. Бег йигитлер, сөйгүлилериңизи Шырлаңгыра тайынлаяңызмы?

Гайгысыз. Мен темен, Хумайҗан сапагымдыр. Мен хана Хумайҗан гойнумда чырпынып ятан дерямдыр!

Мәтер. Мен Зүлейхамың голҗагазындан тутуп,илки никалар өйүне,соңам Шырлаңгыра алып барян!

Гайгысыз *(хайран)*. Эй, эй, сен Зүлейханың элинденем тутямың?

Семендер.Сен Хумай билен пынханда душушаңда матал айдышяңызмы я чигит чигитлейәңизми?

Мәтер(Семендере гөз гыпып Гайгысызы ойнаяр).Вәх,алҗак харыдының хилини барлап гөрмән,ысгап гөрмән,дадып гөрмән өйленмек бормы!

Семендер (башыны яйкап). Семендер, Семендер Шырлаңгыра гелниң билен диңе сен гитмели борсуң-ов!

Мәтер(Гайгысызы ойнаяр).Гайгысыз,гызларың аклы шар гара гөзлеринде болняндыр! Ынха,маңа бак: шейдип җалайҗа гейнип,гызлары гөзлеринден авламалыдыр!(өзүни гүҗеңлейәр) Гызлар нәме дийип гымматбаха алтын-гөвхер ысыргалары гулагына дакярлар! Гайгысызҗан,олар ел салгы берйәр! Гызлары гулагындан авламалыдыр! Сүри-сүри вадалары пайрадыбермелидир!

Гайгысыз.Эй,пекге,сен маңа нәдип сөйүшмәни өвредип дурмуң?!

Мәтер.Мен нәме самсыкмы? Мен саңа айдып өзүм өвренйән!

Семендер(башыны яйкаяр).Хай,Семендер хан,Шырлаңгыра еке өзүң гитмели болупсың-ов!

Мәтер *(сола бакып).* Эй, гелйәрлер! Семендер, ханы ысыңы-кокуңы алда гөтерил!... Гайгысыз, сенем самсыклыга сал, алда-мулда, гараз Хумайың эркини ал! Ёгсам Шырлаңгыра Семендер икимиз гитмели боляс-ов!

Семендер икиси гидйәр, Хумай гелйәр, ол газаплы гөрүнйәр.

Гайгысыз. Хумай! Хумайым, мен сенден өйкелейән. Ынха, шейдип яман өй-ке-ле-йән!

Хумай гахарлы, Гайгысыз горкуп ызлайын йөрейәр, Хумай хүҗүм эдйәр.

Хумай. Гайгысыз, мен ким?

Гайгысыз. Сен мениң Хумай гушум.

Хумай. Хумай гушуң меканы кайда?

Гайгысыз. Учмахда.

Хумай. Учмах кайда?

Гайгысыз. Учмах аршы аглада.

Хумай. А сен мени нирәк алып баряң? Я Алланың учмахы Шырлаңгырда ерлешйәрми? Хумай гушуң месгени инди Шырлаңгыр болдумы?

Гайгысыз. Хумайым, сен мениң багт гушумсың! Сениң саяң дүшсе Шырлаңгыр Алланың учмахына айланяр!

Ызлайын йөрәп бар ярка бүдүрейәр,энтирәп гидйәр.

Хумай. Гайгысыз, билип гой! Хумайың көлегеси Шырлаңгыра дүшмез! Эгер института гирип билмесең, сенем Хумайың саясында саяламарсың!

Гайгысыз. Хумайым, бизиң багтыярлыгымыз, байлыгымыз, белентлигимиз Шырлаңгырдан башланяр!

Хумай. Шырлаңгырдакы багтыярлыгы, байлыгы, белентлиги башыма япайынмы!

Олар гидйәр, Зүлейха агламышлап Мәтере хүҗүм эдйәр,Мәтер ызлайын басып гелйәр. Зүлейха чына беримсиз оюн биле.

Мәтер. Зүлейха, сен кемиш-кемиш эдип аглаҗак болямың?

Зүлейха. Вай, мен агламан ким агласын!

Мәтер. Хә?

Зүлейха. Сен Шырлаңгыра гидйәңмишиң. Мен болса хамыр югруп нан япып билемок-да.

Мәтер. Пахай, Зүлейха, мен гөмме чөрек биширерин.

Зүлейха. Мен нахар-шорам эдип билемок-да.

Мәтер. Мен гөмме ишлекли биширин.

Зүлейха. Мен гейим-гежимем ювуп билемок-да…

Мәтер *(сынлаяр).* Сен нәме эдип билйәң?

Зүлейха *(мүйнли).* Мен сессиз аглап билйән.

Мәтер. Ене нәме эдип билйәң?

Зүлейха. Сесли аглап билйән.

Мәтер. Ене нәме эдип билйәң?

Зүлейха. Гыгырып билйән, сөгүнип билйән, агладып билйән!

Мәтер. Хах-хах-ха. *(юваш)* Зүлейхам, мен гүндизине депәмден гум совруп ишләрин, гиҗе нан япарын, нахар эдерин, кир юварын, галан ишлерем битирерин!

Зүлейха. Вай, сен гүндиз депәңден гум совруп, гиҗеде омадаклап *(гүлйәр)* кир ювсаң, мүңедекләп хамыр югурсаң, башыңа яглык оранып чөрек япсаң гул борсуң-да!

Мәтер. Мен гул болҗак! Мен Зүлейха периниң гулы болҗак!

Зүлейха *(бирден гахарланып гыгыряр).* Ай акмак! Ай тентек! Ай телбе, хей Зүлейха пери гулы сөерми?

Олар сахнаның төрүне чекилйәр. Хумай, ызында Гайгысыз гелйәр.

Гайгысыз. Ханы сен маңа «өлсем, ериңки, өлмесем сениңки» дийип әхт эдйәдиң-ле! Ханы сен маңа «яшасак-да билеҗе яшарыс, өлсек-де билеҗе өлерис» дийип, вада берйәдиң-ле!

Хумай. Йөр, билеҗе Ая чыкып мавы бошлуга өзүмизи оклалы! Эмма Хумай сениң ызыңа дүшүп Ширлаңгыра гидер өйтмегин, себәби Ширлаңгырда яшайыш ёк! Акыллы адам ол ере гидип өлмезем!

Олар сахнаның төрүне чекилйәр, өңки тертипде Зүлейха билен Мәтер гелйәр.

Мәтер. Ханы сен маңа «Сен төрүмиң ханы, көңлүмиң солтаны диййәрдиң-ле!»

Зүлейха. Элбетде, сен төрүмиң ханы, көңлүмиң солтаны! Эмма акыллы адам Ширлаңгырда ханам болмаз, солтанам!

Мәтер *(хайран галяр).* Вай, инди сен мениң бейләме гечҗегем дәлми?

Зүлейха. Сениң бейләңе Гөроглының Гыратыны огурлан Зулман кемпир гечсин!

Мәтер. Ай, онда мен сениң бейләңе гечәймейәнми?

Зүлейха санаҗы билен уряр.

Хумай гелйәр, ызындан Гайгысыз. Хумай җакҗаклап чына беримсиз гүлйәр.

Хумай. Мен саңа айтмадыммы Мәтериң аласамсык дийип?!

Зүлейха. Мен саңа айтмадыммы Гайгысызың дири самсык дийип!

Хумай. Сен ювмарлап айдан экениң-ә! Гайгысыз башыңы сатын алып, ер гутарянча гачмалы самсык экен!

Зүлейха. Мәтер болса ер гутарянча ковалап урмалы самсык экен!

Хумай Мәтере хүҗүм эдйәр.

Хумай. Ай, акмагың акмагы! Зүлейха пери ялы гыза ашык болан йигит Сейшел адаларыны сатын алып, Зүлейха перини хан эдйәндир!

Зүлейха Гайгысыза хүҗүм эдйәр.

Зүлейха. Ай, тентегиң тентеги! Хумай перә ашык болан йигит Гавай адаларыны сатын алып Хумай җаны солтан эдйәндир!

Хумай. Бизиң аласамсыкларымыз…

Зүлейха. …дири самсыкларымыз…

Хумай. …Семендер ялы сөлитәниң ызына дүшүп…

Зүлейха. …бизи Шырлаңгырда гарабаш эйлеҗек, гул эйлеҗек…

Хумай. …бизи Шырлаңгырда эшек кимин ишледип ат-абрай алҗак!

Зүлейха. Чау! Шырлаңгырың шагалларына салам айдарсыңыз!

Хумай. Чау! Шырлаңгырың сыртланларына салам айдарсыңыз!

Олар җакҗак гүлүшип гидйәр, Мәтер шок боляр, Гайгысыз хашлап агыр дем аляр.

Саз…

Мәтер. Охо-хо-хо… Гызлара нәм болдай?

Хумай билен Зүлейха пердә дуланып олары сынлаяр.

Гайгысыз. Хам-хыял көшгүмиз сынды…

Мәтер. Зүлейха гитди… Җигерде җаным гитди… диним-иманым гитди…

Гайгысыз. Сүйҗүҗе, оваданҗа дүйшүмиз йыртылды…

Мәтер. Мен саңа Зүлейха гитди диййән! Хумай гитди дийййән!

Гайгысыз. Гитселер гидип гечсин! *(Мәтер гитҗек боляр, Гайгысыз голундан тутяр)* Саклан! Ызындан барып ялбардыгың, Зүлейха гылавланар, өҗүгер! Ызындан гитмесең, көр болуп өзи гелер!

Мәтер *(мөлерйәр).* Сен нәме озал гыз болуп гөрдүңми?

Гайгысыз. Ышкың ёлы шейле! Хич зат болмадык ялы аркайын яшабер!

Мәтер. Ай, акмак, җан Зүлейхада гитди! Мен җансыз нәдип яшайын?!

Мәтер гитҗек болуп дызаяр, Гайгысыз даяв, гойбермейәр.

Гайгысыз. Шумат дагы бардыгың багтың ятяр! Зүлейха сени гул эдйәр!

Мәтер. Ай, акмак! Мениң максадым, матлабым Зүлейхаҗана гул болмак-да!

Гайгысыз. Гызлар гулы сөймейәр!!! Мәтер, эркек бол!

Мәтер *(гыгыряр).* Ай, маков, Зүлейхадан айрылып эркеклиги башыма япайынмы мен?!

Гайгысыз. Шырлаңгыр нәме?

Мәтер. Шырлаңгыр күдүмиң кайына гитсин!

Гайгысыз. Сөз нәме? Әхт нәме?

Есер Мәтер гызларың гизленип дураныны аңып,увлап айдыма башлаяр:

Ай гитди! Вай,гитди!
Гитди,сөвер яр гитди!
Галам гашы яй гитди!
Зүлейха,Хумай гитди!
Гүндиз гөкден Гүн гитди,
Гиҗе гөкден Ай гитди!
Ер аллей,ер алды,ак маңлайым гарал-дей!

Гайгысыз.Бай-бов! Зүлейха гитди диийп дәлирәп дурмуң?!

Мәтер.Мунданам бир дәлилик бормы? Бужагаз энтек яңы гириши!

Гайгысыз.Мәтер,ханы бес эт!

Мәтер.Ай,доган,сениң йитирйән задың ек! Хумай гитсе,сениң бай эҗең эртир гуда болуп Хумайҗаны саңа алып берйәр.Маңа болса эҗем: халашян гызыңы алып билмесең,мүҗеррет өтерсиң диййә! Какам болса: Зүлейханы голундан

гидирдигиң өйден гүмүңи чекерин диййә! Инилеримем ага фиктивнем болса өйлен-де өңүмизден айрыл дийип дызашып дурлар!(ювашлык билен) Акмак,сенем увла! Гызлар гизленип бизи сынлап дурлар!
Гайгысыз.Бес эт,Мәтер!

Мәтер *(келлесини тутуп увлаяр).* Уввв! Гайгысыз, гардашым, җүмле-җахан бир яна, Зүлейха бир яна! Озалам мен оны зордан ырыпдым, зордан! Мен Зүлейханы йитиренимден… Уввв! Уввв!

Гызлар гүлүшип гидйәр.Гайгысызондан би хабар,ол бирден башга адама өврүлйәр!

Гайгысыз. Эй, пекге, нәме увлап дурсуң! Гызлар гитди, гызлар! Йөр, Хумайдан айрыланымдан!... Уввв! Уввв!

Ол Мәтериң голундан тутуп уграяр, өңлеринден Семендер чыкяр.

Семендер. Сакланың, достлар сакланың!

Гайгысыз. Семендер, ёк бол ёлумыздан!

Семендер. Гызларың гиден ери болмаз! Сөйгиниң эшрети айралыкдан, ахы-пыгандан аңырдадыр! Дурмушың байлыгы, багты азапдан, гүзапдан аңырдадыр! Ынсан белентлиги болса… би дуран пес ериңизден гөрүнмейәр! Бейге галың, достлар бейге галың!

Мәтер. Семендер, сен хәзирликче пелсепе отарып, Шырлаңгыра болсады билен кәшкәди экибер!

Олар гидйәр, Семендер башыны йайкап гидйәр.

Секизинҗи гөрнүш.

Башлык Семендериң кагызларыны еке-еке окап, үнсли сынлаяр. Ол хамана өзи билен гүрлешйән ялы гүрлейәр.

Башлык. Шырлаңгыр… Мүлк – мейилнама… Огул, сен Шырлаңгыра барып бир гөрдүңми?

Семендер. Арада Шырлаңгырда үч-дөрт гүн дынч алдык, айландык. Кейик ковалап йөрен ики саны вагшы моторлыны тутуп, полисия табшырдык.

Башлык Семендери ичгин сынлаяр.

Башлык. Шырлаңгыр… Яшыл язларың яйласы! Язда барсаң дурналарың, губа газларың яйласы! Тутуш бир этрап ачып болҗак яйла! Шырлаңгырда сиз нәме экҗек боляңыз? *(йылгыряр)* Гөзүңе сөвейин Шырлаңгыр түйс болсады экип, кәшкәди алып, бай болуп йөрмели ердир!

Семендер. Мәммет ага, биз Шырлаңгырда адам башына бәш гектар үзүм, бәш гектар говача, шонча-да мивели баг экҗек!

Башлык. Бәш гектар үзүмиң гыркымыны оңарсыңыз… отагынам оңарсыңыз диели, йөне онча гектар үзүме йүз мүң сүтүни нireден тапарсыңыз?

Семендер. Мәммет ага, мейилнаманы долы окасаңыз хеммеси гөркезилендир. Биз үзүми агзы гиң чуң җояларда экерис, йыл бойы яган ягыш-гар гөни үзүмлериң дүйбүни сувлар. Йылда үзүм багымызы шор сувдан бир я икиҗе гезек суварыс. Җоялардан сув агдармасаң, отаг болмаяр! Атам пакыр «Үзүм диениң гарпыз ялы бир затдыр, биярасыны ере гойберсең, хасылы көп гетирер, хич хачан совук урмаз! Үзүм гарпызың битйән сувсуз чөлүнде-де битйәндир» диерди.

Башлык. Семендер, мениң келләми агыртма! Ханха, эжеңиң башарман ташлан бир гектар ери бар, гит-де экибер!

Семендер *(айгытлы кешбе гирйәр).* Мәммет ага, Гарагумуң ортарасында Җейхун ялы Тереӊ деря чекдик! Мен ики йыл Алтын асыр деряның гурлушыгында экскователор сүрдүм. Деряның ики кенарам гөзетимсиз яйлалардан, дүзлүклерден долы. Биз Гарагумы гүлзара өвүрҗек, биз өмрүмизи топрага багш эйлеҗек, биз топрак билен багрыны бадашдыран мүлкдар болҗак дийип дурус!

Башлык оны довамлы сынлаяр.

Башлык. Сиз болаңызда кимлер боляр?

Семендер *(ере бакяр).* Гелинлигим икимиз.

Башлык *(геӊ галып).* Гелинлигиң ким?

Семендер. Декабрда тойда гөрерсиңиз.

Башлык *(кейипли гүлйәр).* Хах-хах-ха! Өйлен, өйленен гүнүң, пикириң үйтгәр! Онсоң сениң гөзлегиң Шырлаңгыр яйласы дәл-де, яш гелниң язлагы болар!

Семендер. Ёк, пикирим үйтгемез!

Башлык. Декабрда үйтгемесе, томусда үйтгәр… Гарагумың оррук ортасында түркмен томсуның җокрама ыссысы салкынҗак җайларда бичилен планы үйтгедип гойберйәндир!

Семендер. Маңа ынанайың, мениң пикирим үйтгемез!

Башлык. Шырлаңгыр мундан сегсен бәш километр. Томус гурат машында ики сагатда барып боляр. Сен оңа нәдип гатнарсың?

Семендер. Биз Шырлаңгырда җай салып яшаҗак.

Башлык *(геңленйәр).* Икиҗигиңизми?

Семендер. Адам ата билен Хов эне уллакан дүнйәде ики болуп яшапдыр-а!

Башлык. Семендер! Семендер! Обадан яныңа екеҗе ёлдаш тап! Мен саңа мүмкин болан, мүмкин болмадык әхли көмеги эдйән! Эмма ёлдаш тапман гечәерсиң!

Гайгысыз гөчгүн билен җая гирйәр, Семендериң гөзи ачыляр.

Гайгысыз. Кака, мен Семендериң ёлдашы!

Башлык оглуны сынлап хайран галяр.

Башлык. Сен?... Хах-хах-ха. Ханы сен арада шу йыл хөкман окува гирйән дийип эжеңе сөз берип дуран ялыдың-ла?..

Гайгысыз. Ондан бәри пикирим үйтгеди.

Башлык. Оглум, мен сениң ёкары билимли болмагыңы ислейән…

Гайгысыз. Эҗемем билим алмагымы, сен ялы башлык болмагымы ислейәр. Кака, мен айгытлы нетиҗә гелмек үчин көп ойландым. Кака, кака сен ынха йигрими йыл бәри башлык. Сениң башлыклыгың зерарлы мен ярым етим улалдым. Сен мыдама гара даңдан ише гидйәң, мен сүйҗи укудакам ишден гелип эҗем айтмышлайын, агзың чөрекли уклап галяң, эмма ханы сениң шонча йылда газанан байлыгың? Хованапып дуран җайымыз ёк, малымыз ёк, хатда сениң кәренде ериңем ёк, сен маңа нәме мирас гойҗак?

Башлык. Оглум, мен обама, юрдума, Ватаныма гуллук этдим! Менден саңа улус-илиң хорматы мирас галар!.. Огланлар, сиз Алтын асыр дерясының гурлушыгында ишледиңиз, харбы гуллыгы тамамлап гелдиңиз. Сизиң гурсагыңызда яшлык хыжувы жош уряр! Сизиң калбыңызда галкынян Ватана буйсанч, беркарар Дияра сөйги хейжана гелйәр! Яш башыңыздан өзүңизи гөркезип, ат-абрай алмак пикириңиз албай булаяр!.. Романтика! Яшлык гөчгүни!.. Эмма романтика бир зат, дурмуш башга зат!

Гайгысыз. Кака,бизе ынан! Кака,бизе ругсат бер!

Башлык. Көшеклер, сиз окув диийип, гуллук диийип үч-дөрт йыл бәри обада болмадыңыз. Мундан үч йыл озал Алтын Асыр акабасы Шырлаңгырың деңинден гечди. Үч йылда мен обада ниже ёла маслахат этдим, ниже ёла йыгнак гечирдим, Шырлаңгырда учмах гуруп болжакдыгыны ынандырдым, эмма Шырлаңгыра гидип экин экжек екеже адам тапып билмедим!

Семендер. Мәммет ага, адамлар илкинжи әдим этмәни кын гөрйәр, халыс эндик эден яшайыш йөрелгесини үйтгетмәни халамаяр. Сиз кәрендечилериң маслахатында Шырлаңгыры өзлешдирмәге зарпчы яшлар топарыны дөредйәс, он-йигрими адамы сайлап алдык диийип гөрүң…Психологияның кадасы боюнча үстүңиз басгы болаймазмы…

Саз гүйжейәр, Семендер теклибини айдып башлаяр, башлыгың йүзүне йылгырыш чайыляр.

Докузынжы гөрнүш.

Гытжаның өйи. Хумай сессиз ярым-яш аглаяр. Зүлейха бирде кемиш-кемиш эдип аглажак боля, бирде оюн эдйән ялы, бирден чыны ялы. Овадан олары сынлап дур.

Зүлейха. Хернә сени ерлер ювутсын-да Семендер!... Хумайжаны агладып… алан гызың албассы, гайын энең аждарха болуп чыксын-да!

Овадан /*йылгыряр*/**.** Бей, овадан аглашып, овадан гаргаяңыз-ов! /*кинниван видеокамераны алып олары сурата дүшүрйәр*/. Янгынлы ышкдан ядыгәрлик! Зүлейха, сенем агла!

Зүлейха. Хумайжаның катра-катра гөзяшлары йүзүнден готур болуп чыксын-да Семендер! Худайым саңа бир гөзи шуллы, бейлекиси гүлли, эңеги гыллы гызы ёлдаш этсин-дә! */Ол пулемёт атан ялы херекет эдйәр/* Та-та-та! Та-та-та-та! Хернә мүжеррет өтесиң-дә Семендер! Та-та-та-та-та-та!

Овадан /*йылгыряр*/**.** Та-та-таң нәме гыз?

Зүлейха янына барып гулагына пышырдаяр.

Зүлейха. Хапарак… пайышырак гаргышларда гыз.

Овадан. Улыгыз халыңа шейдип гаргап йөрмек бормы гыз?

Зүлейха /*өр-гөкден гелйәр*/**.** Гаргышмы шулар? Буларданам гаргыш бормы? Мен-ә йөне Хумайжаның йүрежиги көшешер ялы оюн эдип гарган болян. /*янына барып ювашжа*/ Мен гахар эдип гаргайсам екеже жүмледе Семендери какындырып-силкиндирип ташлаян! Вай, вай, мен нейләйин-эй… /*чынаберимсиз аглан боляр*/

Овадан. Зүлейхажан, агламасана!

Зүлейха. Вай, мен нәдип агламайын?! О нежис Семендер зерарлы Хумай Гайгысыздан, Гайгысыз Хумайдан айрылды. Гайгысыз билен Хумайың ышкы-ха өлди, Мәтер икимизиң сөйгимиз болса ренемасияда ятыр! Бу гүн өлҗегем, эрте өлҗегем белли дәл! Семендер, Семендер Ширлаңгырда газан илкинҗи чукурың… /*айнап Хумая гөркезмән йылгырып, ойнаяныны билдирип*/ Гүв-гүв-гүв! Гүммүр-гүммүр-гүммүр-гүв! /*Топ атяның херекетини эдйәр*/ Гүв-гүв-гүммүр-гүв!...

Овадан. Гүммүр-гүвүң нәме?

Зүлейха /*Хумая гөркезмән йылгыряр*/. Тәзе-җе им-порт гаргышлар!

Овадан. Гайгысыз билен Мәтер сизден гечип Ширлаңгыра гидйән болса, оларың сөйгүси сөйги дәлдир! Эгер сиз Гайгысыз билен Мәтер Ширлаңгыра гидйә дийип олардан гечйән болсаңыз, онда сизиң сөйгиңиз сөйги дәлдир!

Зүлейха /*өр-гөкден гелйәр*/. Вай, бизиң сөйгимиз сөйги дәлмишми?! Хумайҗан ханы шу гырнага хүнүбирян аглап гөркезсене!(довамлы агламышлап увлаяр) Хей,сөймейән гыз шейдип увлап билерми?!

Овадан. Семендер…

Зүлейха /*алланичикси гыгыряр*/. Гайдып шол некгендәниң адыны тутуҗы болайма! Үффф! Ады йитмишиң адындан орта асырың ысы күкәп дур! Пүффф! Ады гурамышың адындан гадым хүҗрелериң ысы күкәп дур! /*Овадан сынлаяр*/ Гыйв, гыйв, Семендере гаргасам сениң йүзүң агарып-гөгерип дурла…

Овадан /*уляяр*/. Гоявери гыз…

Зүлейха Хумайың голундан тутуп Оваданың янына элтип гошарындан тутдуряр.

Зүлейха. Ган дамарындан хүшгәр тут! Хәзир мен гаргайын вели! /*Ол Овадана ичгин середип*/ Семендер, Худайым сениң маңлайыңа кел гызы, көр гелни язан болсун-да ылайым! Нәдйә, дамарында ганы чабаланярмы?

Хумай. Зүлейха, саңа оюн-томаша герек.

Зүлейха Оваданың гошарындан тутуп сынлап дуршуна гаргаяр.

Зүлейха. Семендериң халашып йөрен гызыны эҗеси зор билен гарры-гурта дурмуша чыкарсын-да ылайым!... Вай, би гырнак Семендери сөййә! Сөййә!

Овадан. Гойсана гыз…

Зүлейха. Хәзир…Хәзир… /*Ол Овадана ичгин бакып, пулсыны сыпдырман, Оваданың гулагына пышырдап башлаяр, Овадан йылгыряр*/ Сөййә, Овадан Семендери сөййә!

Хумай. Хей Овадан Семендери сөерми?!

Зүлейха. Сөййә, сөййә, Семендери сөййә!

Овадан. Менми?

Зүлейха. Хава сен!

Овадан /*җакҗаклап гүлйәр*/. Гызлар, гызлар, мен Сөйгиден бейик, Багтдан овадан! /*овсуняр*/ Хей мен халашып, сөйүшип дурмуша чыкҗак түркмен гызына меңзейәнми?!

Зүлейха. Эгер сен бизи хиҗрана сезевар эден Семендери сөйәйсең…

Овадан. Зүлейха, гаргама гыз! Гаргышың ярсы өзүңе гайдып гелермиш…

Зүлейха. Вах, мен нәдип гаргамайын о сүссеге! Семендер Шырлаңгыр дийип ашыклары ода берди ахыры!

Гытҗа гелйәр, ол гөйә гүррүңи долы эшиден ялы гүррүңи довам эдйәр.

Гытҗа. Гызлар, Семендер дүрс ёлы сайлапдыр! Сиз маңа ынанайың, мен дурмушда ялңышып гөрдүм… Шахым икимиз он секиз яшап-яшаман дурмуш гурдук. Биз гайын атамың, гайын энемиң ганатының астында докуз-он йыл яшадык. Олар көрпесини өерип, бизиң рысгымызы айырды. Бизем докуз-он йылың ичинде җайымызы гара келледен долдурыпдырыс… Онсоң җай салмалы болдук… Җайың бергисинден чыкянчагам чагалар етишди. Олары окатмалы, өермели-иллендирмели болдук… Гарасай, биз яшап гөрмедик.

Зүлейха.О нәхили яшап гөрмедик?

Гытҗа. Гайын атаң, гайын энәң өйүнде-де яшайыш болярмы?! Ынха, Семендер вели дөрт-бәш йыл гелни билен ылгар, җай эдинер, улы мүлк эдинер! Мүлки хасыл берип башлансоң ислейшиче яшар!

Зүлейха. Вай, новҗуван яшыңы Шырлаңгырда өтүрип, газанылҗак байлык нәмә деркар, пул нәмә деркар?!

Хумай. Гытҗа эҗе, сен Оваданы Семендериң ызына дүшүрип Шырлаңгыра ибермәге дөзермиң?

Гытҗа. Оваданҗан несип болса, шу йыл университете гирйәр! Амаш какамың оглам дипломатлыкда окап йөр. Оваданҗан дурмуш гуруп бир гүн Парижден, бир гүн Рио-де Жанейродан чыкар!

Зүлейха */улудан дем аляр/.* Хай, нәбилейин-ов! Оваданҗан */яңсылап/* Рио-де Жанейро дийип Шырлаңгырдан чыкаймаса биридир!

Гытҗа */хонданбәри/.* Маңа Гүлҗемал хан диерлер! Оваданҗан иңлис дилини гутарар, онуң гүрлешйәнининиң кичиси иңлис билен америкалы болар!

Зүлейха */айнаяр/.* Хезрети Гүлҗемал хан, Маман эҗе сизе сөз айдып гелди герек? Маман эҗе баран еринден апарман, уран еринден гопарман гайдян аялмыдыр?!

Гытҗа */хонданбәри/.* Маман диййәниң шо-ол чөлүң астындан деря тапып йөрен диванының хатынымы?! */җакҗаклап гүлйәр/* Оҗагаз хелейиң гыңаҗына шакырдык дакып, ызына ит салып ковандырын.

Маман гелйәр, дессине гүррүңе гошулып гидиберйәр.

Маман. Хакындан чыкыпсың шол хелейиң! */Гызлар гүлүшйәр/* Олар ялы хелейе герегем шол! */ол Гытҗаны чете чекип пышырдап/* Гыйв, яш-елеңлериң янында мени масгара эдип йөрме! Икимиз диллешдик ахыры: сенә кован болмалы, менем ковлан болмалы!...

Гытҗа. Ваей, диллешмәнинде-де саңа гыз берҗек болуп дурунмы мен?!

Маман *(гаты сесде).* Ваей, мен нәме сениң гызыңы алҗак болуп дурунмы?! Семендерҗан шу йыл окува гирйәр. Оңа Сапа дайымың гызыны алып берйән! Семендерҗан лукман гелинли, элита җайлы боляр! Семендер Ашгабатда яшар эншалла!

Гытҗа */гаты сесде/*. Оваданҗан болса дипломат ёлдашы билен бәш йыл Лондонда, бәш йыл Токиода яшар эншалла!

Зүлейха.Эй-хо! Буларың диенениң яры чын болса-да, дүнйәни алайҗаклар-ов!

Овадан межимеде чай, дүрли-дүмен гетирйәр.

Овадан. Эҗе, гечиң ханы, чай ичиң…

Гытҗа. Маманҗан, төре геч! Оваданҗан, палавыңам гетирибер инди…

Маман билен Гытҗа чай башына гечйәр. Гапының агзында Семендер пейда боля. Ол габыл телефондан жаң эдйәр, Маманың бойнундан асылан телефон җырлаяр.

Семендер. Эҗе, сен нирелерде, ничикси ишлери битирип йөрсүң? Мениң важып гүррүңим бар.

Маман. Хәзир бардым оглумҗан, хәзир… */Овадан ички ашхана гидйәр/.*

Семендер. Ёк, сен гелме, өзүм барян! / *Семендер гелйәр/.* Гытҗа эҗеме ялкымлы салам! Шырлаңгырлы гызлар сизе-де ялкымлы салам! Эҗеҗан, саңа-да үч-дөрт салам! Соңкы хепдеде икимиз гөршенем дәлдирис.

Зүлейха */чете/.* Саламыңы ите бер, ерчекен!

Маман. Хә, оглум, нәме важып гүррүңиң бар?

Овадан межимеде бугарып дуран палав гетирйәр.

Семендер */чына беримсиз оюн/.* Эҗе, мен ач өлдүм-ов!

Гытҗа */якасыны тутяр/.* Тоба! Тоба!

Маман. Гытҗаҗан, маңа тобалашыбер!.. Ханы оглум, важып гүррүңиң?

Семендер */төверегине гарап/.* Ай, эҗе, ол яман важып гүррүң-ләй…

Маман. Айдыбер, гулагым сенде…

Семендер(Овадана середйәр). Вай, сен нәмә җикҗики ялы җикҗерен боляң!

Овадан */өзүни эле алып/.* А сен нәме җокҗокы ялы җокгаран боляң!

Семендер. Сен нәме алахекге ялы хекгерен боляң!

Овадан. Сен нәме ак хокгар ялы хокгаран боляң!

Гытҗа */гызына юваш/.* Гызым, шол леллим лөллекгеден геп алып галыҗы болайма!

Маман */оглуна юваш/.* Оглум, гыз дийип шол сөлитәни сылайҗы болайма! Бирини дийсе, икисини сугшур!

Семендер. Нәме тиңкәңи дикен боляң! Я дүнйәде мениң ялы тентеги, телбәни гөрмедиңми?!

Овадан. Вай, дүнйәде сенден башгада телбе, тентек бармы? Вай, вай, айна барып сыпатыңа-сымматыңа бир бак!

Семендер. Сен вели айна бакыҗы болайма! Бедрой мысалаңы гөрүп йүрегиң ярылар! Бедрой сен!

Овадан. Бедройыңам бедройы сен!

Маман */Гытҗа юваш/.* А гыз, сен Оваданы бермеҗек болуп икисинем догаладан дәлсиң-дә? Булар сен ёк, мен ёк сөгүшибердилер-ле!

Гытҗа */юваш/.* Вай, икимизиң чагамыздыр-да!... */гүлүшйәрлер/.*

Семендер. Овадан, сен йиг-рен-җи! Сен не-җис!

Овадан. Вай, эҗе! */Овадан уляр/.* Серет, ол маңа йигренҗи диййәр!

Семендер. Овадан, мен сени йигренйән!

Гытҗа. Сениң дилиң ёкмы? Бол сенем оңа йигренҗи дий! Нежис дий!

Овадан. Вай, мен утанян-да…

Гытҗа. Утанма! Бол шол нежисе нежис дий! Йигренҗи дий!

Овадан */гызарып-бозарып/.* Сен йиг-рен-җи! Сен не-җис! Мен сени йигренйәрин!

Овадан билен Семендер огрын гарашып дымярлар.

Маман */юваш/.* А гыз, гөвнүмеми я булар оюн эдип сөгүшйәми? Сөгүшеңде хер сөзүңден ялып чабрап, хер җүмләңден авың пүркүлип дурмалы дәлмидир!

Гытҗа. Вай, булар энтек яш боля! Бизиңки ялы тежрибеси ёк…

Семендер.Овадан, мен сенем, сениң эҗең-какаңам йигренйән! Вай, сен нәхили овадан йигренҗи!

Овадан. А мен тутуш Петекгәевлери йигренйән!

Зүйлейха бызбыдыклап ики яна ылгап гыгырып башлаяр.

Зүлейха. Вай, вай, олар гуш дилинде гүрлешйәр! Вай, вай олар гуш дилинде геплешйәр!

Гытҗа */оны шапба тутяр/.* Гуш дили боланда нәхили дил боляр?

Хумай. Гуш дилинде хемме зат терсине айдыляр…

Зүлейха. Вай, масгаралар! Олар сөгүшен болуп сөйүшип дурлар! Вай! Вай! Олар сөйүшип дурлар!

Гытҗа */Оваданың голундан тутуп силкейәр/.* Зүлейханың айдяны догрымы?

Овадан */боз-яз/.* Эҗе-җан!

Овадан Семендере бакып җайдан чыкяр.

Маман */Семендериң голундан тутуп/.* Эне дилиңи өвренмегиң ерине гуш дилини өвренип йөрмиң гуш келле!

Семендер. Эҗе-җан!

Маман. Гүм бол, бисырат! */Семендер чыкяр/.*

Зүлейха. Вай, инди биз нәдерис-эй!

Ол Хумай билен Оваданың гирен отагына гидйәр.

Гытҗа. Вай, инди биз нәдерис-эй…

Гамгын саз. Маман Гытҗа, Гытҗа Мамана сырлы середйәр.

Маман. Гытҗа, чагаларымыз бизден зор чыкайдымы?

Гытҗа. Икимизиң чагаларымыздыр-да Маманҗан!

Олар гүлүшип башлаяр, соңра җакҗак гүлүп ахыры гуҗаклашярлар. Чыра сөнйәр

Аванссена

Дызмач киши билен муртлак киши баряр.

Дызмач. О нәхили халка сала салман Шырлаңгыр ййласыны пайлашямышлар?

Муртлак. Ай, доган, хачан саңа-маңа сала салынды?

Дызмач. Ёк, гардаш, биз демократик дөвлетде, халк дөвлетинде яшаяндырыс!

Муртлак. Пахай, сен Шырлаңгырың гүррүңини эдйәсиң! Дүнйәниң найынсаплары асмандакы Айы гектарма гектар пайлашдылар! Халк болса энтегем «Хакгай-хакгай» дийип Ая сежде эдип йөр!

Дызмач. Ёк, гардаш «Дөвлет адам үчиндир!» дийип дуран адыл Президентимиз барка башлыга эденини этдирмерис! Гидип адыл, Президентиме арз эдерин!...

Олар гечип гидйәр,Гайгысыз билен Мәтер гелйәр.

Гайгысыз.Достум,мен Шырлаңгыра гидйән! Мен Семендере сөз бердим,әхт этдим! Эгер Хумай мени сөййән болса,биле гидер! Егса-да…

Мәтер.Эркек сен Гайгысыз! Зор йигит сен Гайгысыз! Шир йигит сен Гайгысыз! Хакыкы герчек йигит сөзүне,әхдине вепалы боляндыр!

Гайгысыз.Сен нәме?

Мәтер.Мен саңа чынымы айдайынмы я яглыжа-йүлүклиже баханам бар,шоны айдайынмы?

Гайгысыз.Чыныңы айт.

Мәтер.Мен-де Зүлейхама сөз бердим,әхт этдим! Зүлейха нирә гитсе,мен хем шол ере! Себәби мен сөзүне вепалы әр йигит!

Гайгысыз.Сен Семендере-де сөз берип, әхт эдипдиң!

Мәтер.Бай-бов,олар өтен йыл гүйжүни йитирди!

Гайгысыз оңа голуны салгап гидйәр.Мәтер Зүлейханың гелйәнини билип,гөге бакяр.Зүлейха Мәтериң аркасындап сынлаяр.

Мәтер.Эй,Аллам,йигрими бәш яшап мен сенден байлык диледимми? иномарка диледимми?Дилән дәлдирин! Эй,Аллам,йигрими бәш яшап мен сенден везипе диледимми? эмел диледимми? Дилән дәлдирин!Эй,Аллам,мен сенден башлык кака,бай эже диледимми? Дилән дәлдирин!Еди йыл бәри гиже-гүндиз саңа сежде эдип,мынажат эдип, гөзлеримиң яшыны акдырып дилейәним екеже гыз! Зүлейха! Зүлейхамы бермежек болсаң,ал жаныңы!(гөге гулагыны тутяр хамана Худай билен геплешйән ялы)Зүлейха,йүз гыза,мүң гыза дегйәндир диййәмиң? Вах,Зүлейха йүз мүң гыза-да дегйәр! Худайжан,Зүлейханы бермежек болсаң,ал мени!

Зүлейха. Сен нәме еди ёлуң чатрыгында нәмә самахыллап дурсуң?

Мәтер */чыны билен/.* Зүлейхажан, ягшы гелдиң! Ханы сен айт: мен обаның ичинде чар тарапа чарп уруп «Зүлейха, Зүлейха!» дийип дәлирәп өлсем сениң мертебәң бейгелерми я шужагаз ерде увлап-увлап өлсем?...

Зүлейха. А сен нәме дийип өлжек?

Мәтер *(гахарланяр).*Мен өлжек! Ёк, ёк, ялбарыбам отурма, барыбир өлйән! Зүлейхасындан жыда дүшен Мәтер би дүнйәде яшамаз! Ялбарма! *(гыгыряр).* Ялбарма диййән мен саңа!

Зүлейха *(чына беримсиз оюн биле.)* Азажык ялбарайын-да…

Мәтер. Ялбарма, барыбир етишмейәң! Мен эййәм өлүп гутарып барян!

Зүлейха *(өңки хөрпде).* Өлмәй-дә… хә, өлмәй-дә!

Мәтер. Өлжек хов өлжек! Зүлейхасыз яшайышы башыма япайынмы мен!

Зүлейха. Ай, акмак! Ет ондан ер хакыңы ал, Шырлаңгыр пайлашыга дүшүпдир! Гөроглы айтмаярмы пайлашыкдан юмрук етсе-де хакыңы гидерме дийип!

Мәтер */аңк/.* Хә?!. Чыныңмы Зүлейха? */Зүлейха баш атяр/* Икимизе билеҗе алайынмы ери? */Зүлейха баш атяр/* Яшша Зүлейха!

Зүлейха Мәтере сырлы середйәр, олар ышка майыл.

Зүлейха. Мәтер… Дәли Мәтер!

Мәтер. Зүлейха,ханы бейләме геч!(Зүлейха бейлесине гечйәр) Хах-хах-ха! Ахыры сени бейләме гечирдим-ов,Зүлейхам!

(Зүлейха санаҗы билен уряр, Мәтер гачып баршына, зала). Гөрсеңиз нәдендирин! Хах-хах-ха.

Олар ковалашып гидйәр.

Онунҗы гөрнүш

Сахна гох-говур, шовхун, гыкылык билен ягтыляр. Башлыгың гапдалында Семендер, Гайгысыз отыр. Сахнада гызлардан башга әхли гахрыманлар, ики-үч яшулы, дызмач, муртлак, көселеч яшулы бар. Умуман, театрың мүмкинчилигине гөрә, адам көп болса говы бор.

Башлык */гахар билен еринден туряр/.* Түкедиң-әйт гох-говруңызы! Кантур сизе Ханалының базары дәл! Утанмаяңыз-майт хам пайлашян ялы гыкылык эдип отурмага!

Дызмач. Шырлаңгыр ялы ери пайлашсаңыз бай-бай гыкылык бор-а!

Муртлак. Шырлаңгыры дул хелейиң малы ялы пайлашанлар утансын!

Көселеч яшулы өңе гечйәр, әйнегини дакынып-айрып башлыгы сынлаяр.

Көселеч яшулы. Чолук, сениң гөзлериң җөвхерлидир. Сен говҗа сынла, би бизиң башлыгымыз Мәмметми я башга бири?.. Хов башлык, сен бир адыл, адалатлы, илхалар башлыкдың-ла! Саңа нә дөв чалды?

Башлык габак астындан огланлары, огланлар габак астындан башлыгы сынлаяр

Дызмач. Башлык, сен бизе ер берҗекми я ёк?!

Башлык */орта гечйәр/.* Хоҗам ага, ханы ядыңа сал! Мен саңа өтен йыл,өңңи йыл «Хоҗам ага, түвелеме сениң еди-секиз оглуң-гелниң бар, агтыкларыңам ише ярап баряр. Шырлаңгырда экиң үзүми, техника берйән, сув насос гуруп берйән, ток билен, челекли газ билен үпҗүн эдйән, салың җайы, Хорматлы Президентимиз дайхана отуз йыллык гөтеримсиз карз пул берип дур», дийип ялбардыммы? */Көселеч яшулы ере бакяр/*

Көселеч яшулы */мүйнли/.* Ялбардың.

Башлык(дызмаҗа). Падыман, мен саңа үч йыллап «Падыман, түвелеме, сиз көп доган, Шырлаңгыра гидиң, экиң экип билен говачаңызы! Ислесеңиз бирки сүри довар берейин, гапдалындан бакың малы!» дийип ялбардыммы? *(дызмач ере бакып дур).*

Башлык муртлага середйәр, муртлак мүйнли.

Муртлак. Маңа-да ялбардың, башлык.

Башлык. Ялбардым! Өтен йылам, өңңи йылам, өңңүси йылам ялбардым!

ДЫЗМАЧ. Ялбардың башлык. Өтен йыл мен отуз докуз яшымдадым…Бу йыл кырк яшадым. Алламдан айланайын, акыл кәсәм долды…

МУРТЛАК. Сен өтен йыл, өңңи йыл ялбардым дийип инди бизе ер берҗек дәлми?

Башлык. Берҗек дәл!

Огланлар габак астындан башлыгы, башлык олары сынлаяр.

Муртлак. Дүшнүкли! Сизе Шырлаңгыры өзли-өзүңиз пайлашан ага диерлер!

Дызмач. Башлык, биз саңа эдениңи этдирмерис! Аллаха шүкүр, демократик дөвлетимиз бар! Аллаха шүкүр, Алтын асыр дерясыны чекип берип «Гарагумда экмәге-тикмәге ер кән, өзлешдириң, оба-шәхер гуралың» дийип дуран адыл Президентим бар! Машына мүндүгим, Ашгабада барян! Гидип Президентиме арз эдәйсем, сен сычаның хинини сатын алмалы боляң!

Башлык */ерине баряр, чекмесинден петде кагыз чыкаряр/.* Адамлар, өтен йыл, өңңи йыл сиз чагадыңыз-да, бу йыл ага чыкайдыңызмы?! Шырлаңгырда зарпчы яшлар топарыны дөретҗек дийдим вели, үстүм ала-басгы болды! Гөрүң-ха бу арзалары! Шырлаңгыр Җәчдепе обамызың рөвшен гележеги! Шырлаңгыры акыллы-башлы өзлешдирмек үчин биз зарпчы яшлар топарыны дөретдик. Топарың башлыгы Семендер Петекгәев, орунбасары Гайгысыз Оразлыев. Зарпчы яшлар топарына диңе ишҗанлы, ыхласлы, җепакеш, гурсакларында хыҗувы, хыруҗы җош урян яшлардан сайлап йигрими җуваны алдык.

Дызмач. Шол топарда мениң оглум болма, Хоҗам аганың оглы болма, Чолугың оглы болма – онда кимиң оглы бар?

Башлык. Топар ише башланында гөрерсиңиз!

Огланлар башлыга, башлык олара габак астындан середйәр.

Гытҗа. Башлык, шол топарда мениң оглум билен гелним бармы?

Башлык. Семендер шол топара сениң оглуңы, гелниңи гошҗак болды, мен гошдурмадым.

Гытҗа. О нәме дийип гошдурмадың?

Башлык. «Гытҗаның оглы эҗесине чекендир, гелни тербиесини аландыр. Гытҗа болса геп-гүррүң тапса, тоя-яса бармаяр» дийдим.

Гытҗа */утаняр/.* Гоявери башлык, мениң чагаларымың хеммеси какасына чекендир. Какасы Шахым болса Бабадайхана сапак берип йөр!

Мәтер гирйәр, ол мүйнли халда ёлдашларына середйәр. Гайгысыз үм билен янындакы бош отургыҗа чагыряр. Мәтер гечйәр.

Башлык. Адамлар, шол топара мен ене бирҗе огланы алып билйән!

Дызмач. Мениң оглумы ал, башлык!

Башлык. Адамлар, Хоҗам аганың яшулылык сарпасыны саклап, Семендериң орнуна Хоҗам аганың бир оглуны алаялың!

Мәтер */алҗыраяр/.* Семендер нәме?

Башлык. Зарпчы яшлар топарыны дөретмек пикирини тапанам, топары дөреденем Семендер! Йөне нәтҗек-дә, эҗеси Семендери окатҗак боляр. Семендерем эҗесини нәразы этмәни кын гөрйәдә!

Маман */атылып туряр/.* Ким Семендери окатҗак болямыш? */адамсына гыгыряр/* Я сен окатҗак болямың Семендери?! Хей, мен Семендери окатҗак борунмы?! Атасы окап-окап бизи нә гүнлере салып йөр!...

Башлык. Маман, Семендери Шырлаңгыр яйласына ибермеҗек болуп, онуң гудачылыгыны бозуп йөрениңи, Ашгабатдакы гарындашың гызыны алып берҗек болуп чапаланып йөрениңи ил билмесе-де мен билйән!

Маман */өр-гөкден гелйәр/.* Гоявери башлык, хей мен көрпе оглумы янымдан айрарынмы? Гайта «Оглум, ат-абрай ищдедир, Шырлаңгыра гидип ишле, Гаплаңгыра гидип ишле, халал зәхмет чекип, абрай ал, байлык газан!» дийип онуң гулагыны камата гетирип йөрендирин. Мениң шаядым бардыр башлык! */Атдана/* Бол мениң сөзүми тассыкла! */Атдан гобсунып, ардынып гүрлеҗек боляр/* Ёк, кеп-гүррүңсиз тассыкла!

Хеммелер гүлүшйәрлер.

Сеслер. Бизе ер бер башлык.

Башлык огланлара, огланлар башлыга гөз астындан середип, йылгырярлар.

Башлык. Сизиң чыныңызмай адамлар!

Дызмач. Вах, биз ер экҗек!

Сеслер. Биз ер экҗек башлык.

Башлык алыслара гараяр, онуң гөзлери бегенҗинден балкылдаяр.

Көселеч яшулы. Хов, хов башлык, сен бозулып дурмуң?

Башлык. Бегенҗимден… бегенҗимден…

Шахым *(юваш).* Бу нәхили болдай? Гулагыма ынанып билемок!

Семендер. Мәммет ага нәтди!

Атдан. Адамлар ер тапса, сув тапса экҗек-ле! *(гүлйәр)* Арада Гарагум чөлүниң ашагындан сүйҗи сувлы деря тапдым дийип хенек этдим вели, он-йигрими адам «шол деря ниреде, депесинден турба уруп сувуны алып болҗакмы?» дийип сорая. Ханха, шол деря Гарагумың ортасы билен луммурдап акып ятыр! Ол ичмәге шор боланы билен йүз дүрли экине тенекар ахыры!

Башлык.Обашлар,мен Алтын асыр дерясының боюна гөчүп баран Мейдан аганы чагырдым.Мейдан ага сөз сенден.

Мейдан ага.Адамлар,бизиң аслымыз гумлы,чарва!Үч оглум билен гоюн бакяс. Дөрт йыл мундан өң Алтын асыр дерямызың якасына гөчүп бардык.Огулларым билен экдик эрик,үлҗе,алма,нары!..Огулларым билен экдик үч-дөрт гектар ере үзүми.Биз инди хем чарва хем чомры.Хем мал бакяс,хем экин экйәс.Эййәм үзүмлеримиз,эриклеримиз хасыл гетирип башлады. Аллаха шүкүр,учмах ялы багзарлык дөретдик!

Башлык Гарабай ага үмлейәр.

Гарабай ага.Адамлар,менем гумлы,чарва.Алтын асыр деряның якасына үч йыл мундан өң гөчүп бардык.Гиден багзарлык дөретдик.Деряның ичине-де гойбердик өрдек-газы,гойбердик нутрий,ондатра,гундузы! Җанаверлери агшамлык бир иймлейәс,боланы!Үч йылда көпелип мүңден ашды,Хыдыр гөрен ялы!

Овадан, Хумай, Зүлейха дагы гелип ыздакы бош отургычлара гечйәр. Гайгысыз Мәтере, Семендере бакып йылгыряр. Гызлар огланлар, огланлара гызлара йылгырып середйәрлер.

Шахым.Адамлар,мен үч йыл бәри огланлар билен Алтын асыр дерясының голайында сазак,гандым,борҗак,тут,ябаны үзүм экип йөрүн.Үч йылда экен ерлерим гүр токай болуп,җеңңел болуп гөтерилип баряр.Токайың ичем сүлгүн,кәкилик,багыртлак,товшан,торсук,кейик ялы җанаверлерден долуп баряр.

Гытҗа. Гыйв, такалыңы түкет-де Маманҗан икимизе-де ер ал, ёгсам биз ишсизликден халыс гыйбаткеше өврүлип баряс!...

Башлык. Обадашлар, бизиң дайхан бирлешигимиз этрапда биринҗи болуп Беркарарлык дөврүмизда Багтыяр яшыйшың тугуны парладып баряр! Эмма бизиң обамызың хакыкы Галкынышы Ширлаңгыр ййласындан башлар. Юрдумызың оба хоҗалыгының бейик-бейик Галкынышлары Алтын Асыр дерямызың якасындан башланар! Алтын асыр дерясының якасында болса миллион-миллион гектар боз алалар, дүзлүклер, такырлар үзүмдарлык, багзарлык, экинзарлык болар! Дүнйә глобал майылганлык ховп салян махалы Алтын Асыр дерямыз сахават дерясы болуп, берекет дерясы болуп Гарагум сәхрасына җан берип, луммурдап акып ятыр. Обалыларың, оба хоҗалыгының аладасыны дөвлет аладасына өврен дана Президентимиз Гурбангулы Бердимухамедовың аладасына бейик ишлер билен җогап берип, Гарагум сәхрасыны, Алтын асыр дерямызың якасыны түркмениң байлыкдан, рысгалдан долы гудратлы дестерханына өврелиң! Ширлаңгыр ййласы яшларымызың ййласы, яш дөвлетимизиң ййласы, учмах ййласы болсун!

Яш гахрыманлар бир-бириниң голундан тутуп өң хатарда айдым айдярлар, бейлеки гахрыманлар гайталамасыны айдярлар.

Гарагумум,
гөз-гуванҗым,
буйсанҗым,
Түркмениң рысгалдан долы сачагы.
Вах, сен бизиң сөйгимизи дуйсаңдың,
Берекетиң, сахаватың сакасы!

Шаглап гел-эй ак җаласы язларың,
Эйләп гел-эй Гарагумум ләлезар!
Ватан, сенден эзиз,
Сенден мукаддес,
Аршың-күрсүң арасында нәме бар?!

Ышкымызы гөндерерсиң бадалап,
Гандырарыс гөзлеримизиң нурундан.
Гүл ачарсың,
паҗарларсың,
парларсың
Герчеклериң гөчгүн-гөчгүн рухундан!

Деряларың Бакылыгың айдымы –
Учмахдан товланып гелйән көвсердир!
Гысым гумуң дүр-мерҗенден арзылы,
Дагың-дашың алтын-күмүш, гөвхердир!

Гарагума ширин җандан җан берип
Гүвләп акяр Алтын асыр дерясы!
Гөтерилйәр генҗи-гара баг болуп
Җуван яшлаң калбындакы хейҗаны!

Өмрүмизи багш эйлеҗек саңа биз,
Алтын асыр, сен Алладан ялкандың!
Огулларың ыхласындан, ышкындан,
Гүлгүзарлы ыкбал болуп галкарсың!

Гарагумум – аҗап дестерхан болгун,
Берекет пайла сен шәхер-кендиме!
Алкыш болсун,
шөхрат болсун,
шан болсун,
Адалатлы адыл Президентиме!!!

Тамам

Биринҗи перде
Биринҗи гөрнүш.

Дияр хакда, Гарагум хакда гөчгүнли айдым билен сахна ачыляр. Гөзетиме ченли шыр-такыр. Сагда үмезләп Шырлаңгыр белентлиги гөрүнйәр. Эллери капасалы Семендер, Мәтер, Гайгысыз айдым айдып сахна гелйәрлер. Капасаларда 6 саны сүлгүн бар.

Гарагумум,
гөз-гуванҗым,
буйсанҗым,
Түркмениң рысгалдан долы сачагы!
Вах, сен бизиң сөйгимизи дуйсаңдың!
Берекедиң, сахаватың сакасы!

Шаглап гел-эй ак җаласы язларың,
Эйләп гел-эй Гарагумум лəлезар!
Ватан, сенден эзиз,
Сенден мукаддес
Аршың-күрсүң арасында нәме бар?!

Семендер *(буйсанчлы, небсевүр сынлап)*. Ынха, достлар муңа Шырлаңгыр дүзлүги диерлер! Анха агдарылып-дүңдерилип акып ятан болса Алтын асыр дерясы! Гайрадакы үмезләп гөрүнйән Шырлаңгыр белентлиги! Шырлаңгыр, сен бизиң месген-меканымыз борсуң!

Үчүси отурып капасаның гапысыны ачып үч җүп сүлгүни гойберйәр.

Гайгысыз. Шырлаңгыр сизиңем меканыңыз болсун! Барың җанаверлер, өсүп-өрңәп көпелиң!

Сүлгүнлериң гөтерилйән сеслери.

Мәтер. Пах-пах, йөне көңүл гушуңы гойберип, гөвүн йүвүрдип отурмалы дүзлүк экен-ов!

Семендер. Шырлаңгыр ййласы арзув-хыялыңа перваз урдурып, хыҗувыңы, хыруҗыңы хейҗана гетирйән ердир!

Гыйгысыз. Огланлар, айдалы, шу йыл багтымыз чүвүп, окува гирдигем-дә, ене бәш йылдан бизиң дипломымыз болар, эмма Шырлаңгырда экин экип башласак, бәш йылдан бол хасыл берип дуран бәш гектар үзүм багымыз, бәш гектар говачамыз, чарбаглыгымыз болар! Йигрими-отуз дүе, йигрими-отуз сыгыр, шонча-да доварымыз агар-дөнер йөрер!

Семендер. Ене бәш-он йылдан гөзетиме ченли дүзлүк үзүмдарчылыга өврүлер! Селеңләп отуран Шырлаңгыр белентлигинде писсе, хоз, инҗир, нар токайы үмүрсин атар!

Гайгысыз. Бизиң багтымыз, байлыгымыз, бейиклигимиз Шырлаңгыр ййласындан башланар!

Мәтер. Эй-хо, ханха үзүмчилигиң ичинден салланып сейкин басып Зүлейха перим гелйәр!

Гайгысыз *(Мәтере дегсинип)*. Ханха чынарлыкда Хумайым танс ойнап айдым айдяр!

Мәтер. Бәй-бә, о дүегушлара, токлытайлара, әлемгошар гуйрукларына бат берйән тавус гушлара серетсеңизләң!

Семендер билен Гайгысыз гөз үмлешип Мәтере дегсинйәрлер.

Семендер. Бәй-бә, Шырлаңгырдан инип гелйән пиллере, керклере, шахбурунлара бакың-эй!

Гайгысыз. Илерки оҗарлыкдан чыкып гелйән гаплаңлара, ёлбарслара бакың-эй!

Мәтер. Эй, эй, эййәм хыяллар дүнйәсинден чыкып, фантастикада көрүңиз бармай?!

Гайгысыз *(гахарланяр)*. Мениң ёлбарсларым фантастика болдумы саңа?

Мәтер. Эгер шол ёлбарсларың Зүлейха перими горкузайса…

Гайгысыз. Эгер Зүлейха мениң ёлбарсларымы горкузайса нәме…

Мәтер. Мен сизиң үзүмчилигиңизе бир сүри бениҗан билен керкгердан гойберйән!

Гайгысыз. Бениҗан билен керкгерданың нәмай?

Мәтер *(хашлаяр)*. Хезрети Магтымгулы атам, би пекгәңе бениҗаның динозавр, керкгерданың крокодилдигини айдып гойбер!

Семендер. Достлар, гөвүн йүвүрдип, арзув-хыяллар дүнйәсине гарк болсаңызлаң! Датлыҗа, сүйҗүҗе, хесерлиҗе арзув-хыяллар ышкымы түвелейледип, дүнйәми хейҗана саляр!

Гайгысыз. Арзув-хыяллар нәхили датлы, ничик леззетли! Шол арзув-хыяллары дурмуша гечирмегиң нененңси аҗайып болҗакдыгыны, хей гөз өңүне гетирип билйәңизми?!

Семендер. Шу овадан йайлада учмах ялы лэлезар, багзарлык дөредип билмесек…

Гайгысыз. Шу овадан йайлада арзув-хыялларымызы гөгердип гүл-гүзарлык дөредип билмесек…

Мәтер. Шу овадан йайлада ялканып Хыдыр ата душмасак, бизиң адам болмадыгымыздыр! Эхе-хей, Хыдыр атам, эхе-хей…

Йылдырым чакып, гөк гүммүрдейәр, ызлы-ызына.

Гайгысыз. Гөрйәңизми, бизе буйсанып гөгем гүрләберендир!

Мотоциклиң эймენч җыррылдысы үчүсиниңем хыял дүнйәсини йыртышдырып гидйәр. Огланлар серпмеден гайдан ялы. Гайгысыз ылгап сахнадан чыкяр, онуң моторының сеси.

Семендер. Эй! Эй! Дерядан гөтерлен гушлара середе-эй! бәй-бә! Алтын асыр дерясы асыл дүнйәниң гуш базары болупдыр-а!

Мәтер. Эй, Алла, шулар ялы овадан дүнйәни ярадып, шейле вагшы харамзаданы нәме дийип дүнйәңе гетирйәң!

Семендер. Энеси яламадык, овадан, җадылы хыял дүнйәмизи вейран эдип гит-дов!

Мәтер. Шейле эйҗеҗик кейиҗеги аҗал ялы болуп нәдип ковалап билйәкә?

Моторың сеси голайлаяр. Гайгысыз сыртына депен болмалы, Бекге түвдүрилип, томаланып, оларың өңүнде ятыр. Гайгысыз оны гаты урупдыр, эндам-җаны гара ган. Ол гыпҗын-гыпҗын, йөне аглап эллерини далдалап дур.

Бекге. Җан агалар, полисия бериң, басдырың, йөне өлдүрмәң!

Мәтер. Ахав, бедиян чөлде биз полицияны нирден тапалы!

Гайгысыз Бекгәниң еңсесинден пенҗе уруп гөтерйәр.

Гайгысыз. Хол кейиклери, кәкиликлери, сүлгүнлери, боз мараллары гөрйәмиң?!

Бекге *(горкуп башыны ыраяр).* Ё-о-о-ок агалар!

Гайгысыз. Сениң ялы харамзаданың бардыгы үчин о җанаверлер ёк! Ханы бейләңе бак! Хол сүри-сүри җеренлери, дүегушлары, тавуслары, токлытайлары, сайгаклары гөрйәмиң?

Бекге *(аглап).* Ё-о-ок агалар.

Гайгысыз. Олары Семендер гөрйәр, Мәтер гөрйәр, сен нәме дийип гөрмейәрсиң? Себәби инди сен ёк!!!

Бекге. Вай, мен ниреде?

Мәтер *(чыны билен).* Сен ёк, сен Худайдан нәме үчин дүнйә гетирилениңи сорамага гитдиң!

Гөк гүммүрдәп, йылдырым ызына йылдырым чакып чабга гелйәр, олар хейҗана гелип ягша эзилйәрлер.

Гайгысыз билиндәки эсгер кемерини алып, элине долаяр.

Гайгысыз. Ынха, сен яңкыҗа кейиҗек, менем шум аҗал! Гутулсаң, гүнәңи гечйән! *(шарпылдадяр).* Гач, көпей оглы! *(Бекге мөлерип дуряр, ахыры гачяр).* Гач, ганҗык оглы!

Олар ковалашып гидйәрлер.

Семендер. Огланлар Шырлаңгыра аягымыз дүшди! Шаглап гел-эй ак җаласы гүйзлериң! Ынсың-җынсың, җанлы-җандарың, отуң-чөпүң багтына гүвләп гел-эй ак җала!

Мәтер. Пайрап яг-эй аршдан Аллаң рахмеди!

Сахна тамамланып, ортадакы халка айлананда Гайгысыз Бекгәни ковалап ене бир өврүм эдйәр. Йылдырым, гөк гүммүрдиси, шовхун, чыра сөнйәр.

Икинҗи гөрнүш

Оба медениет өйүнде Овадан, Хумай, Зүлейха. Семендер баряр.

Семендер. Гызлар, салам.

Гызлар. Салам.

Зүлейха гөзлерини мөлерден болуп, хенеге тайынланяр.

Семендер. Нәме мөлерен боляң? Гуллукдан гелен йигит гөрмедиңми?

Хумай. А гыз, би дагларың гаясы ялы габарылып дуран ким?

Зүлейха. Ва-ей, обадашың Семендери танаман гөзүңе не дөв чалды сениң?!

Хумай. Вай, күлембике ялы Семендер йылярымда нәдип пил ялы пыяда болдыка?

Зүлейха. Семендер, гөзүң айдың! Саг-аман гуллук борҗуңам битирип гелипсиң! *(Хумая)* Маман эҗе бир хепде бәри «Семендерҗан Көйтендаг ялы даш ерден саг-аман өйүмизи тапып геләйипдир» дийип, бегенҗине сыргын-сыргын сырып пишме пайлап йөр

Хумай *(хайран галан боляр).* Вай, Амыдерядан аңырдакы Көйтендагдан обамызы тапып геләйдиңми? Магеллан бол-а!

Зүлейха. Семендерҗан сержант болупдыр дийип Маман эҗе той тутҗак болуп йөр!

Хумай *(аамлыга салан боляр).* Сержант боланда нәм боля гыз?

Зүлейха. Сержант - генералдан улурак, капитандан кичирәк серкерде-дә!

Хумай. Пәх-пәх, Исгендер Македонлы бол-а!

Зүлейха. Гөрха, гуллукда гиҗе-гүндиз түргенлешип, машк эдип, Семендериң эгинлери чыкын-чыкын! Семендер, (*гөркезйәр*) ханы шейт-де кепҗебаш болуп мускулларыңы гөркез! Семендер, башшак йөрәп шундан дүкана ченли гидип билермиң?

Хумай. Вай, о нерессе аягының үстүнде зордан дур-а!

Овадан. Гызлар алланәме йигиди ойнап дурмага утанмаяңызмы?

Зүлейха *(өр-гөкден гелйәр).* Хай, хай Маман эҗемиң оглы өзүни ойнатдырмы? … А гыз Семендериң киквандодан гызыл гушагы, теквандодан гара гушагы, вәгей-вәгей вәквандодан гөк гушагы бармыш! Ханы Семендер «кийялап» шулара бир томаша гөркезсене!

Хумай. Бей, Семендер би кадды-каматы билен обамызың гызларыны ода салар-ов!

Зүлейха. Түркменде огланлара галың бермели дәлдигем бир говы зат! Ёгсам Семендериң эҗесини ырза этҗек болуп мен-мен диен байлар тозарды…

Хумай. Ынха, гөрерсиңиз, Семендер окува гирип Ашгабатдакы дайысының гызына өйленип, гелнинң садык гулы болар!

Семендер. Овадан, сынла, шу гызларың бир-ә мени сөййә. Я икиңизем мени сөййәңизми?

Зүлейха. Тоба, тоба!

Семендер гызларың эллериндәки китаплары гөрйәр.

Семендер *(лахлах гүлйәр).* Овадан, булара окар дийиб-ә китап бермегин! Зүлейха билен Хумай мекдебем такал окап тамамландыр! Ынха, дурмуша чыкыбам не гөзел ики йигидиң тепбедини окарлар! Зүлейха, бейдип геп ясап отураныңдан, гит-де эҗеңе чөрек ясаш! Гөргүли алтмыш яшап чөреги өзи япяр! *(Гызлар йылгырып уграяр)* Зүлейха, чөреклериң аркасыны газаныңдан соң бир салым серип гоймалыдыр… *(гүлйәр)* Хумай, сенем тикин-чатын өврен!... Гыйв, иңңә сапак дакаңсоң узын тарапыны дүвмелидир!

Зүлейха. Пах-пах, полкуң нахар-чайыны, тикин-чатынына эдени бес-беллидә!

Семендер лахлахлап гүлйәр, гызларам гүлүшип гидйәр.

Семендер. Овадан, сен обамызың иң асыллы, иң акыллы, иң ажайып гызы! Сен маңа чының билен гулак гой! Мен сен хакдакы, өзүм хакдакы психологики, физиологики, анатомики маглуматлары җемләп, иң гүйчли компютере салдым. Икимизиң әхли параметрлеримиз бирек-бирегиңкә шаплашып дур. Ондан дашгарам серет: мен икиндиниң көлегеси ялы узын хем агаҗет, сен орта бойлы, этли-ганлы; мен кесеви ялы гара, сен кырк чилләниң гары ялы акҗа; мен гулҗумак, сен иг; мен тархандөкер, сен йыгҗамҗа, мен даргурсак гызма, сен деря ялы гиң, икимиз…

Овадан. Вай, сен нәмелери самахыллап дурсуң?

Семендер. Овадан, яшлык адам оглуның өмрүниң иң җогапкәрли мөвсүми! Биз новҗуван чагымыз ылым-билим йүкүмизи тутмалы! Бир! Бүтин өмрүңе леззет берҗек сөйгүли кәриңи сайламалы! Ики! Бүтин өмрүңе багтыяр этҗек сөйгүли ярыңы сайламалы! Үч!... *(Оваданы сынлаяр)* Овадан, мен сени сайлаян!

Овадан *(гахарланяр)*. Ёк бол ханы нежис!

Семендер. Овадан, еди гүн пурыҗа: ойлан, пикир кыл, өлчер-дөк! Эгер багтлы болайын дийсең, эгер бай болайын дийсең, эгер яшайшың леззетини алайын дийсең… мени сайла!

Овадан. Вай масгара! Гүм бол!

Семендер. Овадан, менем иллер ялы назарымы чархлап огрын-огрын гарап, сөййәними дуйдурып билердим. Менем сениң ёлуңы гаравуллап лак атып билердим… Йөне бейтсем, дессине гепчи хелейлериң дилине дүшерис. Мен болса хатда «Семендер билен Овадан халашямыш» диен гепиң яйрамагына-да гаршы, себәби сен асылзада машгала! Сен асыллы, акыллы, мая-маңызлы хакыкы түркмен гызы! Сен сөйгүден бейик, багтдан овадан! Мен шейдип акыл-пайхас эсасында идеал дурмуш гурмак ислейән!

Овадан. Оварра бол-а ерчекен!

Семендер. Овадан, гуш дили дийип бир ажайып дил бар! Ынха, айдалы, икимиз төтәнден душяс, мен сениң хумарала гөзлериңе майыл болян, сен болса шол пурсат җабҗын, гыгыр, сөг! Җораларың Овадан билен Семендер сөгүшйәр диерлер, а биз болса илден огрынча… сөйшерис!

Овадан. Ай, езит, сен нәме йөне дийҗегиңи дийип дурсуң! Йигренҗи! Нежис!

Семендер. Берекелла, гөрдүңми, гуш дилиңде утанман сөййәниңи айдып дурмалыдыр!

Овадан. Мен сени сөеринми, нежис! Мен сени йигренйән!

Семендер. Эгер мени йигренйән болсаң, «Семендер, мен сени говы гөрйән, сен мениң эзизим!» дий, мен шу пурсатда еңсәми эл ялы эдип Шырлаңгырдан чыкян!

Овадан. Мен сени йүрегимден йигренйән!

Семендер. Анха, гуш дилине сувара болдуң, Овадан! *(эзизләп)* Менем сени түйс йүрекден йигренйән-дә!

Овадан билен Семендериң назарлары душяр.

Овадан *(яйданып).* Гуш дилинде айдян: Мен сени хакыкатданам говы гөрйән!

Семендер *(гуҗагыны ачып гыгыряр).* Вах мени говы гөрйәниңи билйәдим Овадан! Ики ашык-магшук душанында гуш дилиниңем, адам дилиниңем гереги ёк. Эй-хо, хумарала гөзлериң овадандыгыны! Ашыкларың дили ышк дилидир! Ышк дили болса гара гөзлерде дир Овадан!

Овадан. Чык ханы, мен җайы япҗак!

Семендер. Яп Овадан! Багтың гапысыны ачмалы дөврүмиз гелди!

Оларың назарлары душяр, овадан саз, чыра сөнйәр.

Үчүнҗи гөрнүш

Кашаң җай. Атдан Түркменистаның улы картасының янында. Төвереги китапдан долы. Атдан алым ялы картаның бир ерини беллейәр, депдере бир затлар язяр. Маман эҗе билен Гытҗа чай башында, Семендер чөрек иййәр.

Маман. Оглум, ынха, урлуп-чапылып кырк йылда топлан байлыгымызың ачары! *(Ачары берйәр)* Атдан байың, Маман байың бар газананы сеңки. Сен бизиң көрпәмиз! Хала Ашгабатда ока, хала гайры юртда! Ёгсам галың хелейлер «оглум Лондонда, гызым Пекинде окаяр» - дийип, бизи дагы кепледенокларам инди.

Гытҗа *(окувчы ялы саг элини гөтерйәр).* Менем бир сөз айдайын-да…

Маман. Ханха, Гытҗа эҗеңем «Оглум Токиода, гызым Ашгабатда окаяр» - дийип, түвелей болуп түвелейләр!

Гытҗа. Ене бир оглум Ыссамбылда-да окаяр.

Семендер. Кака, сен хепделәп-айлап чөл бееванда! Өе гелдигиңем элиңде китап!

Атдан. Чүшш!.. Мен эҗеңден гачып китапларың ичинде букулян!

Маман. Вай, какаңдыр-да. Өмрүни бейхуда еле совуряр! Окувы сен ока, оглум!

Семендер. Эҗе, мен окаҗак дәл!

Маман (*алланичигси*). Нә-ме? Нә-ме дийдиң?

Семендер. Мен окаҗак дәл!

Маман (*оны ичгин сынлаяр*). О нәхили окамарсың сен? Нәме дийип окаҗак дәл сен?! Мен мунча байлыгы атаңың ашыны берейин дийип топланмыдырын? Олар ялы хепбесиз кепи оюн эдибем айдаймагын!

Семендер. Мен чынымы айдян эҗе!

Маман. Вай, Худайым берипдир саңа берип билен зехинини! Худайым берипдир саңа Эфлатунyңкы ялы келләни! *(глобусың дашында айланып йөрен Атдана)* Гыйв, би атаңа нәледиңиң айдып дуран кепини эшидйәмиң?

Атдан *(үнсүни бөлмән).* Оглум, тә эҗемоглы болянчаң эҗең айданыны эдибер! Эҗеңиң аңырсы хинди болмалы! Ол хәли-шинди бу дүнйә гелип гидип, дүнйәниң дүзүнем-чөвресинем, терсинем, дүрсинем ягшы билйәр.

Семендер. Эҗе, сен мени окадып нәме этҗек боляң?

Маман. Алым этҗек болян! Академик этҗек болян! Ылымы халамасаң диплом алып ишде өзүңи гөркезип башлык бол, хәким бол, министр бол! Сен Маманың оглы болуп министр болмасаң ил нәме диер?! Оглум, ылым алсаң говы яшарсың…

Семендер. Мен окаман говы яшасам болмазмы? Эҗеҗан! Мен өйленҗек!

Маман атылып туряр, якасына түйкүрйәр.

Маман. Вай, эҗесиз галҗак хепбесиз! *(чекмеден валидол алып дилиниң астына гойяр)* Хей олар ялы болгусыз кепем морта айдаймак бормы?!

Семендер. Эҗе, мениң чыным.

Маман. Хай эргенексиз екленип, эдеп-экрамсыз сакланан дийсе!

Семендер. Эҗеҗан, *(йылгыряр)* хеммесине сен гүнәкәр! Сен какамы адам этҗек болуп, маңа эдеп-тербие бермәни унудайдың-да!... Эҗеҗан, инди менем өзүме бир тербиечи гара сачлы молла алҗак!

Маман ики яна ыраң атяр.

Маман. Тоба! Тоба!

Гытҗа. Дур, менем саңа тобалашайын! Тоба, тоба, тоба, тоба!

Маман *(Семендериң маңлайына аясыны гоюп гызгыныны гөрйәр)*. Гыйв, оглуң аталап отуран кепини эшидйәмиң?... Онсоң сен киме өйленҗек?

Семендер. Энтек киме өйленҗегими билемок. Йөне отуз биринҗи декабрда тоюм болар! Өйленйән, өйденем гидйән!

Маман. Вай, Гайтармыш ата, оглумың аклыны ызына гайтаравер! *(Семендериң алкымына гечйәр)* Оглум дагларың арсланы ялы дайыларың барка, гел-гел какаңа чекәймелими сен?!

Атдан. Хах-хах-ха. Маман бай, оглуң өйленип, гелнинем алып сенден гачҗак боляр! Дана гөрдүм сени Семендер! Оглум өйлен, гелниңем, эҗеңем ал-да халан ериңе гит! Гелниңе гайын эне, чагаларыңа энеке герек бор!

Маман. Вай, мен гидәйсем алты айда ябаны махлуга өврүлерсиң… йыла етмәнем өлерсиң!

Атдан *(гүлйәр)*. Өлсемем, өз аҗалыма өлерин!

Өз ишине гүмра боляр. Маман яңадан от алып башлаяр, онуң гаты чыны.

Маман. Бол түвәм дий! Бол оюн этдим дий! Ёгсам җаҗаҗайлап бир увларын вели, Шырлангырың шагаллары чага ташлар! *(янына барып ялбаряр)*. Оглум, җан оглум, деми билен дүнйәни айлап отуран дайыларың бар! Окува гирдигиң… *(Семендериң гулагына пышырдаяр)* өйәрин! *(гаты)* Худайым саңа ибалы ата бермәндир, мен сени бай гайынаталы бир эдейин-дә! *(гыгырып башлаяр).*

Атдан оглуна хайпы гелиҗи бакяр, Семендере гөз гыпяр, ясама шатланяр.

Атдан. Тапдым! Эв-ри-ка! Хах-хах-ха! Ынха, гоҗа Архимед, тапаңда шейдип тапмалыдыр!

Маман *(оны сынлаяр)*. Хә, Архимет, нәмеҗик тапдың?

Атдан *(чына беримсиз)*. Гарагум чөлүниң астындан деря тапдым!

Маман. Вай, деряң нәме, Гарагумың астында газ океаны бар! Небит умманы бар!...

Атдан аамлыга саляр, Шахым гелйәр. Ол Шахыма гөз гыпяр.

Атдан. Мен Гарагумуң астындан сүйҗи сувлы дәли деря тапдым! Ол деря сениң адыңы дакян, Маман! *(хиңленйәр)* Маман деря, амман-амман!

Маман. Бол тапан задыңы йитир! Дерхал дәли деряңы йитир!

Шахым. Эркек, Архимет!

Гытҗа. *(мөлерйәр)* Архимәт дийјәниң Атамәдиң агасымы-инисими?

Шахым. Китап ызына китап окап йөршүңе, ахыры бир беланың үстүнден барҗагыңы билйәдим!

Атдан. *(аялына ичякгынч йылгырып)*. Тапдым! тапдым!

Маман. Вай, хепбесиз, бейле тапакгар болсаң өтен йылкы йитен өкүзимизи тап!

Гытҗа. Бейле, тапакгар болсаң Маманҗаның җыгыллыкда йитирен гапҗыгыны тап!

Шахым. Хелей, Маман билен дессине хошлаш! Атдан Маманам янына алып тарыха гирйәр! Тарыха!

Маман. Вах, сенем янына алып дәлихана гирсе болмаямы? *(дикан бакяр)* Сен зыян тапындыңмы я оюн эдйәмиң?!

Гытҗа *(зала)*. Ынха, саңа алланәме дәли! Аялы Маман болса бай дәлирәр-ә! *(Мамана)* Маманҗан, багтың бар экен! Атдан тапып дәлирәпдир! Барҗа йыгнан кырк мүң долларыны йитирип дәлирән болса нәдердиң!

Атдан. Маман бай, той бер! Адамзат тарыхында энтек менден улы ачыш эден ёкдур! *(оглуна юваш)* Бар инди өйлен-де халан ериңе гидибер! Эҗең саңа эли дегмез!

Шахым *(чына беримсиз)*. Маман, адамың ериң астындан деря тапяр! Сен болса бегенмәниң ерине гаргынып йөрсиң-ле!

Маман *(найынҗар ялбаряр)*. Вай, зыян тапынайдыңмы? *(гахарланяр)* Дерхал тапан задыңы йитир! *(гөге эл гөтерип)* Эй, Алла мунуң аклыны аланыңдан… өзүни… алавер!...

Атдан. Хей! Хей!

Маман. Вай, ахыр яшымда аталы-огул масгара эдендир-ов!

Гытҗа *(юваш)*. Гыйв, сен Атданың деря тапанына-да ынанямың?

Шахым. Хай, хелей, маңа томаша болса боляр!

Маман *(Атдана дикан бакяр)*. Бол тапан задыңы йитир!... Оглум, сени окудайын дийип кырк йылкы топлан байлыгымыза какаңы окатмалы болдык өйдйән ахуна-пире!... Айлап-йыллап чөлде ялңыз каңкап йөршүне… бир бела душар өйдйәдим-ле!... Вай, бидөвлет, Хыдыр ата душаймалы дәлми сен?! Ягшызада душаймалы дәлми сен?! Вай, иллерей, вай, нәдейин-эй!

Семендер. Эҗе…

Маман. Эҗелеме! Сен эйлә ятсаңам окадарын, бейлә ятсаңам! Такга җаның чыкян болса-да Сапа дайымың гызына өйленерсиң! Мен сени эййәм гелешдирдим, акмак! Эгер диеними этмесеңем, увлар-увлар-да өләерин! Вай, иллере-эй…

Маман шейтан агысыны эдйәр, Гытҗа-да гыңаҗыны бүренип увлап башлаяр.

Шахым. Сен нәме увлаяң?

Гытҗа. Мен Маманҗана аглашян!

Атдан. Ичиңизден увлашың!

Маман дессине ичинден аглап башлаяр.

Гытҗа. Ваей, элли яшап энтегем әриңден горкуп йөрмиң гыз?

Маман. Хей, мен әриңден горкҗак хелеймидирин! Мен Атдандан горкан болян! Ол горкузан боляр, сөген боляр! Соңам ярашҗак болуп помбарх алып берйәр!... Он бәш помбархым бар!...

Атдан. Ай, харам хатын! Сен мени масгара эдип дурмуң?!

Аялыны урмага зат гөзлән боляр.

Гытҗа. Вай, Атдан, аялыңы урар ялы вагшымы сен?!

Маман. Гытҗа, дегме, гой какыш-кукуш этсин! Соң ярашҗак болуп поссун алып берйәр!... Еди поссуным бар!

Атдан. Мен саңа поссун гөркезейин-ле! *(Маман гачяр)* Дур, поссун алып берейин!

Гытҗа *(аңк болуп адамсына бакып)*. Вай, вай мен акмагы! Шунча йыллап мугт урлуп йөрүпдирин! Вай, вай! Мура-мугт урлуп йөрүпдирин!

Атдан Семендериң янына баряр!

Атдан. Инди бир ай ярым ай эҗеңиң саңа эли етмез! Өйленйән болсаң, чынлабер! *(Шахыма)* Йөр гидели!

Шахым. Бай, баҗа томаша тапдың-ов!

Дөрдүнҗи гөрнүш.

Овадан саз. Чыра яняр. Гайгысыз танс ойнап, айдым айдып Хумайың дашында первана.

Гайгысыз.

Хумайым сен, Хумайым,
Хем Гүнүм сен, хем Айым!
Ничик җадылы ышка
Душ эйләпдир Худайым!

Гөвнүм гөкде пелпелле,
Җебр эйле җаным ал-да!
Ала-ала гөзлере
Гарап дурмак хыллала! Хыллалла! Хыллалла!

Аху гөзлең җадылар,
Дидәңден ышк чабырар.
Ләле-ләле леблериң
Шербетинден дадырай!

Гөвнүм гөкде пелпелле,
Дердим ал бәри гел-де!
Җаналгыҗы гөзлере
Җаның бермек хыллала! Хыллалла! Хыллалла!

Йүрегими ода бер,
Ыкбалымы бада бер,
Сервим бир поса билен
Ашыгыңа вада бер!

Гайталама.
Гел дердиме довам бол,
Зыбанымда догам бол!
Эй, эйҗеҗик сөвер яр,
Даг башымда җыгам бол!

Хумай *(нәз-керешме билен).* Гыйв оглан, сен сүйҗиҗе сөзлер билен мени сүйҗи кесел эдйәсиң!

Гайгысыз. Сен мени кеселсиз өлдүрйәсиң!

Хумай. Эй, Аллам, биз нәхили багтыяр!

Гайгысыз. Хумайым-сен багт гушы! Сен ышкгушы! сен ышк! сен сөйги! Мен саңа ширин җанымы берйән, себәби сен мениң ширин җанымдан-да эзиз! Эгер сен хем мени сүйҗиҗе җаныңдан эзиз гөрйән болсаң, ышк билен алавлап дуран җаныңы маңа бер!

Хумай *(сүйҗедип).* Гай-гы-сыз!...

Гайгысыз. Хумайым, хәзир икимиз йигрими биринҗи асырың иң гудратлы, иң җадылы трансплантасиясыны гечирйәрис! *(Гайгысыз гөзлерини юмуп, хесер билен гызың бир голундан тутуп, додагыны гызың леблерине гоймак ислейәр)* Хумайым, ханы ләле-ләле леблере леби гоюп җанымызы алшалы!

Хумай онуң яңагына дөзүмли чаляр. Гайгысызың ялпа гөзлери ачыляр.

Хумай. Утанчсыз!

Гайгысыз *(хашлаяр зала).* Нәтҗек-дә, эксперимент шовсуз гутарды!

Хумай. Эдеплиҗе болмасаң, хәзир өйүмизе гидйән!

Гайгысыз *(аклы башындан учуп)*Дүнйә бәш гүн – аңямың сен,
Нә леззетден ганямың сен?
Огша мени, огша дилбер,
Нәме гарып галямың сен?!

Хумай. Хош!

Ол тасанып ограяр, Гайгысыз өңүне гечип ялбарып, найынҗар бакып саклаяр.

Гайгысыз. Дуравери, Хумайҗан дуравери! Сен бир аршы агланың хесерлиҗе, ширин-шекерлиҗе, җадылы Җейла гүли-дә! Ысгап гөрейин дийдим-дә! Сен бир учмахың гудратлыҗа, сүйҗүҗе мивеси-дә, дадып гөрейин дийдим-дә! Хурмайы ал яңакларыңа, ләле-ләле леблериңе эменип дамак болайдым-да!... Хай, ене Маман эҗеме дамагымы басдырмалы болдум-да!...

Хумай *(йылгыряр).* Билйәмиң, мен нирде дурун?

Гайгысыз. Сен мениң янымдаҗык дурсуң.

Хумай. Ёк, мен тойдан аңырда дурун! Җейла гүлүң ысы-да, Хумай гушуң саясы-да, посасы-да тойдан аңырда!

Гайгысыз. Бай-бов, диймек икимизиң арамызда ики йүз етмиш еди гүн, ики йүз етмиш алты гиҗе ятыр-да! Хумайым, сен маңа вада бер! Сен мениң өли еримде өли, дири еримде диримиң? *(Хумай овадан йылгырып баш атяр)* Тойдан соң мен нирәк гитсем билеҗе гидермиң?!

Хумай *(нәз билен).* Сен иңңе, мен сапагыңдырын! Сен ханам, мен сениң гойнуңда чырпынян деряңдырын!...

Гайгысыз гызың яңагына тумшугыны узадяр, гыз дөзүмли уряр.

Хумай. Акыллыжа бол, ёгсам какама айдарын.

Гайгысыз. Ёк, сен акыллыжа бол, ёгсам эжеме айдарын вели, ол сени кежебеләп эртириң өзүнде төрүмде гондыр.

Икиси гүлүшип гидйәр. Мәтер билен Зүлейжа элжирешип гелйәр.

Мәтер *(зала).* Шужагаз пери-пейкериң гөзүни-башыны айлап бейләме гечиршиме бир бакың! *(гыза дикан йылгыряр).* Адың нәме?

Зүлейха. -- Жынжылбике.

Мәтер. -- Яшың нәче?

Зүлейха. -- Алты ярым.

Мәтер. -- Ала-ала гөзлериң
Отлара салды ярым.
Ләле-ләле леблериң
Жанымны алды ярым.

Зүлейха. -- Ышка дүшсе арш аглап,
Гара даглар хесерләр.
Вах, акмажык ашыжак
Жаның нәмәме деркар?

Мәтер. -- Зүлей-зүлей, Зүлейха,
Гүлей-гүлей, гүлейха.
Жанымың яны билен
Той йүзүгнем алейха.

Зүлейха. -- Ай, келесаң, келесаң,
Какма бейдип пелесаң.
Маңа ашык болдугың --
Өврүлерсиң гула сен.

Мәтер. -- Сен бир сахыпжемал-а,
Сачың ойнар шемала.
Огрын гарап сен мени
Сөййәмишиң хамана.

Зүлейха. -- Ширин-шекер иймишем,
Алу-яшыл геймишем.
Вах, мен сени йигренйән,
Сенем мени сөймүшең!

Мәтер. -- Ширин-шекер иймиш сен,
Алу-яшыл геймиш сен.
Дилде йигренйән дийип,
Дидәң билен сөймүш сен.

Зүлейха. -- Вах, акмажык Мәтер сен,
Сени сөйүп нәдер мен?
Голайыма гелдигиң
Яглы шарпык дадарсың!

Мәтер. -- Ялкасаң-да ярың мен,
Гаргасаң-да ярың мен,
Кырк гызың галңы биле,
Берей дүнйе барым мен!

Зүлейха. -- Мен язларың шейдасы,
Мен гызларың Җейласы.
Ышк дерясы -- Зүлейха,
Саңа ёкдур пейдасы!

Мәтер. -- Галам гашы гара яй,
Йүз мүң Җейла гүле тай.
Мен барыбир ырарын,
Говсы, өзүң ырылай, ы-ры-лай!

Зүлейха. *(элжирейәр).* Ырылайынмы?

Мәтер. А-за-жык ырылай. Сенем хезил эдерсиң, менем Җейла гүлүм!

Зүлейха. (хайран). Җейла гүли нирден билер сен?

Мәтер. Вей, ынха, сен Җейла гүл-дә! Сен роваятлардан чыкан Җейла гүлүм-дә! Җейла гүли шейдип *(ылкымындан ысгаяр)* ысгасаң, дирилер өлйәндир. Ынха, алланәме өли-дә мен! Ынха, бейдип *(алкымыны ысгажак боляр, Зүлейха голайына элтмейәр).* ысгап билмесең, алланәмерәк, ярымөлүрәк ашык-да мен! Зүлейха, мен сени…

Зүлейха. Зүлейха сени йигренсе-де миннетдар борсуң! *(Зүлейха оны башданаяк сынлаяр).* Бай-бов, би гарын нәме? *(Мәтер дикгерип, гарныны чекйәр).* Бейдип гаты чекме, о тарапыңдан чыкяр. *(Мәтер дикелйәр).* Ханы дараклыгыңа гал! *(Мәтер дараклыгында дур, шонуң үчин бойнуны сүйндирйәр).* Асыл сен дараклыгың-да дурмудың? Хайха, Балерон бол-а! Ханы эйләк йөре! *(Мәтер йөрейәр).* Вай, ичиңде жаның ёкмы сениң? Бейләк йөре! *(Мәтер харбы гадам уряр).* Тогтап дур, ериң о йүзүнде ер титредйән!

Мәтер *(дессине догумланып).* Зүлейха, гел мен саңа ёкары математиканы өвредейин.

Шейда *(чүрт-кесик).* Билйән!

Мәтер. Онда Маргуш хем Парфия дөвлетиниң тарыхыны өвредейин.

Шейда *(чүрт-кесик).* Билйән!

Мәтер. Онда мен саңа *(юваш)* огшашманың кырк дөрт гөрнүшини өвредейин.

Шейда *(чүрт-кесик).* Билйән!

Мәтер. *(хайран галяр).* О нәхили билйәң?

Зүлейха онуң мекирлигине дүшүнип, сүрүнип уграяр.

Зүлейха. Ай, поссуҗак, ай мыссыҗак сүссеҗик, сен оны нireden билйәң?

Мәтер *(алҗыраяр).* Ялан сөзлейәнми я чынымы айдайынмы?

Зүлейха. Чыныңы айт!

Мәтер. Ёк-лай, гахарың гелер.

Зүлейха. Гахарым гелсе-де айт!

Мәтер *(бусуп).* Сенден өврендим-ләй…

Зүлейха *(өр-гөкден гелйәр).* Кимден өврендиң?

Мәтер. Сен гиҗәниң гиҗеси дүйшүме гирип маңа өпүшмәни зордан өвредәйдиң! *(Зүлейха утаняр, Мәтер җүбүсинден айна чыкарып, оңа Зүлейханың кешбини дүшүрйәр).* Онда Мәтер шейдипҗик огшаберйәр. *(Зүлейха утанып, йүзүни совяр).*

Зүлейха. Эй, Алла, Мәтер сен яман самсык-лай.

Мәтер *(хонданбәри гомаляр).* Аллаха шүкүр, мен яман-яман самсыкдырын! Сениң чак эдишиңден дагам самсыкдырын! Себәби бир өйде ики акыллының көри ёк! Сен акылдар, мен самсык! Сен овадан, мен бедрой! Сен шахынша, мен бир гул!.. Зүлейха, Зүлейха, сени бейләме гечиринчәм, дәлиремесем биридир. Бар гүнә-де сенде!

Зүлейха. Сениң самсыклыгыңа инди мен гүнәкәрми?

Мәтер *(чыны билен).* Зүлейхаҗан, сениң ышкың гурсагыма сыгман, махал-махал дәлирәберйән! Ынха, дүйн хакыйт Дәли Мәтер болуп, Гөроглының Гыратына атланып, түвелейләп гитдим шундан Кап дагының чөвре йүзүне! Гөрсем, бир аждарха ятыр, лап этмәйин вели Җейхун дерядан кичирәк, Мургапдан улурак бир пеләкет! Шундан награ дартып, җанавериң гуйругындан тутуп, айландырып-айландырып урдум асмандакы Айың йүзүне!...

Зүлейха *(ойнаяр).* Бей-бә! Сен бейле зор болсаң Атдан аганың тапан дерясыныңам гуйругындан тутуп, сограга-да чыкар ериң йүзүне!

Мәтер *(гаты чыны билен).* Вай, мен яңыҗа Алтын асыр дерясыны чекип гелдим-ә!

Зүлейха. Вах, онуң сувы шор-да!

Мәтер. Зүлейха, саңа душмазымдан озал мениңем маңлайым шорды, кысматым аҗыды! Сен апбак гува өврүлип кенизлериң билен Гадыр гиҗеси шол шор деря сува дүшерсиң вели, Алтын асыр деря учмахдан акып гелйән абыкөвсер дерясына өврүләймезми?

Зүлейха. Вай, мен пери халыма хей шор сува дүшеринми?

Мәтер *(чынлакай, алыслара гараяр).* Зүлейха, ханха, Багт бизе албай булаяр! Ханха, аҗайып гелеҗегимиз албай булаяр! Ханха, мениң сенли, сениң менли гүнлерим албай булаяр. Ханха, той-дабара! Сен ак фатаның ичинде уялҗырап, нәз-керешме эдип, сүлмүрейәрсиң. Мен болса сениң сүлүк бармаҗыгаңа *(йүзүги өтүрйәр)* гөвхер гашлыҗа йүзүк өтүрйән.

Зүлейха. Оңа ченли гириш экзаменлери бар, бир йыл бар.

Мәтер. Бир йылың гечерине гарашып отурман, йөр билеҗе гидиберйәс айларың-гүнлериң, хепделериң ичинден вазлап гечип. Мен асмандан акмаяның ёлуны согруп паяндаз кылян, үлкери башыңа гөвхер җыга эдйән!

(Зүлейха арзув умманына гарк боляр, Мәтер бирден гызың яңагындан огшап гачяр. Зүлейха өзүне гелип, ковалаяр. Мәтер зала). Нәдендирин гөрсеңиз!

Зүлейха оны ковалап санаҗы билен уряр, чыра сөнйәр.

Бәшинҗи гөрнүш

Төрде Түркменистаның картасының, гапдалында «Җәчдепе» дайхан бирлешигиниң уллакан картасы асылыпдыр. Башлык, Атдан, Шахым чай башында сөхбет эдйәр.

Башлык. Гарашсызлыгы яңы алан дөврүмиз үч-дөрт саны бай арап шейхи гезеленҗе гелди. Олар дүнйәниң икинҗи улы чөли болан Гарагумы гөрмек иследилер. Мен о вагтлар Магтымгулы яшлар билешигинде ишлейәрдим. Олары әкитдик гума! Шейхлер оҗарлы, сазаклы сәхрамызы сынлап «Доганлар, муңа чөл диймәвериң! Бехишт би! Мунда битмейән чөп, яшамаян җандар ёк! Чөл диениң акып ятан үргүн чәгедир! Чөл гөрейин дийсеңиз бизе барың!» дийшип Гарагума хайран галдылар. *(чай овуртлаяр)* Аллаха шүкүр, Гарашсызлыгымызы алып, тутуш Түркменистаны газлашдыранмыздан соң, Гарагум палта сесинден дынды! Үнс берйән болсаңыз, Гарагум оҗар-сазак, черкез-чети токайы болуп гөтерилип, галкынып баряндыр!

Атдан. Гарагумың илерсинден Гарагум дерясы, гайрасындан Амыдеря зоввам гечип гидйәр. Гарашсызлыгың гудраты билен Гарагумың ортасындан Алтын асыр дерясы хем чекилди. Гумда деряның ызгары йүзлерче километре гидйәр. Гөрерсиңиз, Гарагум ене он-онки йылдан сүмме җеңңеллик болар!

Башлык. Гарагум мүңлерче йыллап түркмене хоссарлык этди, инди юрт эеси болуп кувватлы дөвлете өврүлен чагымыз бизиң хем Гарагума хоссарлык этмегимиз герек!

Шахым *(өз-өзүне)*. Шахым, Шахым, ене дөрт айлап мейданда ябан ятмалы сен борсуң-ов! *(Атдана)* Җан ялы достуң дийҗексиң, дулдегшир гоңшың дийҗексиң, шуң ялы агыр иш болса хөкман мени сокяр-а!... Башлык, шу йыл бир мени халас эдиң-ов!

Башлык *(гең галяр)*. Нәмеден? Ат-абрайдан халас этмелими сени? Мертебеден, алкышдан халас этмелими сени?Шахым,биз сени ишләп ат-абрай алҗак ериңе ёллаяс ахыры!

Шахым. Гүйз-гыш айлары тракторым билен түйс газанч эдйән дөврүм-дә!

Атдан *(хайран)*. Ахав, сен газанҗы, байлыгы башыңа япҗакмы? Барыбир өйүңе бардыгың Гытҗа гаңрып аляр элиңден!

Башлык. Сен этрапда деңсиз-тайсыз салар! Сен хайсы ере серетсең нәме экмелидигини, нәме эксең, нәче хасыл алҗагыңы такык билйәң!

Атдан. Ериң үсти нәме, Шахым ере серетдиги ашагында нәм барынам билйәр. *Башлыга бойнуны сүйндирип, ювашрак, эмма важып әхеңде.* Шахым Гарагумың астындан сүйҗи сувлы деря тапып, оңа «Гытҗа деря» дийип ат дакып тарыха-да гирип гитди!

Шахым *(гүлйәр)*. Халал саңа! Маман деряны тапанам Шахым диймесең боляр. *(Чыны билен)* Башлык, сен хакыкы башлык болҗак болсаң, маңа гүнде

үч вагтына мугт сүйт-гатык бердир! Йылда ики вагтына курорта ибер! Ёгсам мени Атдан алып ятяр!

Атдан. Башлык, сен мунуң Гытҗасының кимдигини билйәмиң?

Башлык. Өз-ә үйтгешик машгала!

Атдан. Гытҗа – башга планетадан гелен аял! Буввв! Шахыма бир томашалар гөркезйәндир! Буввв! *(Шахыма)* Ай, акмак, мен сени Гытҗадан халас этҗек болян, Гытҗадан! (гүлйәр)

Шахым. Башлык, биз үч баҗа. Мен, Атдан, Сократ! Сократа философ болуп, хелейинден өлүп сыпыпдыр!

Атдан. Менем гиже-гүндиз пермелик эдип чөлде серменип сыпян, сенем токай экдирип сыпдырҗак болян, акмак!

Гүлүшйәрлер.

Башлык. Сиз түйс яшайшың хөзүрини гөрүп, леззетини алып яшаян адамлар! Сизиң ойнуңыза-чыныңыза дүшҗек гүманың ёк!... Дүнйә кимиңки? Яшайшың эшретини алып, гүлүп-ойнап яшаяныңкы!

Шахым. Башлык, сенем бир түйсли адам! Обамызың малы кимиңки? Түркмен маллары пайдарлар җемгыетиниңки! Чөле, сазак, оҗар экмели ким? Этрап токай хоҗалыгы! Сен хов, кесекилериң иши билен мешгулла!

Башлык. Малы бакып пейдасыны гөрйән ким? Биз! Өри кимиңки, ер кимиңки! Бизиңки! *(картаның янына баряр)* Середиң-ә, буйсаның-а! Ынха, «Җәчдепе» дайхан бирлешигимизиң экин мейданлары! Ынха, өри мейданлары! Картада сынланыңда-да гөвнүң докунып, рухуң гөтерилйәр! Шунча гиң яйлада бары-ёгы йигрими сүри доварымыз бар! Нәме дийип бизиң йүз сүри малымыз болмалы дәл!

Атдан. Вах, Репетегиңки, Гара җеңңелиңки, Чашгыныңкы ялы өримиз болайсады…

Башлык. Нәме дийип бизиң өримиз Репетегиңки, Чашгыныңкы ялы болмалы дәлмиш! *(картада гөркезйәр)* Шахым,ынха сениң өтен йылкы,өңңийылкы экен сазаклыгың! Эййәм гушаклыга етип баряр! Гөрсең гөвнүң гөтерилйәр!

Атдан. Бу йыл Шахым йүз гектар дагы экер-ле!

Башлык. Ики йүз гектарлык тохум тапдым: сазак, гандым, оҗар, чети, черкез, чоган, ябаны үзүм, яндак! Яныңа халан огланыңы ал-да экибер гүйҗүң етдигинден! Сен оглан, он-оники йылда өрүлеримизи сүмме токая, җеңңеле өвүрип ташлаяң! Гелҗекки несиллерем саңа хейкел дикер!

Шахым. Башлык сен мамла! Сен мыдама мамла! Йөне сенден башга шейдип йөрен башлык ёк-да!

Башлык. Арада Алтын асыр дерямызың угры билен ёкарлыгына ики йүз километре ченли айланып, аңк боландырын! Голай-голтумдакы гумлулар деряның якасына ковчум-ковчум гөчүп гелипдирлер. Үзүм экип ятаны хайсы, мивели баг экип ятаны хайсы, деря өрдек-газ гойберип гушчулык билен мешгулланяны хайсы, гундуз, нутрий, ондатра гойберип ятаны хайсы! Гоша көлүң кенарында ики доган доңуз саклаян экен. Доңузлары ики йүзден аңырда! Көлүң якасам эййәм җеңңел болупдыр. Биз болса алкымымыздакы Шырлаңгыры өзлешдирип билемзок!

Атдан. Хорматлы Президентимиз юрт башына гечен гүнүнден башлап оба хоҗалыгыны, малдарчылыгы өсдүрмәге айратын үнс берйәр!

Башлык. Хорматлы Президентимиз гелҗеге середйәр, гелҗеге! Техники прогрес гөрлүп-эшдилмедик дереҗеде өсйәр, шонуң үчин дүнйә базарында сенагат харытлары йылсайын арзанлары баряр! Адамзат гөрлүп-эшдилмедик дереҗеде көпелйәр! Оба хоҗалык өнүмлери: пагта, бугдай, миве, гөк-бакҗа өнүмлери болса дүнйә базарында йылсайын гымматлары баряр! Түркменистан якын гелҗекде диңе мавы алтының, гара алтының, ак алтының, ак бугдайың меканы болман, малдарчылык өнүмлериниң хем меканы боляр! Гөрйәңизми, хорматлы Президентимиз нирәни назарлаяр!

Атдан. Худайым бизе ер байлыгыны-ха берип билипдир!

Башлык. Шахым, сен җепакеш адам, Худай саңа узак өмүр берсин! Сенем Җәчдепе обасының өри мейданларыны гүр җеңңеле өвүрип бер!... Атдан, сен ядаманы-ялтанманы билмейән адам! Гаракөли баганасының заманы бир эййәм өтди, сенем бирлешигимизиң гаракөли гоюнларыны сарыҗа гойнуна өвүрип бер! Менем хер эдерин, хесип эдерин, үч-дөрт йылың ичинде Ширлаңгыры өзлешдирип, обамызы бай, мешхур оба өврерин!

Чыра сөнйәр.

Алтынҗы гөрнүш.

Шахымың гурплы өйи. Шахым билен Атдан ортада чай башында. Маман Гытҗаны сахнаның өңүне чекип ювашҗа гүрлейәр.

Маман. Гытҗа, Семендер билен Овадан ер астындан халашып йөрен болмасын?

Гытҗа. Менде ер астындан халашҗак гыз ёкдур!

Маман. Бир бела болмаса, Семендер сизе савчы бар дийип дызап дурмазды.

Гытҗа. Гөкмейни яшлардыр-да!... А гыз икимизиң максадымыз улы ахыры! Биз хер эдип хесип эдип Оваданҗанам, Семендерем багтлы этмели! Халашан экенем-дә шолар!

Маман. Онда яшлара гөз гөркезип, *(үм билен Атдандыр Шахымы гөркезип)* олара-да аңңалак гапдыраялымы?

Олар җакҗаклашып гүрлешйәр.

Атдан. Баҗа, шол икиси йөне ере җакҗаклашян дәлдир?!

Гытҗа билен Маман хышы-вышы эдип пирим гурнаяр.

Шахым. Атдан агзың дашы учукдан долыла? Я чөлде ал-арваха саташдыңмы?

Атдан. Дүйш гөрүпдирин…

Шахым. Оххо! Хушуңда агзыңы учукдан долдураян дүйш ничик дүйш?

Атдан *(юваш)*. Дүйшүмде Маман билен бир аҗайып җүлгедемишик. Учмах ялы җүлге, башы ак гарлы даглар… Гөзлериң ягыны ийип барян гөзел дүнйә!... Бир гөрсем, җарчы җар чекип йөр! «Кимиң элли яшлы аялы болса, пылан ере элтсин, ики саны йигрими бәш яшлы гелне өврүлип берйәс» дийип… Менем элтдим Маманы… Ики саны аял алып гитди Маманы бир көшке. Менем йигрими бәш яшлы ики саны гайтарма гарашып сазанаклап

дурун. Бир салымдан чыкды көшкден ики саны айырха, ики саны гарры албассы! Охо-хо-ов!

Шахым. Нәме, яшыны кичелдип берйәс дийип алдапдырлармы?

Атдан. Ёк. Мен йөне ядымдан чыкарыпдырын, Маманың йигрими бәш яшында-да гарры морҗ ялы моймулдап йөршүни! Шейдип ики саны гарры кемпириң – ики саны Маманың арасына дүшдим-дә!...

Шахым «Охо-хов!» дийип, аңк боляр, аяллар сачагың башына гелип отуряр.

Маман. Атдан, башлабер инди.

Атдан *(ардыняр)*. Шахым, көп йыллар бәри гоңшы отырыс! Аллаха шүкүр, шунча йылың ичинде бирек-бирегиң гөвнүне дегип, аңыррак сүйш дийшен дәлдирис… Гытҗа бай, биз-ә йитигимизи агтарып гелəендирис.

Маман *(ал петинден аляр)*. Тоба, тоба, айдып отуран гепиң нәтеңет? Оваданҗан йитип-тозып йөрен машгаламыдыр. Булар ялы ерде акыллыҗа кеп айдарлар.

Атдан *(гахарына ювдуняр)*. Шахым бай, биз-ә Оваданҗаны диләп гелендирис.

Маман *(ал петинден аляр)*. Тоба! Тоба! Оваданҗан дилеге-тиркеге берилҗек машгаламыдыр. Пыгамбер яшыны яшапсың, акыллыҗа кеп айдайсаң болмаямы? *(Атдан гахарына доммарып отуряр, ювдуняр)* Инди нәме доммарылып отырсың?

Атдан. Гахарымы ювудып отырын! Акыллы кепиң болса өзүң айдыбер!

Маман. Вай, гара маңлайым! Илкинҗи сөзи эркек киши айдяндыр…

Атдан. Шахым, адам оглуның гарындашлыгының ичинде гуда гарындашлыгындан бейги болмаз! Ынха, айдалы, догандан эзиз гарындашың ёк! Йөне догандан ким дөрейәр? Доганоглан! Доганогландан ким дөрейәр? Доланан! Долананданким дөрейәр? бабадаш! Шейдип сәхелче йылда доганың ил бирине өврүлип гидйәр. Гудачылыкда вели башга! Ынха, Семендер билен Оваданҗаның башыны бирикдирсек сизи баба-мама, бизи эне-ата этҗек перзент дөрәр. Шейдип бизиң неберәмиз бирлешйәр.

Маман. Гөрдүңизми, бирки гезек йүзүни алдырансоң, дүр сачып отурандыр! Гытҗаҗан, ниҗе йыл җанаҗан гоңшы отурдык, инди гарындаш болайсак дийип гелдик.

Гытҗа. Гаты говы эдипсиңиз. Йөне… йөне иррәк гелипсиңиз-дә… гызымыз яшырак-да…

Шахым билен Атдан хайран галяр.

Атдан. О нәхили гызыңыз яш?

Маман. Вай, эҗеси яш диййән болса гызы яшдыр-да! Сен нәме оны эҗесинден говы билйәмиң?

Атдан. Хей йигримиден гечен гызам яш бормы? Ядыңа сал, мен сени он алты яшында алыпдым, оба соведине бир өкүзе яшыңы улалтдырып. Ханха, алланәме элли яшында пенсия алып отырсың, үч йүз элли манатдан ашырып…

Маман. Пенсия… пул… Мен гарамаңлай, элли яшаман пенсионер болуп йөрүн!... Гытҗа! Гүлҗемалҗан, Оваданҗан яш болса биз гарашаярыс…

Ички отагың гапысына гелип Овадан гудачылыгы диңлейәр.

Гытҗа. Ёк, доган, сиз гарашмаӊ! Овадан сизиӊ диййән машгалаӊыз дәл.

Маман. Хә, о нә?

Гытҗа. Вах, Маманҗан, мен эҗеси болуп гызымыӊ айбыны ачып отурсам бир дәл! Айбыны яшырып сизи алдап гойбермәге-де Алладан горкян! Овадан… хәки аласамсыграк-да…

Шахым *(зиӊкилдейәр)*. О нәхили Овадан аласамсыгракмыш?

Гытҗа. Ваей, эҗеси мен борун-да Овадан нәдип аласамсык болмасын!

Овадан *(йылгыряр)*. Эҗемҗан-да! Тапыберйәр-дә!... *(Өз-өзүне)* Овадан, Овадан, эҗемҗан сени Ашгабатлы этҗек-дә!

Шахым. Эй, акмак, аталап отуран гепиӊи гулагыӊ эшидйәми?!

Маман. Шахым, Шахым, ики җуваныӊ ыкбалы чөзүлйәркә растыӊы айтмалыдыр! Гытҗа дулдегшир гоӊшым болуп Оваданыӊ аласамсыкдыгыны букса, менем леллим, лалла, лөллекге Семендериӊ маковдыгыны буксам, биз Худая душман борус!

Атдан *(өр-гөкден гелйәр)*. Эй, харам хелей, Семендер лалламышмы?

Маман. Ваей, какасы сен борсуӊ-да Семендер лалла болмазмы!

Шахым *(юваш)*. Баҗа, хелейлеримиз бир мелгун пикире-хә мүнди!

Гытҗа. Вай, өмрүмизде бир гезек хакыкаты айдайдык вели, эййәм мелгун болайдыкмы? Какасы, какасы, ери мен нәдип җанаҗан гоӊшымы алдап самсык, селки, сөлите гызымы акыллы гыз дийип сокуп гойберейин?!

Шахым *(дергазап)*. Эй, хатын! Эй, айырха! Эй, хардеҗҗал, сен самсыкмы?

Гытҗа *(гүлйәр)*. Ваей, кырк йыл яшашып мениӊ самсыкдыгымам билеӊокмы? Мен самсык, акмак, йөне оӊа дерек Худайым берипдир маӊа берип билен гөрк-гөрмегини! *(Мамана гөз эдип овсуняр)* Мен ялта, налаҗедейин, хасы, йөне оӊа дерек Худайым берипдир маӊа пери-пейкерлериӊ кадды-каматыны!

Ол яш гелин ялы товланҗырап кадды-каматыны Мамана гүҗеӊлейәр.

Маман *(кинесини, гахарыны ювудып)*. Гытҗа, сенден гөвнүм битендир! Мени багышла доган, якасыны гарагәз кирледип, эллерини гарганыӊ аягы ялы чорладып йөрен Семендеримиӊ иӊирдисине чыдаман савчы геләйдим…

Атдан. Хей, хей, хелей, Семендериӊ эллери чорлымыдыр?

Маман. Ваей, сен онуӊ аякларыныӊ чоруны бир гөрсечиӊ! *(Гытҗаныӊ гулагына юваш)* Вах, Семендер билен какасындан яӊа ичим… *(Гытҗа үфлейәр)* Үфффф!

Гытҗа. *(сеӊригини йыгрып)* Бай-бов, асыл ичиӊ от билен ялын экен-ов! *(Маманыӊ гулагына юваш)* Овадан билен какасындан яӊа мениӊ ичим… *(Мамана үфлейәр)* Үфффф!

Маман. Бай-бә, сениӊ ичиӊ халыс порсап гиден экен-ов!

Атдан. Эй, хатын, сен гудачылыгы бозҗак болуп отырмыӊ?

Маман. Вай, дүӊеленип йөрен диндугыӊа гызыны берҗек болуп дуран бармы?!

Шахым. Арвахдан болан албассы! Сен гудачылыгы бозҗак болуп дурмуӊ?

Гытҗа. Ваей, сениӊ сөлитәӊи алҗак болуп дуран бармы?

Атдан. Харам хелей, мениң Семендерим дүңеленип йөрен диндук болдумы инди!

Шахым. Мениң ай ялы гызым сөлите болдумы инди!

Сахна гараңкыраяр, саз гүйчленйәр, Атдан аялына, Шахым аялына топуляр. Гохгалмагал, гык-бак, мебеллериң шакырдысы, гарасай улы гопгун туряр. Чыра сөнйәр.

Сахнаның өңүнден Маман билен Атдан гелйәр.

Атдан *(диш гыжҗап)*. Эй, харам хелей! Би нәме этдигиң болды?!

Маман. Вай, мен азнавур ялы оглума, дипломы ёк, байлыгы ёк гызы алып береринми?

Атдан. Сен хөкман Семендери Сапа дайыңа гул этҗек-дә!

Маман. Шырлаңгырда хан боландан, Сапа дайымларда гул болсун!

Олар гечип гидйәр. Сахна ягтыляр. Гытҗа җакҗак гүлйәр, Шахым гахарындан ярылайҗак боляр.

Шахым. Эй, имансыз, өз гызың гудачылыгыны бозуп аклың ниреде сениң?

Гытҗа. Вай, мен Маманың маңкалысына дагы гыз береринми? Хей, мен Шырлаңгырың шагалына гыз береринми?!

Шахым *(дергазап)*. Гызыңы бермеҗек болсаң, башга бахана гытмы? Гүл ялы Оваданҗана селки, сөлите дийип бормы?

Гытҗа. Ваей, йигрими үч яшап, чөрек япып билмесе, палав биширип билмесе сөлите бор-да!

Ички җайда гапының агзында дуран Овадан йүзүни тутуп гидйәр. Шахым аялына голайлаяр.

Гытҗа *(чөвҗейәр)*. Бол ур, бол урҗак болуп бир гөр! Бессир шунча йыл мура-мугт урлуп йөреним!

Шахым *(награ дартяр)*. Эй, Аллам, мен сени депәме гөвхер җыга эдип гөтердим, а сен… сен башыма чыкып товкы болдуң! Уввв!

Чыра сөнйәр.

Икинҗи перде

Единҗи гөрнүш

Сахнада Семендер, Гайгысыз, Мәтер үчүси.

Семендер. Бег йигитлер, сөйгүлилериңизи Шырлаңгыра тайынлаяңызмы?

Гайгысыз. Мен темен, Хумайҗан сапагымдыр. Мен хана Хумайҗан гойнумда чырпынып ятан дерямдыр!

Мәтер. Мен нирә йөр дийсем йөрмесе поса билен Зүлейханың җанҗагашыны алаймаянмы!

Гайгысыз *(хайран)*. Эй, эй, сен Зүлейха билен огшашямыңам?

Семендер *(хайран галып, өйкүнйәр)*. Эй, эй, сен үч йыл бәри халашып Хумайы огшабам гөреңокмы? *(Гайгысыз башыны ыраяр)*.

Мәтер. Хах-хах-ха, Хумай билен пынханда душаңызда матал айдышяңызмы я чигитҗик чигитлейәңизми? Пахай, акмак, алҗак харыдыңы ысгап гөрмән, дадып гөрмән, леззетини алып гөрмән өйленәймек бормы?

Гайгысыз. Өпҗек болсам урялай…

Мәтер. Акмак, шол огшабер дийдиги-дә! *(Семендере гөз гыпяр).* Мен Зүлейхама огшашманың дүрт мүң дөрт йүз гөрнүшини өвретдим. Инди ай ярымдан бир бәри Зүлейхадан экзамен алян. Экзаменден бәшлик билен гечәймесең өйленмейән дийип горкузян. Гөргүлиҗик шейле бир җан эдйәр, шейле бир огшаяр…

Гайгысыз *(мөлерйәр).* Посаның дөрт мүң дөрт йүз гөрнүши бар-мей?

Семендер (башыны яйкап). Семендер, Семендер Шырлаңгыра гелниң билен диңе сен гитмели борсуң-ов!

Мәтер *(сола бакып).* Эй, гелйәрлер! Семендер, ханы ысыңы-кокуңы ал-да гөтерил!... Гайгысыз, сенем самсыклыга сал, алда-мулда, гараз поса билен Хумайың эркини ал! Ёгсам Шырлаңгыра Семендер икимиз гитмели боляс-ов!

Семендер икиси гидйәр, Хумай гелйәр, ол газаплы гөрүнйәр.

Гайгысыз. Хумай! Хумайым, мен сенден өйкелейән. Ынха, шейдип яман өй-ке-ле-йән!

Ол гүлкүнч өйкелейәр, Хумай йылгыряр.

Хумай *(яңсылы).* Сен менден нәме дийип өйкелейәң?

Гайгысыз. Мен нәме дийип өйкелемәйин? Ханха, Семендер хер гүн сөйгүлиси билен душушып, ышкың кейпи-сапасыны гөрүп леззетинден ганяр.

Хумай (*билесигелиҗи).* Вай, Семендер ким билен халашяр?

Гайгысыз. Мен нәбилейин. Ханха, Мәтер болса Зүлейха огшашмагың дөрт мүң дөрт йүз гөрнүшини өвредипдир. Биз болса огшашыбам гөремзок.

Хумай *(есер).* Сенем маңа посаның дөрт мүң дөрт йүз гөрнүшини өвредәйсем дийййәмиң? *(Гайгысыз баш атяр).* Сен огшашманы нирден өвренип йөрсиң?

Гайгысыз. Кинодан, китаплардан өврендим…

Хумай. Бар онда кинодакылара-да өврет!

Гайгысыз. Хумайым, йылың аягына дурмуш гурҗак болуп йөрүс. Мен болса алҗак харыдымың хилинем билемок, ысгабам гөремок, дадыбам гөремок! Огшаялы-да, нәме посаң гутарҗак болуп дурмы?

Хумай. Хә, сен алҗак товарыңың хилини гөрҗекми? Ынха, саңа товарың хили, ынха саңа товарың дады! *(уряр, Гайгысыз гачяр).* Индем гел мениң яныма!

Гайгысыз. Хумайҗан…

Хумай чынлакай гөрнүше гирйәр, Гайгысыз горкуп ызлайын йөрейәр, Хумай хүҗүм эдйәр.

Хумай. Гайгысыз, мен ким?

Гайгысыз. Сен мениң Хумай гушум.

Хумай. Хумай гушуң меканы кайда?

Гайгысыз. Учмахда.

Хумай. Учмах кайда?

Гайгысыз. Учмах аршы аглада.

Хумай. А сен мени нирәк алып баряң? Я Алланың учмахы Шырлаңгырда ерлешйәрми? Хумай гушуң месгени инди Шырлаңгыр болдумы?

Гайгысыз. Хумайым, сен мениң багт гушумсың! Сениң саяң дүшсе Шырлаңгыр Алланың учмахына айланяр!

Хумай. Гайгысыз, билип гой! Хумайың көлегеси Шырлаңгыра дүшмез! Эгер института гирип билмесең, сенем Хумайың саясында саяламарсың!

Гайгысыз. Хумайым, бизиң багтымыз, байлыгымыз, белентлигимиз Шырлаңгырдан башланяр!

Хумай. Шырлаңгырдакы багты, байлыгы, белентлиги башыма япайынмы!

Олар гидйәр, шол тертипде Мәтер билен Зүлейха гелйәр, оларам секизлик ясап сахнада айланар. Зүлейха чына беримсиз оюн биле.

Мәтер. Зүлейха, сен кемиш-кемиш эдип аглаҗак болямың?

Зүлейха. Вай, мен агламан ким агласын!

Мәтер. Хә?

Зүлейха. Сен Шырлаңгыра гидйәңмишиң. Мен болса хамыр югруп нан япып билемок-да.

Мәтер. Пахай, Зүлейха, мен гөмме чөрек биширерин.

Зүлейха. Мен нахар-шорам эдип билемок-да.

Мәтер. Мен гөмме ишлекли биширин.

Зүлейха. Мен гейим-геҗимем ювуп билемок-да…

Мәтер *(сынлаяр)*. Сен нәме эдип билйәң?

Зүлейха *(мүйнли)*. Мен сессиз аглап билйән.

Мәтер. Ене нәме эдип билйәң?

Зүлейха. Сесли аглап билйән.

Мәтер. Ене нәме эдип билйәң?

Зүлейха. Гыгырып билйән, сөгүнип билйән, агладып билйән!

Мәтер. Хах-хах-ха. *(юваш)* Зүлейхам, мен гүндизине депәмден гум совруп ишләрин, гиҗе нан япарын, нахар эдерин, кир юварын, галан ишлерем битирерин!

Зүлейха. Вай, сен гүндиз депәңден гум совруп, гиҗеде омадаклап *(гүлйәр)* кир ювсаң, мүңедеклэп хамыр югурсаң, башыңа яглык оранып чөрек япсаң гул борсуң-да!

Мәтер. Мен гул болҗак! Мен Зүлейха периниң гулы болҗак!

Зүлейха *(бирден гахарланып гыгыряр)*. Ай акмак! Ай тентек! Ай телбе, хей Зүлейха пери гулы сөерми?

Олар сахнада секизлик ясап гидйәр. Хумай, ызында Гайгысыз гелйәр.

Гайгысыз. Ханы сен маңа «өлсем, ериңки, өлмесем сениңки» дийип әхт эдйәдиң-ле! Ханы сен маңа «яшасак-да билеҗе яшарыс, өлсек-де билеҗе өлерис» дийип, вада берйәдиң-ле!

Хумай. Йөр, билеҗе өлүме гиделИ! Йөр Ая чыкып мавы бошлуга өзүмизи оклалы! Эмма сениң ызыңа дүшүп Шырлаңгыра гидер өйтмегин, себәби Шырлаңгырда яшайыш ёк! Акыллы адам ол ере гидип өлмезем!

Олар сахнаның төрүне чекилйәр, өңки тертипде Зүлейха билен Мәтер гелйәр.

Мәтер. Ханы сен маңа «Сен төрүмиң ханы, көңлүмиң солтаны диййәрдиң-ле!»

Зүлейха. Элбетде, сен төрүмиң ханы, көңлүмиң солтаны! Эмма акыллы адам Шырлаңгырда ханам болмаз, солтанам!

Мәтер *(хайран галяр)*. Вай, инди сен мениң бейләме гечҗегем дәлми?

Зүлейха. Сениң бейләңе Гөроглының Гыратыны огурлан Зулман кемпир гечсин!

Мәтер. Ай, онда мен сениң бейләңе гечәймейәнми?

Зүлейха санаҗы билен уряр.

Хумай гелйәр, ызындан Гайгысыз. Хумай җакҗаклап чына беримсиз гүлйәр.

Хумай. Мен саңа айтмадыммы Мәтериң аласамсык дийип?!

Зүлейха. Мен саңа айтмадыммы Гайгысызың дири самсык дийип!

Хумай. Сен ювмарлап айдан экениң-ә! Гайгысыз башыңы сатын алып, ер гутарянча гачмалы самсык экен!

Зүлейха. Мәтер болса ер гутарянча ковалап урмалы самсык экен!

Хумай Мәтере хүҗүм эдйәр.

Хумай. Ай, акмагың акмагы! Зүлейха пери ялы гыза ашык болан йигит Сейшел адаларыны сатын алып, Зүлейха перини хан эдйәндир!

Зүлейха Гайгысыза хүҗүм эдйәр.

Зүлейха. Ай, тентегиң тентеги! Хумай перә ашык болан йигит Зөхре йылдызыны эләп, Хумайҗаны Гүн улгамының Худайы эдйәндир!

Хумай. Бизиң аласамсыкларымыз…

Зүлейха. …дири самсыкларымыз…

Хумай. …Семендер ялы сөлитәниң ызына дүшүп…

Зүлейха. …бизи Шырлаңгырда гарабаш эйлеҗек, гул эйлеҗек…

Хумай. …бизи Шырлаңгырда эшек кимин ишледип ат-абрай алҗак!

Зүлейха. Чау! Шырлаңгырың шагалларына салам айдарсыңыз!

Хумай. Чау! Шырлаңгырың сыртланларына салам айдарсыңыз!

Олар җакҗак гүлүшип гидйәр, Мәтер шок боляр, Гайгысыз хашлап агыр дем аляр.

Саз…

Мәтер. Охо-хо-хо… Гызлара нәм болдай?

Хумай билен Зүлейха пердә дуланып олары сынлаяр.

Гайгысыз. Хам-хыял көшгүмиз сынды…

Мәтер. Зүлейха гитди… Җигерде җаным гитди… диним-иманым гитди…

Гайгысыз. Сүйҗүҗе укудан ояндык… оваданҗа дүйшүмиз йыртылды…

Мәтер. Мен саңа Зүлейха гитди диййән! Хумай гитди дийййән!

Гайгысыз. Гитселер гидип гечсин! *(Мәтер гитҗек боляр, Гайгысыз голундан тутяр)* Саклан! Ызындан барып ялбардыгың, Зүлейха гылавланар, өҗүгер! Ызындан гитмесең, көр болуп өзи гелер!

Мәтер *(мөлерйәр)*. Сен нәме озал гыз болуп гөрдүңми?

Гайгысыз. Ышкың ёлы шейле! Хич зат болмадык ялы аркайын яшабер!

Мәтер. Ай, акмак, җан Зүлейхада гитди! Мен җансыз нәдип яшайын?!

Мәтер гитҗек болуп дызаяр, Гайгысыз даяв, гойбермейәр.

Гайгысыз. Шумат дагы бардыгың багтың ятяр! Зүлейха сени гул эдйәр!

Мәтер. Ай, акмак! Мениң максадым, матлабым Зүлейхаҗана гул болмак-да!

Гайгысыз. Гызлар гулы сөймейәр!!! Мәтер, эркек бол!

Мәтер *(гыгыряр).* Ай, маков, Зүлейхадан айрылып эркеклиги башыма япайынмы?

Гайгысыз. Ширлаңгыр нәме?

Мәтер. Ширлаңгыр күдүмиң кайына гитсин!

Гайгысыз. Сөз нәме? Әхт нәме?

Мәтер *(келлесини тутуп увлаяр).* Уввв! Гайгысыз, гардашым, жүмлеҗахан бир яна, Зүлейха бир яна! Озалам мен оны зордан ырдым, зордан! Мен Зүлейханы йитиренимден… Уввв! Уввв!

Гайгысыз бирден башга адама өврүлйәр!

Гайгысыз. Эй, пекге, нәме увлап дурсуң! Гызлар гитди, гызлар! Йөр, Хумайдан айрыланымдан!... Уввв! Уввв!

Ол Мәтериң голундан тутуп уграяр, өңлеринден Семендер чыкяр.

Семендер. Сакланың, достлар сакланың!

Гайгысыз. Семендер, ёк бол ёлумыздан!

Семендер. Гызларың гиден ери болмаз! Сөйгиниң эшрети айралыкдан, ахы-пыгандан аңырдадыр! Дурмушың байлыгы, багты азапдан, гүзапдан аңырдадыр! Ынсан белентлиги болса… би дуран пес ериңизден гөрүнмейәр! Бейге галың, достлар бейге галың!

Мәтер. Семендер, сен пака пелсепе отарып, Ширлаңгыра болсады, кәшкәди экибер!

Олар гидйәр, Семендер башыны яйкап гидйәр.

Мәтер саг голуны гөзүне көлеге эдип гарап дур. Ол етип гелйән Зүлейханы гөрмедикден боляр. Зүлейха гапдалындан гечиберҗек боланда саклаяр.

Мәтер. Чүшш, Зүлейха! Гөрмейәмиң, ол бөлек-бөлек акҗа җеренлери! Чүш, үркүзәйме! Оларың аңырсындакы пейвагтына отлашып йөрен дүегушлара, токлытайлара, тавусгушлара сын кылсана!... Эй-хо! Деряның якасындакы губа газлара, яшылбашлара дагы серет, олар яңыҗа сува дүшен пери-пейкерлер ялы далмынышып, даранышып өзлерине тимар берйәр! Ханха, хол чарбаглык, үзүмзарлык болса Мәтер байың мүлки!... Асмана башыны дирәп дуран ак чынарларың янында овсунып, өзүне тимар берип дуран овадан гелни гөрйәмиң?

Зүлейха. Ёк.

Мәтер. Ёгса-да сен оны гөрмерсиң! Себәби ол сен! Сен!

Зүлейха. Ханы сенем гөгүңе бак! Хол асмандан учуп гелйән дикучардакы Зүлейханы гөрйәмиң?

Мәтер. Гөрйән, бай-бай гөзлерими гамашдырып бараң-ов!

Зүлейха. Гудбай! Мен тәзе тапан небит ятагымыза барян!

Мәтер *(чыны билен гөге элини булайлаяр).* Зүлейха! Зүлейха, гөвүн йүвүрдип ядаңсоң шол гүлгүзарлыкдакы тыллайы көшкүң янында гонай! Шол сениң коттежиңдир!

Зүлейха. Вай, нежис, сениң хыялың хакыкат боля-да, мениңки гуры хыял болмалымы?! *(пакеди билен Мәтери урҗак боляр, Мәтер гачан боляр)*

Мәтер. Ур Зүлейхам, ковалап урубер, тә Шырлаңгырдан чыкянчак, ковалабер!

Зүлейха оны ковалаяр, Мәтер гүлүп гачяр.

Секизинҗи гөрнүш.

Башлык Семендериң кагызларыны еке-еке окап, үнсли сынлаяр. Ол хамана өзи билен гүрлешйән ялы гүрлейәр.

Башлык. Шырлаңгыр… Мүлк – мейилнама… Огул, сен Шырлаңгыра барып бир гөрдүңми?

Семендер. Арада Шырлаңгырда үч-дөрт гүн дынч алдык, айландык. Кейик ковалап йөрен ики саны вагшы моторлыны тутуп, полисия табшырдык.

Башлык Семендери ичгин сынлаяр.

Башлык. Шырлаңгыр… Яшыл язларың ййласы! Язда барсаң дурналарың, губа газларың яйласы! Тутуш бир этрап ачып болҗак яйла! Шырлаңгырда сиз нәме экҗек боляңыз? *(йылгыряр)* Гөзүңе сөвейин Шырлаңгыр түйс болсады экип, кәшкәди алып, бай болуп йөрмели ердир!

Семендер. Мәммет ага, биз Шырлаңгырда адам башына бәш гектар үзүм, бәш гектар говача, шончада мивели баг экҗек!

Башлык. Бәш гектар үзүмиң гыркымыны оңарсыңыз… отагынам оңарсыңыз диели, йөне онча гектар үзүме йүз мүң сүтүни нireден тапарсыңыз, сими нәдип чекерсиңиз?

Семендер. Мәммет ага, мейилнаманы долы окасаңыз хеммеси гөркезилендир. Биз үзүми агзы гиң чуң җояларда экерис, йыл бойы яган ягыш-гар гөни үзүмлериң дүйбүни сувлар. Йылда үзүм багымызы шор сувдан бир я икиҗе гезек суварыс. Җоялардан сув агдармасаң, отаг болмаяр! Атам пакыр «Үзүм диениң гарпыз ялы бир затдыр, биярасыны ере гойберсең, хасылы көп гетирер, хич хачан совук урмаз! Үзүм гарпызың битйән сувсуз чөлүнде-де битйәндир» диерди.

Башлык *(хас ичгин сынлаяр)*. Бәш гектар үзүм йылда азындан йүз тонна хасыл берйәр. Сиз онсоң оны нәдип исрип этмән, йыгып, чекип билерсиңиз?

Семендер. Биз Шырлаңгырда халылы экҗек, диңе ирки, аралык хем гички бидәне үзүм экҗек! Биз хасылы шол ерде кишмиш эдерис!

Башлык. Семендер, мениң келләми агыртма! Ханха, эҗеңиң башарман ташлан бир гектар ери бар, гит-де экибер!

Семендер *(айгытлы кешбе гирйәр)*. Мәммет ага, Гарагумуң ортарасында Җейхун ялы Тереӊ деря чекдик! Мен ики йыл Алтын асыр дерясыны чекдим, эксковатор сүрдүм. Деряның ики кенарам гөзетимсиз йайлалардан, дүзлүклерден долы. Биз Гарагумы гүлзара өвүрҗек, биз өмрүмизи топрага багш эйлеҗек, биз топрак билен багрыны бадашдыран мүлкдар болҗак дийип дурус!

Башлык оны довамлы сынлаяр.

Башлык. Сиз болаңызда кимлер боляр?

Семендер *(ере бакяр)*. Гелинлигим икимиз.

Башлык *(гең галып)*. Гелинлигиң ким?

Семендер. Декабрда тойда гөрерсиңиз.

Башлык *(кейипли гүлйәр)*. Хах-хах-ха! Өйлен, өйленен гүнүң, пикириң үйтгәр! Онсоң сениң гөзлегиң Шырлаңгыр яйласы дәл-де, яш гелниң язлагы болар!

Семендер. Ёк, пикирим үйтгемез!

Башлык. Декабрда үйтгемесе, томусда үйтгәр… Гарагумың оррук ортасында түркмен томсуның җокрама ыссысы салкынҗак җайларда бичилен планы үйтгедип гойберйәндир!

Семендер. Маңа ынанайың, мениң пикирим үйтгемез!

Башлык. Шырлаңгыр мундан сегсен бәш километр. Томус гурат машында дөрт сагатда барып боляр. Сен оңа нәдип гатнарсың?

Семендер. Биз Шырлаңгырда җай салып яшаҗак.

Башлык *(геңленйәр)*. Икиҗигиңизми?

Семендер. Адам ата билен Хов эне уллакан дүнйәде ики болуп яшапдыр-а!

Башлык. Семендер! Семендер! Обадан яныңа екеҗе ёлдаш тап! Мен саңа мүмкин болан, мүмкин болмадык әхли көмеги эдйән! Эмма ёлдаш тапман гечәерсиң!

Гайгысыз гөчгүн билен җая гирйәр, Семендериң гөзи ачыляр.

Гайгысыз. Кака, мен Семендериң ёлдашы!

Башлык оглуны сынлап хайран галяр.

Башлык. Сен?... Хах-хах-ха. Ханы сен арада шу йыл хөкман окува гирйән дийип эҗеңе сөз берип дуран ялыдың-ла?..

Гайгысыз. Ондан бәри пикирим үйтгеди.

Башлык. Оглум, мен сениң ёкары билимли болмагыңы ислейән…

Гайгысыз. Эҗемем билим алмагымы, сен ялы башлык болмагымы ислейәр. Кака, мен айгытлы нетиҗә гелмек үчин көп ойландым. Кака, кака сен ынха йигрими йыл бәри башлык. Сениң башлыклыгың зерарлы мен ярым етим улалдым. Сен мыдама гара даңдан ише гидйәң, мен сүйҗи укудакам ишден гелип эҗем айтмышлайын, агзың чөрекли уклап галяң, эмма ханы сениң шонча йылда газанан байлыгың? Ховаланып дуран җайымыз ёк, малымыз ёк, хатда сениң кәренде ериңем ёк, сен маңа нәме мирас гойҗак?

Башлык. Оглум, мен обама, юрдума, Ватаныма гуллук этдим! Менден саңа улус-илиң хорматы мирас галар!.. Огланлар, сиз Алтын асыр дерясының гурлушыгында ишледиңиз, харбы гуллыгы тамамлап гелдиңиз. Сизиң гурсагыңызда яшлык хыҗувы җош уряр! Сизиң калбыңызда галкынян Ватана буйсанч, беркарар Дияра сөйги хейҗана гелйәр! Яш башыңыздан өзүңизи гөркезип, ат-абрай алмак пикириңиз албай булаяр!.. Романтика! Яшлык гөчгүни!.. Эмма романтика бир зат, дурмуш башга зат!

Семендер. Мәммет ага, Геродотдон, Страбондан башлап юрдумыза гелен җаханкешделер, алымлар түркмен топрагыны үзүмиң, писсәниң, хозуң, инҗириң, гавун-гарпызың ватаны дийип арша галдырыпдырлар…

Башлык. Билйән, окапдым… Базара барып кишмишиң, хозуң, писсәниң Ватанында оларың бахасыны гөренимде дайханлыгыма, башлыклыгыма утанян!

Гайгысыз. Онда бизе ругсат бер-дә кака!

Башлык. Көшеклер, сиз окув дийип, гуллук дийип үч-дөрт йыл бәри обада болмадыңыз. Мундан үч йыл озал Алтын Асыр акабасы Шырлаңгырың деңинден гечди. Үч йылда мен обада ниҗе ёла маслахат этдим, ниҗе ёла йыгнак гечирдим, Шырлаңгырда учмах гуруп болҗакдыгыны ынандырдым, эмма Шырлаңгыра гидип экин экҗек екеҗе адам тапып билмедим!

Семендер. Мәммет ага, адамлар илкинҗи әдим этмәни кын гөрйәр, халыс эндик эден яшайыш йөрелгесини үйтгетмәни халамаяр. Агшам кәрендечилериң маслахатында Шырлаңгыры өзлешдирмәге зарпчы яшлар топарыны дөредйәс, он-йигрими адамы сайлап аляс дийип гөр…Психологияның кадасы боюнча үстүң басгы болаймазмы…

Саз гүйҗейәр, Семендер теклибини айдып башлаяр, башлыгың йүзүне йылгырыш чайыляр.

Авансеена

Сагдан кинниван саначлыҗа Хумай, солдан Гайгысыз гелйәр.

Гайгысыз. Хумай салам!

Хумай. Айрыл ёлумдан! Сен!... Сен… Мениң ал-яшыл арзув-хыялларымы, шамчыраг ялы овадан гелеҗегими Шырлаңгыра чалшан акмак сен!

Гайгысыз */кагыз узадяр/.* Ал сен мениң «Мүлк мейилнамамы» окап гөр! Мен сениң ал-яшыл арзув-хыялларыңы Шырлаңгырда чарбаглыга, гүл-гүзарлыга өвүрип, бай хем беркарар Гелеҗегиңи бина этҗек!

Хумай */гыгыряр/.* Айрыл ёлумдан!

Ылгап Мәтер гелип ара гирйәр.

Мәтер. Сакланың! Сакланың! /*Гайгысыза*/ Акмак! /*Хумая*/ Хумай, маңа гулак гой! /*Хумай гулагыны өвүрйәр*/. Гөрйәмиң Хумайҗаның гулагындакы ашык ялы сырганы! Гөвхер гашам Зөхре йылдызы ялы! /*юваш*/ Гызлар, нәме дийип ала-бөле гулагыны безәп беслейәр? Ёл салгы берйәр, акмак! Зенан диен миллети гулагындан авламалыдыр! Овадан, мүшки энверлиҗе сөзлер билен гулагындан гирип, йүрегини эләп, солтан болмалыдыр!

Гайгысыз. Эйсе сен окув дийип сөйгиңден гечип барямың?

Хумай. Сен Шырлаңгыр дийип сөйгиңден гечсең, менден гечсең, менем сөйгимден гечйән!

Хумай ыграяр, Мәтер онуң өңүне гечип голларыны далдалаяр.

Мәтер. Сакланың! Сакланың!.. Эгер сиз сөйгиңизден гечип гитсеңиз – онуң алы хезретлери *Сөйги өлер, Сөйги өлер! Өлдүрилен сөйгүниң* гүнәси болса элхенчдир! Сизиң икиңизем өмүрлик ахы-эфган, гам-гусса, дерди-пыган юрдуна сүргүн эдилерсиңиз! Өмүрлик!.. Эшидйәңизми - Өмүрлик!

Хумай /*киная*/**.** Эй, Худай! Мәтер – акылдар!.. Акылдар Мәтер сөйги хем жеза хакда пелсепе отаряр!

Хумай ыграяр, Гайгысыз лапыкеч хашлаяр.

Мәтер */гөге эл герип/.* Эй, Аллам, өмрүмде биринҗи гезек багрымы паралап ялбарян! Зүлейха билен Хумай окува гирмәге баранда профессорлар илкинҗи экзаменде икисинем гайдырып гойберсинлер! Гөргүлилер

келеменләп гелшине дады-перят эдип, Зүлейха мениң гуҗагыма, Хумай болса Гайгысызың гуҗагына дүшсүн! Омын!... Гайгысызҗан, йөр, август айының ахырына ченли гуҗагыңы тайынлабер!

Хумай гидйәр.

Докузынҗы гөрнүш.

Гытҗаның өйи. Хумай сессиз ярым-яш аглаяр. Зүлейха бирде кемиш-кемиш эдип аглаҗак боля, бирде оюн эдйән ялы, бирден чыны ялы. Овадан олары сынлап дур.

Зүлейха. Хернә сени ерлер ювутсын-да Семендер!... Хумайҗаны агладып… алан гызың албассы, гайын энең аждарха болуп чыксын-да!

Овадан /*йылгыряр*/**.** Бей, овадан аглашып, овадан гаргаяңыз-ов! /*кинниван видеокамераны алып олары сурата дүшүрйәр*/. Янгынлы ышкдан ядыгәрлик! Зүлейха, сенем агла!

Зүлейха. Хумайҗаның катра-катра гөзяшлары йүзүңден готур болуп чыксын-да Семендер! Худайым саңа бир гөзи шуллы, бейлекиси гүлли, эңеги гыллы, хүлли-хүлли, телли-пелли гызы ёлдаш этсин-дә! */Ол пулемёт атан ялы херекет эдйәр/* Та-та-та! Та-та-та-та! Хернә мүҗеррет өтесиң-дә Семендер! Та-та-та-та-та-та!

Овадан /*йылгыряр*/**.** Та-та-таң нәме гыз?

Зүлейха янына барып гулагына пышырдаяр.

Зүлейха. Хапарак… пайышырак гаргышларда гыз.

Овадан. Улыгыз халыңа шейдип гаргап йөрмек бормы гыз?

Зүлейха /*өр-гөкден гелйәр*/**.** Гаргышмы шулар? Буларданам гаргыш бормы? Мен-ә йөне Хумайҗаның йүрежиги көшешер ялы оюн эдип гарган болян. /*янына барып ювашҗа*/ Мен гахар эдип гаргайсам екеҗе җүмледе Семендери какындырып-силкиндирип ташлаян! Вай, вай, мен нейләйин-эй… /*чыны-ойны билен аглаяр*/

Овадан. Зүлейхаҗан, агламасана!

Зүлейха. Вай, мен нәдип агламайын?! О нежис Семендер зерарлы Хумай Гайгысыздан, Гайгысыз Хумайдан айрылды. Гайгысыз билен Хумайың ышкы-ха өлди, Мәтер икимизиң сөйгимиз болса ренемасияда ятыр! Бу гүн өлҗегем, эрте өлҗегем белли дәл! Семендер, Семендер Ширлаңгырда газан илкинҗи чукурың… */айнап Хумая гөркезмән йылгырып, ойнаяныны билдирип/* Гүв-гүв-гүв! Гүммүр-гүммүр-гүммүр-гүв! */Топ атяның херекетини эдйәр/* Гүв-гүв-гүммүр-гүв!...

Овадан. Гүммүр-гүвүң нәме?

Зүлейха /*Хумая гөркезмән йылгыряр*/**.** Тәзе-җе им-порт гаргышлар!

Овадан. Гайгысыз билен Мәтер сизден гечип Ширлаңгыра гидйән болса, оларың сөйгүси сөйги дәлдир! Эгер сиз Гайгысыз билен Мәтер Ширлаңгыра гидйә дийип олардан гечйән болсаңыз, онда сизиң сөйгиңиз сөйги дәлдир!

Зүлейха /*өр-гөкден гелйәр*/. Вай, бизиң сөйгимиз сөйги дәлмишми?! Хумайҗан ханы шу гырнага хүнүбирян аглап гөркезсене! Я мен увлап гөркезейинми?!

Овадан. Семендер…

Зүлейха /*алланичикси гыгыряр*/**.** Гайдып шол некгендәниң адыны тутужы болайма! Үфффф! Ады йитмишиң адындан орта асырың ысы гелип дур! Пүфффф! Ады гурамышың адындан гадым хүжрелериң ысы күкәп дур! /*Овадан сынлаяр*/ Гыйв, гыйв, Семендере гаргасам сениң йүзүң агарып-гөгерип дурла…

Овадан /*уляр*/**.** Гоявери гыз…

Зүлейха Хумайың голундан тутуп Овааданың янына элтип гошарындан тутдуряр.

Зүлейха. Ган дамарындан хүшгәр тут! Хәзир мен гаргайын вели! /*Ол Овадана ичгин середип*/ Семендер, Худайым сениң маңлайыңа кел гызы, көр гелни язан болсун-да ылайым! Нәдйә, дамарда ганы чабаланярмы?

Хумай. Зүлейха, саңа оюн-томаша герек.

Зүлейха Оваданың гошарындан тутуп сынлап дуршуна гаргаяр.

Зүлейха. Семендериң халашып йөрен гызыны эҗеси зор билен гаррыгурта дурмуша чыкарсын-да ылайым!... Вай, би гырнак Семендери сөййә! Сөййә!

Овадан. Гойсана гыз…

Зүлейха. Хәзир…Хәзир… /*Ол Овадана ичгин бакып, пулсыны сыпдырман, Оваданың гулагына пышырдап башлаяр, Овадан йылгыряр*/ Сөййә, Овадан Семендери сөййә!

Хумай. Хей Овадан Семендери сөерми?!

Зүлейха. Сөййә, сөййә, Семендери сөййә!

Овадан. Менми?

Зүлейха. Хава сен!

Овадан /*җакҗаклап гүлйәр*/**.** Гызлар, гызлар, мен Сөйгиден бейик, Багтдан овадан! /*овсуняр*/ Хей мен халашып, сөйүшип дурмуша чыкҗак түркмен гызына меңзейәнми?!

Зүлейха. Эгер сен бизи хиҗрана сезевар эден Семендери сөйәйсең…

Овадан. Зүлейха, гаргама гыз! Гаргышың ярсы өзүңе гайдып гелермиш…

Зүлейха. Вах, мен нәдип гаргамайын о сүссеге! Семендер Шырлаңгыр дийип ашыклары ода берди ахыры!

Гытҗа гелйәр, ол гөйә гүррүңи долы эшиден ялы гүррүңи довам эдйәр.

Гытҗа. Гызлар, Семендер дүрс ёлы сайлапдыр! Сиз маңа ынанайың, мен дурмушда ялңышып гөрдүм… Шахым икимиз он секиз яшап-яшаман дурмуш гурдук. Гайынларым менем, Шахымам дийсең говы гөрйәрди. Биз гайын атамың, гайын энемиң ганатының астында докуз-он йыл яшадык. Олар көрпесини өерип, бизиң рысгымызы айырды. Бизем докуз-он йылың ичинде җайымызы гара келледен долдурыпдырыс… Онсоң җай салмалы болдук… Җайың бергисинден чыкянчагам чагалар етишди. Олары окатмалы, өермели-иллендирмели болдук… Гарасай, биз яшап гөрмедик.

Зүлейха. Гайынларыңызың ганатының астында-да яшамадыңызмы?

Гытҗа. Гайын атаң, гайын энәң өйүнде-де яшайыш бормы?! Ынха, Семендер вели дөрт-бәш йыл гелни билен ылгар, җай эдинер, улы мүлк эдинер! Мүлки хасыл берип башлансоң ислейшиче яшар!

Зүлейха. Вай, новҗуван яшыңы Шырлаңгырда өтүрип, газанылҗак байлык нәмә деркар, пул нәмә деркар?!

Хумай. Гытҗа эҗе, сен Оваданы Семендериң ызына дүшүрип Шырлаңгыра ибермәге дөзермиң?

Гытҗа. Оваданҗан несип болса, шу йыл университете гирйәр! Амаш какамың оглам дипломатлыкда окап йөр. Оваданҗан дурмуш гуруп бир гүн Парижден, бир гүн Рио-де Жанейродан чыкар!

Зүлейха */улудан дем аляр/.* Хай, нәбилейин-ов! Оваданҗан */яңсылап/* Рио-де Жанейро дийип Шырлаңгырдан чыкаймаса биридир!

Гытҗа */хонданбәри/.* Маңа Гүлҗемал хан диерлер! Оваданҗан иңлис дилини гутарар, онуң гүрлешйәнiниң кичиси иңлис билен америкалы болар!

Зүлейха */айнаяр/.* Хезрети Гүлҗемал хан, Маман эҗе сизе сөз айдып гелди герек? Маман эҗе баран еринден апарман, уран еринден гопарман гайдян аялмыдыр?!

Гытҗа */хонданбәри/.* Маман дийййәниң шо-ол чөлүң астындан деря тапып йөрен дивананың хатынымы?! */җакҗаклап гүлйәр/* Оҗагаз хелейиң гыңаҗына шакырдык дакып, ызына ит салып ковандырын.

Маман гелйәр, дессине гүррүңе гошулып гидиберйәр.

Маман. Хакындан чыкыпсың шол хелейиң! */Гызлар гүлүшйәр/* Олар ялы хелейе герегем шол! */ол Гытҗаны чете чекип пышырдап/* Гыйв, яшеленлериң янында мени масгара эдип йөрме! Икимиз диллешдик ахыры: сенә кован болмалы, менем ковлан болмалы!...

Гытҗа. Ваей, диллешмәниңде-де саңа гыз берҗек болуп дурунмы мен?!

Маман *(гаты сесде).* Ваей, мен нәме сениң гызыңы алҗак болуп дурунмы?! Семендерҗан шу йыл окува гирйәр. Оңа Сапа дайымың гызыны алып берйән! Семендерҗан лукман гелинли, элита җайлы боляр! Семендер Ашгабатда яшар эншалла!

Гытҗа */гаты сесде/.* Оваданҗан болса дипломат ёлдашы билен бәш йыл Лондонда, бәш йыл Токиода яшар эншалла!

Зүлейха. Буларың диениниң яры чын болса-да, дүнйәни алайҗаклар-ов!

Овадан меҗимеде чай, дүрли-дүмен гетирйәр.

Овадан. Эҗе, гечиң ханы, чай ичиң…

Гытҗа. Маманҗан, төре геч! Оваданҗан, палавыңам буглай инди…

Маман билен Гытҗа чай башына гечйәр. Гапының даш агзында Семендер пейда боля. Ол габыл телефондан җаң эдйәр, Маманың бойнундан асылан телефон җырлаяр.

Семендер. Эҗе, сен нирелерде, ничикси ишлери битирип йөрсүң? Мениң важып гүррүңим бар.

Маман. Хәзир бардым оглумҗан, хәзир… */Овадан ички ашхана гидйәр/.*

Семендер. Ёк, сен гелме, өзүм барян! */гапы ачылып Семендер гирйәр, хеммелер гең галяр/.* Гытҗа эҗеме ялкымлы салам! Шырлаңгырлы гызлар сизе-де ялкымлы салам! Эҗеҗан, саңа-да үч-дөрт салам! Соңкы хепдеде икимиз гөршенем дәлдирис.

Зүлейха */чете/.* Саламыңы ите бер, ерчекен!

Маман. Хә, оглум, нәме важып гүррүңиң бар!

Семендер */чына беримсиз оюн/.* Эже, мен ач өлдүм-ов!

Гытжа */якасыны тутяр/.* Тоба! Тоба!

Маман. Гытжаҗан, маңа тобалашыбер!.. Ханы оглум, важып гүррүңиң?

Семендер */төверегине гарап/.* Ай, эже, ол яман важып, сапсым важып гүррүң-ләй…

Маман. Айдыбер, гулагым сенде…

Эли кепгирли Овадан гелйәр, ол Семендери гөрүп доңуп галяр.

Семендер. Вай, сен нәмә җикҗики ялы җикҗерен боляң!

Овадан */өзүни эле алып/.* А сен нәме җокҗокы ялы җокгаран боляң!

Семендер. Сен нәме алахекге ялы хекгерен боляң!

Овадан. Сен нәме ак хокгар ялы хокгаран боляң!

Гытжа */гызына юваш/.* Гызым, шол леллим лөллекгеден геп алып галыҗы болайма!

Маман */оглуна юваш/.* Оглум, гыз дийип шол сөлитәни сылайҗы болайма! Бирини дийсе, икисини сугшур!

Семендер. Нәме тиңкәңи дикен боляң! Я дүнйәде мениң ялы тентеги, телбәни гөрмедиңми?!

Овадан. Вай, дүнйәде сенден башгада телбе, тентек бармы? Вай, вай, айна барып сыпатыңа-сымматыңа бир бак!

Семендер. Овадан дийип овадан адам дакыпдырлар-а! Сен айнада өзүңе середиҗи болайма, мысалаңы гөрүп йүрегиң ярылар! Бедрой сен!

Овадан. Бедройыңам бедройы сен!

Маман */юваш/.* А гыз, сен Оваданы бермеҗек болуп икисинем догаладан дәлсиң-дә? Булар сен ёк, мен ёк сөгүшибердилер-ле!

Гытжа */юваш/.* Вай, икимизиң чагамыздыр-да!... */гүлүшйәрлер/.*

Семендер. Овадан, сен йиг-рен-җи! Сен не-җис!

Овадан. Вай, эже! */Овадан уяляр/.* Серет, ол маңа йигренҗи диййәр!

Семендер. Овадан, мен сени йигренйән!

Гытжа. Сениң дилиң ёкмы? Бол сенем оңа йигренҗи дий! Нежис дий!

Овадан. Вай, мен утанян-да…

Гытжа. Утанма! Бол шол нежисе нежис дий! Йигренҗи дий!

Овадан */гызарып-бозарып/.* Сен йигренҗи! Сен нежис! Мен сени йигренйәрин!

Овадан билен Семендер огрын гарашып дымярлар.

Маман */юваш/.* А гыз, гөвнүмеми я булар оюн эдип сөгүшйәми? Сөгүшенде хер сөзүңден ялып чабрап, хер җүмләңден авың пүркүлип дурмалы дәлмидир!

Гытжа. Вай, булар энтек яш боля! Бизиңки ялы тежрибеси ёк…

Семендер. Мен сенем, сениң эжең-какаңам йигренйән! Вай, сен нәхили овадан йигренҗи!

Овадан. А мен тутуш Петекгәевлери йигренйән!

Семендер. Мен галан өмрүме сени шейлебир йигренерин, шейлебир йигренерин! О дүнйә бар болса о дүнйәде-де йигренерин!

Овадан. Менем… сени йигренерин! */утаняр/* Шейле бир йигренерин!

Зүйлейха бызбыдыклап ики яна ылгап гыгырып башлаяр.

Зүлейха. Вай, вай, олар гуш дилинде гүрлешйәр! Вай, вай олар гуш дилинде геплешйәр!

Гытҗа */оны шапба тутяр/.* Гуш дили боланда нәхили дил боляр?

Хумай. Гуш дилинде хемме зат терсине айдыляр…

Зүлейха. Вай, масгаралар! Олар сөгүшен болуп сөйүшип дурлар! Вай! Вай!

Гытҗа */Оваданың голундан тутуп силкейәр/.* Зүлейханың айдяны догрымы?

Овадан */боз-яз/.* Эҗе-җан!

Овадан Семендере бакып җайдан чыкяр.

Маман */Семендериң голундан тутуп/.* Эне дилиңи өвренмегиң ерине гуш дилини өвренип йөрмиң гуш келле!

Семендер. Эҗе-җан!

Маман. Гүм бол, бисырат! */Семендер чыкяр/.*

Зүлейха. Вай, инди биз нәдерис-эй!

Ол Хумай билен Оваданың гирен отагына гидйәр.

Гытҗа. Вай, инди биз нәдерис-эй…

Гамгын саз. Маман Гытҗа, Гытҗа Мамана сырлы середйәр.

Маман. Гытҗа, чагаларымыз бизден зор чыкайдымы?

Гытҗа. Икимизиң чагаларымыздыр-да Маманҗан!

Олар гүлүшип башлаяр, соңра җакҗак гүлүп ахыры гуҗаклашярлар. Чыра сөнйәр.

Аванссена

Мәтер сахнаның өңүнде серим-сал дур. Дызмач киши билен муртлак киши баряр.

Дызмач. О нәхили халка сала салман Ширлаңгыр яйласыны пайлашямышлар?

Муртлак. Ай, доган, хачан халка сала салынды?

Дызмач. Ёк, гардаш, биз демократик дөвлетде, халк дөвлетинде яшаяндырыс!

Муртлак. Пахай, сен Ширлаңгырың гүррүңини эдйәсиң! Дүнйәниң найынсаплары асмандакы Айы гектарма гектар пайлашдылар! Халк болса энтегем «Хакгай-хакгай» дийип Ая сеҗде эдип йөр!

Дызмач. Ёк, гардаш «Дөвлет адам үчиндир!» дийип дуран адыл Президентимиз барка башлыга эденини этдирмерис! Хәкиме гидерин, Президенте гидерин!...

Олар гечип гидйәр, салланып, сүлмирәп Зүлейха гелйәр, Мәтер бегенйәр.

Зүлейха. Сен нәме еди ёлуң чатрыгында ики җахан оваррасы болуп дурсуң?

Мәтер */чыны билен/.* Зүлейхаҗан, ягшы гелдиң! Ханы сен айт: мен обаның ичинде чар тарапа чарп уруп «Зүлейха, Зүлейха!» дийип дәлирәп өлсем сениң мертебәң бейгелерми я шуҗагаз ерде эесинден айрылан көпек ялы увлап-увлап өлсем?...

Зүлейха. А сен нәме дийип өлҗек?

Мәтер *(гахарланяр).* Ёк, ёк, сен маңа ялбарыбам отурма, барыбир өлерин! Сөйгисинден, Зүлейхасындан җыда дүшен Мәтер би дүнйәде яшамаз! Ялбарма! *(гыгыряр).* Ялбарма диййән мен саңа!

Зүлейха. *(чына беримсиз оюн биле)* Азаҗык ялбарайын-да…

Мәтер. Ялбарма, барыбир етишмейәң! Мен эййәм өлүп гутарып барян!

Зүлейха *(өңки хөрпде)*. Өлмәй-дә… хә, өлмәй-дә!

Мәтер. Өлҗек хов өлҗек! Зүлейхасыз яшайышы башыма япайынмы мен!

Зүлейха. Ай, акмак! Ет ондан ер хакыңы ал, Шырлаңгыр пайлашыга дүшүпдир! Гөроглы айтмаярмы пайлашыкдан юмрук етсе-де хакыңы гидерме дийип!

Мәтер */аңк/.* Хә?!. Чыныңмы Зүлейха? */Зүлейха баш атяр/* Икимизе билеҗе алайынмы ери? */Зүлейха баш атяр/* Яшша Зүлейха!

Зүлейха Мәтере сырлы середйәр, олар ышка майыл.

Зүлейха. Мәтер… Дәли Мәтер!

Мәтер. Зүлейхам! *(сага бакяр).* Ох-хо, Гайгысыз! *(Зүлейха сага бакяр, Мәтер онуң яңагындан огшаяр).* Ынха, инди сөзүң, әхтиң мөхүрлиҗе болды! *(Зүлейха санаҗы билен уряр, Мәтер гачып баршына, зала).* Гөрсеңиз нәдендирин! Хах-хах-ха.

Олар ковалашып гидйәр.

Онунҗы гөрнүш

Сахна гох-говур, шовхун, гыкылык билен ягтыляр. Башлыгың гапдалында Семендер, Гайгысыз отыр. Сахнада гызлардан башга әхли гахрыманлар, ики-үч яшулы, дызмач, муртлак, көселеч яшулы бар. Умуман, театрың мүмкинчилигине гөрә, адам көп болса говы бор.

Башлык */гахар билен еринден туряр/.* Түкедиң-әйт гох-говруңызы! Кантур сизе Ханалының базары дәл! Утанмаяңызмайт хам пайлашян ялы гыкылык эдип отурмага!

Дызмач. Шырлаңгыр ялы ери пайлашсаңыз бай-бай гыкылык бор-а!

Муртлак. Шырлаңгыры дул хелейиң малы ялы пайлашанлар утансын!

Көселеч яшулы өңе гечйәр, әйнегини дакынып-айрып башлыгы сынлаяр.

Көселеч яшулы. Чолук, сениң гөзлериң җөвхерлидир. Сен говҗа сынла, би бизиң башлыгымызмы я башга бирими?.. Хов башлык, сен бир адыл, адалатлы, илхалар башлыкдың-ла! Саңа нә дөв чалды?

Башлык габак астындан огланлары, огланлар габак астындан башлыгы сынлаяр.

Дызмач. Башлык, мен халкың адындан талап эдйән!

Башлык. Сен ким? Ким саңа ыгтыяр берди халкың адындан гүрләр ялы?!

Дызмач. Мен адам, башлык! Билмесең билип гой, бизиң дөвлетимиз халк дөвлетидир! Бизиң дөвлетимизиң баш шыгары «Дөвлет адам үчинди!» Дөвлет мениң үчин, дөвлет мунуң үчин! */муртлагы гөркезйәр/.* Дөвлет онуң үчин! Билмесең билип гой, мен, ол, бул – эййәм халк боляс!

Башлык. Ханы сен айт, сен дөвлет үчин нәме этдиң? Я сениң машгалаң дөвлет үчин нәме этди? */башлык муртлага элини узадяр/* Я сен дөвлет үчин нәме этдиң? Хайсың шу гүне ченли ер экип дайхан бирлешигине хезил бердиңиз?!

Дызмач. Башлык, сен бизе ер берҗекми я ёк?!

Башлык */орта гечйәр/.* Хоҗам ага, ханы ядыңа сал! Мен саңа өтен йыл «Хоҗам ага, түвелеме сениң еди-секиз оглуң-гелниң бар, агтыкларыңам ише

ярап баряр. Ширлаңгырда экиң үзүми, техника берйән, сув насос гуруп берйән, ток билен, челекли газ билен үпжүн эдйән, салың җайы, Хорматлы Президентимиз дайхана отуз йыллык гөтеримсиз карз пул берип дур», дийип ялбардыммы? */Көселеч яшулы ере бакяр/*

Көселеч яшулы */мүйнли/.* Ялбардың.

Башлык. Падыман, мен саңа «Падыман, түвелеме, сиз көп доган, Ширлаңгыра гидиң, экиң экип билен говачаңызы! Ислесеңиз бирки сүри довар берейин, гапдалындан бакың малы!» дийип ялбардыммы? *(дызмач ере бакып дур).* Сөвда-сатыг билен гөрлен гүнүң йүзүне көз дегсин дийип ялбардыммы? Ялбардым, а сен маңа нәме җогап бердиң?

Башлык муртлага середйәр, муртлак мүйнли.

Муртлак. Маңа-да ялбардың, башлык.

Башлык. Ялбардым! Өтен йылам, өңңи йылам, өңңүси йылам ялбардым!

Муртлак. Ялбардың башлык. Өңңүси йыл мен отуз еди, өңңи йыл отуз секиз, өтен йыл отуз докуз яшымдадым…Бу йыл кырк яшадым. Алламдан айланайын, кырк яшымда акыл кәсәм долды…

Дызмач. Сен өтен йыл, өңңи йыл ялбардым дийип инди бизе ер берҗек дәлми?

Башлык. Берҗек дәл!

Огланлар габак астындан башлыгы, башлык олары сынлаяр.

Муртлак. Дүшнүкли! Сизе Ширлаңгыры өзли-өзүңиз пайлашан ага диерлер!

Дызмач. Башлык, биз саңа эдениңи этдирмерис! Аллаха шүкүр, демократик дөвлетимиз бар! Аллаха шүкүр, Алтын асыр дерясыны чекип берип «Гарагумда экмәге-тикмәге ер кән, өзлешдириң, оба-шәхер гуралың» дийип дуран адыл Президентим бар! Машына мүндүгим, Ашгабада барян! Гидип Президентиме арз эдәйсем, сен сычаның хинини сатын алмалы боляң!

Башлык */ерине баряр, чекмесинден петде кагыз чыкаряр/.* Адамлар, өтен йыл, өңңи йыл сиз чагадыңыз-да, бу йыл ага чыкайдыңызмы?! Ширлаңгырда зарпчы яшлар топарыны дөретҗек дийдим вели, үстүм ала-басгы болды! Гөрүң-ха бу арзалары! Ширлаңгыр Җәчдепе обамызың рөвшен гележеги! Ширлаңгыр бизиң обамызың гележекки Галкынышы! Ширлаңгыры алан алды эдәер ялы мени акмак дийип эшитдиңизми?.. Адамлар, Ширлаңгыры акыллы-башлы өзлешдирмек үчин биз зарпчы яшлар топарыны дөретдик. Топарың башлыгы Семендер Петекгәев, орунбасары Гайгысыз Оразлыев. Зарпчы яшлар топарына диңе ишҗанлы, ыхласлы, җепакеш, гурсакларында хыҗувы, хыруҗы җош урян яшлардан сайлап йигрими җуваны алдык.

Дызмач. Шол топарда мениң оглум болма, Хоҗам аганың оглы болма, Чолугың оглы болма – онда кимиң оглы бар?

Башлык. Топар ише башланында гөрерсиңиз!

Огланлар башлыга, башлык олара габак астындан середйәр.

Гытҗа. Башлык, шол топарда мениң оглум билен гелним бармы?

Башлык. Семендер шол топара сениң оглуңы, гелниңи гошҗак болды, мен гошдурмадым.

Гытҗа. О нәме дийип гошдурмадың?

Башлык. «Гытҗаның оглы эҗесине чекендир, гелни тербиесини аландыр. Гытҗа болса геп-гүррүң тапса, тоя-яса бармаяр» дийдим.

Гытҗа */утаняр/.* Гоявери башлык, мениң чагаларымың хеммеси какасына чекендир. Какасы Шахым болса Бабадайхана сапак берип йөр!

Мәтер гирйәр, ол мүйнли халда ёлдашларына середйәр. Гайгысыз үм билен янындакы бош отургыҗа чагыряр. Мәтер гечйәр.

Башлык. Адамлар, шол топара мен ене бирҗе огланы алып билйән!

Дызмач. Мениң оглумы ал, башлык!

Башлык. Адамлар, Хоҗам аганың яшулылык сарпасыны саклап, Семендериң орнуна Хоҗам аганың бир оглуны алаялың!

Мәтер */алҗыраяр/.* Семендер нәме?

Башлык. Зарпчы яшлар топарыны дөретмек пикирини тапанам, топары дөреденем Семендер! Йөне нәтҗек-дә, эҗеси Семендери окатҗак боляр. Семендерем эҗесини нәразы этмәни кын гөрйәдә!

Маман */атылып туряр/.* Ким Семендери окатҗак болямыш? */адамсына гыгыряр/* Я сен окатҗак болямың Семендери?! Хей, мен Семендери окатҗак борунмы?! Атасы окап-окап бизи нә гүнлере салып йөр!...

Башлык. Маман, Семендери Шырлаңгыр яйласына ибермеҗек болуп, онуң гудачылыгыны бозуп йөрениңи, Ашгабатдакы гарындашың гызыны алып берҗек болуп чапаланып йөрениңи ил билмесе-де мен билйән!

Маман */өр-гөкден гелйәр/.* Гоявери башлык, хей мен көрпе оглумы янымдан айрарынмы? Гайта «Оглум, ат-абрай ишдедир, Шырлаңгыра гидип ишле, Гаплаңгыра гидип ишле, халал зәхмет чекип, абрай ал, байлык газан!» дийип онуң гулагыны камата гетирип йөрендирин. Мениң шаядым бардыр башлык! */Атдана/* Бол мениң сөзүми тассыкла! */Атдан гобсунып, ардынып гүрлеҗек боляр/* Ёк, кеп-гүррүңсиз тассыкла!

Хеммелер гүлүшйәрлер.

Сеслер. Бизе ер бер башлык.

Башлык огланлара, огланлар башлыга гөз астындан середип, йылгырярлар.

Башлык. Сизиң чыныңызмай адамлар!

Дызмач. Вах, биз ер экҗек!

Сеслер. Биз ер экҗек башлык.

Башлык алысларa гараяр, онуң гөзлери бегенҗинден балкылдаяр.

Көселеч яшулы. Хов, хов башлык, сен бозулып дурмуң?

Башлык. Бегенҗимден… бегенҗимден…

Атдан *(юваш).* Бу нәхили болдай? Гулагыма ынанып билемок!

Семендер. Мәммет ага нәтди!

Овадан, Хумай, Зүлейха дагы гелип ыздакы бош отургычлара гечйәр. Гайгысыз Мәтере, Семендере бакып йылгыряр. Гызлар огланлар, огланлара гызлара йылгырып середйәрлер.

Атдан. Адамлар ер тапса, сув тапса экҗек-ле! *(гүлйәр)* Арада Гарагум чөлүниң ашагындан сүйҗи сувлы деря тапдым дийип хенек этдим вели, он-йигрими адам «шол деря ниреде, депесинден турба уруп сувуны алып

болҗакмы?» дийип сорая. Ханха, шол деря Гарагумың ортасы билен луммурдап акып ятыр! Ол ичмәге шор боланы билен йүз дүрли экине тенекар ахыры!

Гытҗа. Гыйв, такалыңы түкет-де Маманҗан икимизе-де ер ал, ёгсам биз ишсизликден халыс гыйбаткеше өврүлип баряс!...

Башлык. Обадашлар, бизиң дайхан бирлешигимиз этрапда биринҗи болуп Бейик Галкынышларың тугуны парладып баряр! Эмма бизиң обамызың хакыкы Галкынышы Шырлаңгыр ййласындан башлар. Юрдумызың оба хоҗалыгының бейик-бейик Галкынышлары Алтын Асыр дерямызың якасындан башланар! Алтын асыр дерясының якасында болса миллион-миллион гектар боз алалар, дүзлүклер, такырлар үзүмдарлык, багзарлык, экинзарлык болар! Дүнйә глобал майылганлык ховп салян махалы Алтын Асыр дерямыз сахават дерясы болуп, берекет дерясы болуп Гарагум сәхрасына җан берип, луммурдап акып ятыр. Обалыларың, оба хоҗалыгының аладасыны дөвлет аладасына өврен дана Президентимиз Гурбангулы Бердимухамедовың аладасына бейик ишлер билен җогап берип, Гарагум сәхрасыны, Алтын асыр дерямызың якаларыны түркмениң байлыкдан, рысгалдан долы дестерханына айлалың! Шырлаңгыр ййласы яшларымызың ййласы, яш дөвлетимизиң ййласы, учмах ййласы болсун! Алтын асыр дерясы гөни Учмахдан акып гелйән Абыкөвсер дерясына өврүлсин!

Яш гахрыманлар бир-бириниң голундан тутуп өң хатарда айдым айдярлар, бейлеки гахрыманлар гайталамасыны айдярлар.

Гарагумум,
гөз-гуванҗым,
буйсанҗым,
Түркмениң рысгалдан долы сачагы.
Вах, сен бизиң сөйгимизи дуйсаңдың,
Берекетиң, сахаватың сакасы!

Шаглап гел-эй ак җаласы язларың,
Эйләп гел-эй Гарагумум лә лезар!
Ватан, сенден эзиз,
Сенден мукаддес,
Аршың-күрсүң арасында нәме бар?!

Ышкымызы гөндерерсиң бадалап,
Гандырарыс гөзлеримизиң нурундан.
Гүл ачарсың,
паҗарларсың,
парларсың
Герчеклериң гөчгүн-гөчгүн рухундан!

Деряларың Бакылыгың айдымы –
Учмахдан товланып гелйән көвсердир!

Гысым гумуң дүр-мерҗенден арзылы,
Дагың-дашың алтын-күмүш, гөвхердир!

Гарагума ширин җандан җан берип
Гүвләп акяр Алтын асыр дерясы!
Гөтерилйәр генҗи-гара баг болуп
Җуван яшлаң калбындакы хейҗаны!

Өмрүмизи багш эйлеҗек саңа биз,
Алтын асыр, сен Алладан ялкандың!
Огулларың ыхласындан, ышкындан,
Гүлгүзарлы ыкбал болуп галкарсың!

Гарагумум – аҗап дестерхан болгун,
Берекет пайла сен шәхер-кендиме!
Алкыш болсун,
шөхрат болсун,
шан болсун,
Адалатлы адыл Президентиме!!!

Перде.